

Војно

ДЕЛО

YU ISSN 0042-8426 □ UDK 355/359

1
2002

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Војно
ДЕЛО

општевојни теоријски часопис

УДК 355/359 □ YU ISSN 0042-8426

БРОЈ 1/2002. ГОДИНА LIV јануар – фебруар *Издаје двомесечно*

ДИРЕКТОР

Славољуб ЈОВАНЧИЋ, пуковник

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Проф. др *Славољуб* ШУШИЋ, генерал-пуковник (председник);
Златоје ТЕРЗИЋ, генерал-потпуковник (заменик председника);
Момчило МОМЧИЛОВИЋ, генерал-потпуковник;
Никола ГРУЈИН, генерал-потпуковник;
проф. др *Милинко* СТИШОВИЋ, генерал-мајор;
мр *Радомир* ГОЈОВИЋ, генерал-мајор у пензији;
Михајло ЖАРКОВИЋ, контраадмирал;
проф. др *Сава* ЖИВАНОВ;
проф. др *Мирољуб* ЈЕВТИЋ;
др *Радоје* ЗЕЧЕВИЋ;
проф. др *Радомир* ЈАНКОВИЋ, пуковник;
проф. др *Светозар* РАДИШИЋ, пуковник;
проф. др *Душан* СТАЈИЋ, контраадмирал;
доц. др *Никола* ПЕТРОВИЋ, пуковник;
доц. др *Милан* МИЈАЛКОВСКИ, пуковник;
проф. др *Момчило* САКАН, пуковник;
проф. др *Јан* МАРЧЕК, пуковник;
проф. др *Драгомир* ЂОРЂЕВИЋ, пуковник;
др *Михајло* БАСАРА, пуковник;
мр *Драгомир* ЈЕВЂОВИЋ, пуковник (секретар);
мр *Драган* НИЧИЋ, пуковник.

РЕДАКЦИЈА

Главни и одговорни уредник
др *Михајло* БАСАРА, пуковник

Уредници

мр *Милан* ШУМОЊА, потпуковник
Нада ДРАГИШИЋ, проф.

Адреса: Редакција часописа „Војно дело“, (ВЕ) 11002 Београд, Балканска бр. 53 * Главни и одговорни уредник: 681–565, војни 23–504; технички секретар 642–653 * Претплата: 3612–506 * Пошт. фах 692 * Жиро-рачун РЦ СМО ВЈ „Топчидер“ 40818–637–9–6319 за ВИЗ шифра 963 * Цена броја 180,00 динара, за иностранство 8 УСД

	<i>Безбедност и одбрана</i>	
Момчило Момчиловић, генерал-потпуковник	Ангажовање Војске Југославије у поседању Копнене зоне безбедности	9
Др Слободан Тодорић, пуковник	Модел демократске контроле вој- ске	19

Војна наука и ратна вештина

Др Љубомир Касагић, др Јан Марчек, пуковник и др Зоран Килибарда, пуковник	Повезаност емоционалног реагова- ња и ставова о пружању отпора агре- сији	29
Мр Бранко Бошковић, пуковник	Теоријско и операционално одре- ђење инжињеријских дејстава	52

Стране армије

	Извештај о четворогодишњем пре- гледу одбране (САД)	71
Мр Небојша Николић, мајор	Друштвене промене и војне рефор- ме у страним оружаним снагама	136

Прикази

Проф. др Биљана Требјешанин	Критички поглед на патриотизам и космополитизам у савременом свету	156
--------------------------------	--	-----

CONTENTS

Security and defense

Lieutenant General
Momčilo Momčilović The involvement of the Yugoslav Army
in the Ground Safety Zone deployment
effort 9

Colonel
Slobodan Todorić, Ph.D. Models of the civilian democratic control
of the military 19

Military science and the art of war

Professor
Ljubomir Kasagić, Ph.D.,
Col. Jan Marček, D.Sc., Prof.,
and Col.
Zoran Kilibarda, Ph.D., Prof. Correlation between emotional response
and attitudes towards offering resistance
to an aggression 29

Colonel
Branko Bošković, B. A. Theoretical and operational determination
of engineer operations 52

Foreign Armies

Quadrennial Defense Review Report (USA) 71

Major
Nebojša Nikolić, B.Sc. Military reforms in foreign armed forces . 136

Reviews

Professor
Biljana Trebješanin, Ph.D. Critical view of the patriotism and cos-
mopolitanism in the contemporary world ... 156

Sécurité et défense

Momcilo Momcilovic, Général de Division	Engagement de l'Armée de Yougoslavie dans la prise de Zone de sécurité terrestre	9
Dr Slobodan Todoric, Colonel	Modèles du contrôle démocratique de l'armée	19

Science militaire et l'art de guerre

Dr Ljubomir Kasagic, dr Jan Marcek, Colonel et dr Zoran Kilibarda, Colonel	Liens mutuels entre la réaction émotionale et points de vue concernant la résistance à l'agression	29
Mr Branko Boskovic, Colonel	Détermination théorique et opérationnelle des actions du génie	52

Armées étrangères

	Compte-rendu quadrinal de la défense (USA) .	71
Mr Nebojsa Nikolic, Commandant	Réformes militaires dans les armées étrangères	136

Comptes-rendus

Prof. dr Biljana Trebjesanin	Point de vue critique sur patriotisme et cos- mopolitisme dans le monde moderne	156
------------------------------	--	-----

Sicherheit und Verteidigung

Generaloberstleutnant Momčilo Momčilović	Einsatz der Armee Jugoslawiens bei der Einnahme der Land-Sicherheitszone	9
Oberst Prof. Dr. Slobodan Todorčić	Die Modelle der zivilen und demokra- tischen Kontrolle der Armee	19

Militärwissenschaft und Kriegskunst

Prof. Dr. Ljubomir Kasagić, Oberst Prof. Dr. Jan Marček und Oberst Prof. Dr. Zoran Kilibarda	Die Verbindung zwischen den Emotio- nalreaktionen und den Einstellungen zum Widerstand gegen die Aggression .	29
Oberst M. A. Branko Bošković	Die theoretische und operationale Besti- mmung der Pioniertruppenhandlungen ..	52

Aus den ausländischen Armeen

	Der Bericht von der vierjährigen Über- sicht der Verteidigung (USA)	71
Major M. A. Nebojša Nikolić	Die Militärreformen in den ausländisc- hen Streitkräften	136

Besprechungen

Prof. Dr. Biljana Trebješanić	Ein kritischer Blick auf den Patrioti- smus und Kosmpolitismus in der heu- tigen Welt	156
----------------------------------	---	-----

Безопасность и оборона

- Момчило Момчилович,
генерал-полковник Привлечение Войска Югославии при
занятии Сухопутной зоны безопас-
ности 9
- Д-р Слободан Тодорич,
полковник Модели демократического контроля
армии 19

Военная наука и военное искусство

- Д-р Любомир Касагич, д-р
Ян Марчек, полковник и д-р
Зоран Килибарда,
полковник Связь эмоционального реагирования
и положений об оказании сопротивле-
ния агрессии 29
- Канд. наук Бранко
Бошкович, полковник Теоретическое и операционное опре-
деление инженерных действий 52

Зарубежные армии

- Отчет о четырехлетнем обзоре обо-
роны (США) 71
- Канд. наук Небойша
Николич, майор Военные реформы в зарубежных во-
оруженных силах 136

Обзор новых книг

- Проф. д-р Биляна
Требьешанин Критический взгляд на патриотизм и
космополитизм в современном мире 156

Ангажовање Војске Југославије у посудању Копнене зоне безбедности

УДК: 355.1+351.74](497.1 : 497.115)

Момчило Момчиловић, генерал-потпуковник

У чланку је анализирано ангажовање Војске Југославије у саставу Здружених снага безбедности у 2001. години. Циљ формирања тих снага било је осигурање трајног мира и безбедности, адекватно реаговање на терористичке акције и извођење антитерористичких акција и операција у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа.

Координацијом политичких, војних и полицијских структура на југословенској страни, сарадњом са војним и цивилним структурама међународних снага на Косову и Метохији и реализацијом војног дела задатка учињен је значајан отклон од дотадашњег начина војно-политичког ангажовања. Такође, показали су се као значајни капацитети Војске Југославије и снага Министарства унутрашњих послова у решавању проблема тероризма. Претпоставка за исказивање тих капацитета био је разуман политички приступ проблемима тероризма и одређивање задатака инструментима силе. Аутор наглашава да су Здружене снаге безбедности за непуна три месеца, у непосредној сарадњи са КФОР-ом, веома успешно извеле операцију посудања Копнене зоне безбедности по секторима, фазама и етапама а да при томе нису имале губитака. Поред тога, припадници Здружених снага безбедности показали су да су сигурна брана ширењу екстремизма и тероризма са територије Косова и Метохије на простор Пчињског и Јабланичког округа.

Увод

Политичко-безбедносна ситуација на простору Пчињског округа, у делу Копнене зоне безбедности (КЗБ), постала је половином новембра 2000, услед дејства екстремних албанских снага,¹ изузетно

¹ Синтагма екстремне и терористичке албанске снаге односи се на нелегалне политичке и војне формације албанске мањине на КиМ и у јужној Србији, уз административну границу са Косовом и Метохијом.

сложена, с тенденцијом даљег погоршавања. Према Војнотехничком споразуму (ВТС), потписаном 10. јуна 1999. између међународних снага безбедности (КФОР) и влада СР Југославије и Републике Србије, у КЗБ било је забрањено присуство јединицама Војске Југославије.

Копнена зона безбедности дефинисана је у Војнотехничком споразуму као територијални појас, ширине пет километара, који има функцију тампон зоне између КФОР-а и Војске Југославије. Међутим, послужила је наоружаним албанским екстремистима за убацивање терориста преко слабо контролисане административне линије, за извођење напада на локалне снаге полиције, киднаповања и бројна друга злодела према неалбанском становништву. Наиме, због почетног несналажења снага КФОР-а, екстремне албанске снаге искористиле су прилику да несметано прелазе с територије Косова и Метохије у Копнену зону безбедности. Такође, припадници тзв. ОНА из Републике Македоније, јачине око батаљона, размештени дуж државне границе према СР Југославији, у рејону с. Лојане, с. Стража и с. Липково, непосредно су садејствовали терористичким снагама на југу Копнене зоне безбедности.

До ескалације тероризма на подручју КЗБ дошло је у другој половини новембра 2000, када су екстремне албанске снаге заузеле део територије те зоне, а полицијске снаге биле принуђене да се на појединим правцима повуку са својих положаја. Због активности надлежних државних органа на дипломатском, информационом и психолошко-пропагандном плану, као и због намера, радњи и поступака органа власти Републике Србије и јединица МУП-а, привремено је заустављен негативан развој политичко-безбедносне ситуације, али без поузданих показатеља како ће се и када нормализовати стање у том делу наше земље.

Државно руководство, почетком децембра 2000, донело је *Одлуку о ангажовању Војске Југославије и спречавању изненађења на југу Србије ради очувања суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка*. На основу те одлуке, Генералштаб Војске Југославије издао је наређење да ВЈ делом снага затвори правце који са простора Косова и Метохије изводе у дубину СРЈ (ангажовањем јединица од задње границе КЗБ и у дубини територије). Истовремено, предузимане су мере да јединице ВЈ и МУП-а својим радњама и поступцима не испровоцирају дејство снага КФОР-а или осуду међународне заједнице и Савета безбедности Уједињених нација. То је подразумевало да се у највећој могућој мери контролише ситуација, прецизно обављају задаци и строго поштују одредбе међународног ратног и хуманитарног права. Након стабилизовања безбедносне ситуације изван КЗБ, Координационо тело савезне и републичке владе за општинe Прешево, Бујановац и Медвеђу и Генералштаб Војске Југославије започели су преговоре са НАТО-ом и КФОР-ом о уласку снага СР Југославије у КЗБ и њеном потпуном укидању.

Формирање и задаци Здружених снага безбедности

Почетком марта 2001, као резултат преговора, а на основу чл. 4. Закона о ВЈ и Одлуке Савезне владе и Владе Републике Србије, формиране су Здружене снаге безбедности (ЗСБ). Одлуком је регулисано ангажовање ВЈ у Здруженим снагама безбедности СР Југославије и Републике Србије, учешће представника ВЈ у Координационом телу савезне и републичке владе, њихови задаци и основе организације Здружених снага безбедности. Задатак ЗСБ јесте обезбеђење трајног мира и безбедности, реаговање на терористичке акције и извођење антитерористичких акција и операција у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа.

Команда ЗСБ дефинисана је као највиши стручни и штабни орган Координационог тима за припрему и извођење антитерористичких операција Војске Југославије и МУП-а према захтевима Координационог тима и одобрења председника СРЈ и наређења Генералштаба Војске Југославије.

Снагама ВЈ и МУП-а, на основу одлуке председника СРЈ, захтева Координационог тела и наређења начелника ГШ ВЈ, командовала је Команда ЗСБ ради успостављања и обезбеђења мира и безбедности на територији општина Прешево, Бујановац и Медвеђа и извођења антитерористичких акција и операција ВЈ и Министарства унутрашњих послова. На основу истог наређења формиране су две оперативне групе (ОГ) „Југ“ и „Полиција“. Команда ОГ „Југ“ командовала је јединицама за специјална дејства и јединицама за контролу територије, на основу наређења команданта ЗСБ у додељеној зони одговорности (територије општина Прешево, Бујановац и Медвеђа), у вези с припремама, организовањем и извођењем антитерористичких акција и операција. Према наређењу председника СРЈ, МУП Републике Србије формирао је ОГ „Полиција“ у којој су обједињене све снаге МУП-а ангажоване на спречавању изненађења на југу Србије.

Команда ЗСБ преносила је захтеве добијене од Координационог тела Генералштабу Војске Југославије. Поред тога, припремала је за потребе Координационог тела процене, предлоге и документа који су се односили на ВЈ и употребу њених јединица. Генералштабу ВЈ достављала је правовремено податке о резултатима разговора с представницима међународне заједнице – КФОР-а. Све предлоге одлука о ангажовању снага Команда ЗСБ достављала је на одобрење начелника ГШ ВЈ ради обавештавања председника СР Југославије.

Зона одговорности ЗСБ обухватала је територије општина: Прешево, Бујановац и Медвеђа, односно секторе „Ц – Исток“, „Б“ и „Д“, а сектори „А“ и „Ц – Запад“ били су у надлежности команде 2. и 3. армије. Формирање јединица (претпотчињавање и прегруписивање), поседање и преузимање зоне одговорности ЗСБ од Приштинског корпуса 3. армије обављено је, средином марта 2001, према Плану формирања и преузимања зоне одговорности.

Непосредну одговорност за планирање и улазак ЗСБ у КЗБ Команда ЗСБ имала је за секторе „Ц – Исток“, „Д“ и „Б“, док су команде 2. и 3. армије планирале и реализовале повратак снага СРЈ у секторе „А“ и „Ц – Запад“. На свим документима Команде КФОР-а, за сваки улазак у КЗБ Војске Југославије, потписник је био командант Здружених снага безбедности.

Први улазак и посетање КЗБ изведени су 14. марта 2001. у Сектор „Ц – Исток“, а последњи 10. јуна у „Ц – Запад“, што значи да је операција извођена по секторима, фазама и етапама и да је трајала непуна три месеца. Специфичности рада Команде ЗСБ у планирању операције биле су условљене следећим чиниоцима:

1) мировним карактером операције, уз задржавање права да јединице поступе према борбеним правилима у случају напада, тј. да могу употребити „сразмерну“ силу;

2) ограничењима која су дефинисана у документима која су потписали командант КФОР-а, председник Координационог тела и командант ЗСБ за сваки сектор КЗБ;

3) процењеним могућностима пружања оружаног отпора албанских екстремиста у појединим секторима КЗБ;

4) чињеницом да је већина припадника тзв. Ослободилачке војске Бујановца, Прешева и Медвеђе била криминализована, односно бавила се рекетирањем, пљачком и убиствима сународника који нису делили њихово мишљење;

5) карактеристикама земљишта (конфигурација терена, проходност итд.);

6) демографским карактеристикама КЗБ;

7) организацијско-формацијском структуром Здружених снага безбедности;

8) расположивим временом за извођење операције уласка ЗСБ у Копнену зону безбедности.

Улазак Војске Југославије у сваки сектор пратили су тимови КФОР-а (стационарни и мобилни), представници мисија међународних организација и представници домаћих и страних медија, па су домаћа и страна јавност, Команда КФОР-а и Савет НАТО-а обавештавани с места догађаја о целокупном току операције. Таква отвореност за јавност утицала је на повећање одговорности командног кадра. Постављени задаци обављани су изузетно професионално на свим нивоима командовања, а резултат таквог рада је безбедан улазак ЗСБ у све секторе Копнене зоне безбедности.

Избор и редослед уласка и посетања сектора КЗБ обављени су на основу предлога команданта ЗСБ, уз одобрење Координационог

тела и ГШ ВЈ, у сарадњи са Командом КФОР-а. Квалитет рада државних органа (Координационо тело), ГШ ВЈ, команди стратегијских групација, Команде ЗСБ, Команде КФОР-а и других међународних организација најбоље се може сагледати на основу постигнутих резултата и остварених циљева. *Улазак у КЗБ није остварен антитерористичком операцијом, већ маршевско-мировном операцијом.*

На основу захтева Савезне владе и одобрења Савета НАТО-а, успостављен је контакт између ВЈ и КФОР-а. На основу одлука о формирању ЗСБ и потписаних споразума између команданта ЗСБ и команданта КФОР-а, договорен је повратак у фазама ЗСБ у КЗБ, и то прво у Сектор „Ц – Исток“, затим у секторе „Д“, „А“ и „Ц – Запад“ и, на крају, у најкритичнији Сектор „Б“. За улазак у сваки сектор КЗБ обављене су опсежне припреме снага ВЈ ангажованих у ЗСБ, као и снага Министарства унутрашњих послова. Наиме, ЗСБ, осим команде стратегијско-оперативног нивоа, сачињавале су и две оперативне групе: ОГ „Југ“, састављена од снага ВЈ за контролу територије и маневарских снага, и ОГ „Полиција“, састављена од посебних јединица МУП-а и локалне полиције.

Здружене снаге безбедности су на почетку економисале снагама: део снага се налазио на ободу КЗБ ради блокирања екстремистичких снага Албанаца и кориштене су примерене маневарске снаге ВЈ и МУП-а. Тако су за улазак у Сектор „Ц – Исток“ употребљене снаге јачине 800 људи, за улазак у Сектор „Д“ око 500 људи, за секторе „А“ и „Ц – Запад“ око 700 људи и за улазак у Сектор „Б“, у фазама, по 1.200 људи.

Приликом уласка у Сектор „Ц – Исток“, који је најмањи сектор (свега 25 km²), ЗСБ показале су високи професионализам пред бројним екипама Европске уније и КФОР-а, страним и домаћим новинарима и телевизијским екипама. Због професионалног уласка у први део КЗБ КФОР убрзо је одобрио улазак и у Сектор „Д“. Улазак је изведен као мировно-маршевска операција, на високом професионалном нивоу, без икаквих примедба Команде КФОР-а, чије су екипе све време непосредно надгледале улазак и посудање дела КЗБ у Сектору „Д“.

При уласку у Сектор „А“ и „Ц – Запад“ нису очекивани никакви проблеми и провокације, с обзиром на то да у њима и није било албанских екстремиста. Управо због тога је КФОР-у требало веома мало времена да, после посудања Сектора „Д“, одобри улазак снагама ЗСБ и у секторе „А“ и „Ц – Запад“.

Највећи временски интервал одређен је за припрему операције за улазак и посудање КЗБ у Сектору „Б“, будући да је у њему било највише наоружаних албанских екстремиста. Они су у једном периоду били спремни да се одлучно супротставе свим расположивим средствима уласку припадника Здружених снага безбедности. Чак су же-

лели да иницирају оружани устанак на целокупној територији општине Прешево, на пример, у селу Ораовица, убацивањем кроз међупросторе Здружених снага безбедности. Успешно изведена операција деблокаде села Ораовица била је прекретница у том специфичном облику сламања отпора албанских екстремиста. Начин извођења операције учинио је да схвате да:

- немају подршку у сопственом народу;
- немају могућности да се супротставе јединицама посебне намене ЗСБ без великих губитака;
- да ће, уколико се супротставе снагама ЗСБ, изгубити подршку међународне заједнице и КФОР-а.

Све то, уз притисак представника НАТО-а, КФОР-а и Европске уније, утицало је на вође наоружаних албанских екстремиста да пред улазак снага ЗСБ у Сектор „Б“ пристану да напусте КЗБ, да део оружја, муниције и друге опреме оставе на терену, да део предају снагама КФОР-а на административној линији са КиМ и да велики део наоружања пребаце на територију Косова и Метохије и у Македонију.

За улазак ЗСБ у Сектор „Б“ КЗБ ангажоване су респективне маневарске снаге ВЈ и Министарства унутрашњих послова. Операција је изведена етапно, у две фазе. Након запоседања комплетне КЗБ израђени су планови за постепено дезангажовање дела јединица ЗСБ (ВЈ и МУП-а), које је у потпуности спроведено, као и планови ангажовања дела снага ВЈ и МУП-а за контролу територија. На основу професионалног односа према задацима, које су ЗСБ обављале у сарадњи са КФОР-ом, и стеченог обостраног поверења, оне су даље ангажоване дуж административне линије са Косовом и Метохијом ради спречавања преливања тероризма и екстремизма са територије КиМ на територију Пчињског и Јабланичког округа.

Повратком ЗСБ у КЗБ завршена је друга фаза Плана и програма Координационог тела за мирно решавање кризе на југу Србије и створени су предуслови за стабилизовање мира и јачање поверења грађана према државним органима СР Југославије и Републике Србије.

Због велике развучености снага ВЈ и МУП-а у зони ЗСБ (ширина 139 km) и немогућности да се обезбеди повољан однос снага на свим правцима, приступило се извођењу операције по секторима „Ц – Исток“, „Д“ и „Б“:

Прегруписавање снага, посебно специјалних јединица ВЈ и МУП-а, обављено је у сваком сектору Копнене зоне безбедности. По уласку у поједине секторе, специјалне јединице ВЈ извлачене су и упућиване на одмор и припрему за ангажовање у наредним задацима. Да би се Команда ЗСБ могла посветити планирању и припреми за обављање наведених задатака, после уласка и поседања Сектори „Ц – Исток“ и

„Д“ предати су у даљу надлежност команди у чијој су зони одговорности. Координација рада државних органа (Координационо тело), ГШ ВЈ, команди стратегијских групација, Команде ЗСБ, Команде КФОР-а и других међународних организација најбоље се може сагледати на основу тока операције и стања које је настало и које се одржава после уласка у Копнену зону безбедности.

Командовање и руковођење снагама за извођење операције

Ангажовање и употребу ЗСБ наређивао је председник СР Југославије, а координирало Координационо тело Савезне владе и Владе Републике Србије за општине Прешево, Бујановац и Медвеђу. Тим снагама је командовала Команда ЗСБ, а у извођењу антитерористичких акција командовала је и другим војним и полицијским јединицама у зони извођења акција по принципу претпотчињавања и субординације. Команда ЗСБ, током обављања задатака у вези с антитерористичким акцијама, о одређеним безбедносним догађајима обавештавала је надлежне територијалне државне органе у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа ради предузимања одговарајућих мера из њихове надлежности (истражни поступак, и слично). С обзиром на то, од Команде ЗСБ тражена је изузетна умешност у планирању, припреми јединица и реализацији одлука команданта ЗСБ за улазак и поседање наведених сектора Копнене зоне безбедности.

Прегруписавањем јединица за сваку операцију по секторима КЗБ обезбеђен је повољан однос снага и створени су услови, које је поставио Генералштаб ВЈ, да се у КЗБ ангажују само професионални припадници ВЈ а да се за контролу територије могу ангажовати јединице ВЈ попуњене војницима на одслужењу војног рока.

Правовременим оперативно-тактичким и мобилизацијским развојем спречена је свака врста изненађења – предупређене су намере албанских терористичких снага. Јединице ВЈ обавиле су све постављене задатке без губитака у људству и материјалним средствима, као и без жртава међу цивилним становништвом у КЗБ, и поред изузетне оптерећености, посебно професионалног састава, који није имао могућности за одмор и замену.

Командовање је остваривано системски, линијски и функционално, с изграђеним просторним и садржајним компонентама на свим нивоима командовања, посебно на нивоу борбених група. Средином априла 2001. биле су ангажоване укупно 32 борбене групе, распоређене у четири тактичке групе и две команде оперативних група, потчињених Команди Здружених снага безбедности.

**Сарадња и садејство Здружених снага безбедности
с међународним снагама и организацијама у
припреми и извођењу операције**

Активношћу Координационог тела савезне и републичке владе успостављена је чврста сарадња с представницима КФОР-а и УНМИК-а у вези с проналажењем мирног решења кризе. На бројним заједничким састанцима и решавањем конкретних проблема на терену успостављен је значајан ниво поверења и створена могућност за ширу сарадњу ЗСБ са КФОР-ом и УНМИК-ом. Договори о координацији, који су успостављени између снага СР Југославије и КФОР-а, постигнути су кроз:

- постојећи механизам Комисије за имплементацију Споразума;
- успостављање „вруће“ телефонске линије између команданта КФОР-а и команданта Здружених снага безбедности;
- договор око процедуре у случају ненамерне повреде административне линије;
- успостављање (одређивање) места за координацију између снага СР Југославије и КФОР-а (Капија бр. 3, Мердаре) за координацију између Команде КФОР-а, Команде ЗСБ и више тачака на административној линији по секторима за координацију између јединица ЗСБ и јединица КФОР-а у њиховим зонама одговорности;
- боравак КФОР-ових тимова за везу Заједничке комисије за имплементацију у командама свих нивоа ЗСБ за време извођења операције уласка у поједине секторе Копнене зоне безбедности.

Успостављено поверење и механизми за његово одржавање резултирали су обавештењем, којим је командант КФОР-а, на основу овлашћења које му припада према Војнотехничком споразуму, саопштио своју намеру да дозволи снагама СР Југославије улазак у КЗБ, прво 14. марта 2001. у Сектор „Ц – Исток“, а потом, сукцесивно, и у све остале секторе, закључно са Сектором „Б“, који су ЗСБ поселе 31. маја 2001. године.

У реализацији наведених облика сарадње и координације посебно су били значајни међусобни контакти представника Команде КФОР-а и представника Команде ЗСБ (на Капији 3, Мердаре). Састанци су одржавани ради презентације замисли команданта ЗСБ за извођење операције уласка и посетања појединих сектора КЗБ, договора о нацрту документа Команде КФОР-а (посебно договора за тактичке операције снага СРЈ које дејствују у КЗБ) и анализе извођења сваке операције. Поштовање потписаних договора и високопрофесионално обављање задатка Војске Југославије доприносило је све већем поверењу Команде КФОР-а у снаге СР Југославије, што је све чешће и јавно наглашавано.

Од тренутка формирања ЗСБ и успостављања првих контаката са КФОР-ом, преко Комисије за примену ВТС, и поред почетног обо-страног неповерења, стално су јачали међусобно поверење и сарадња. То је нарочито изражено после успешно организованог и изведеног уласка и поседања Сектора „Ц – Исток“. Поверење је изграђивано на основу стриктног поштовања потписаних докумената: *Обавештења команданта КФОР-а о намери за улазак снага СРЈ и РС у Копнену зону безбедности и Документа о тактичким операцијама снага СРЈ и Републике Србије које делују у Копненој зони безбедности.*

У току припрема и извођења операција уласка и поседања појединих делова КЗБ деташовани тимови заједничких комисија за примену Војнотехничког споразума (ВТС) боравили су у командама и јединицама непосредно на терену. То је била прилика да се лично увере у професионалан однос свих припадника ЗСБ према бројним сложеним задацима везаним за улазак у Копнену зону безбедности. Након сваког уласка организоване су заједничке анализе, на којима су се чланови заједничке комисије за примену ВТС похвално изражавали о односу ЗСБ приликом обављања веома сложених задатака. Такве оцене о ЗСБ давали су и припадници КФОР-а и Европске уније.

Поједине неправилности решаване су веома брзо и ефикасно заједничким изласком комисија за примену ВТС на терен. Припадници Команде КФОР-а нарочито су се похвално изразили о успешној деблокади села Ораовица. Тада су се уверили у високи професионализам ЗСБ, што је утицало на брзо доношење одлуке и одобрења за улазак у најтежи део КЗБ – Сектор „Б“. При томе су, несумњиво уз изузетно јак притисак, принудили екстремне албанске снаге да без борбе напусте тај сектор.

Након уласка у КЗБ, *Споразумом о привременим оперативним процедурама за сарадњу и координацију на обе стране дуж административне линије са КиМ*, потписаним 17. августа 2001. између команданта КФОР-а и команданта ЗСБ, званично је одобрено снагама СРЈ да се налазе у КЗБ без ограничења у погледу опреме и система наоружања, осим оних који су у ВТС означени као забрањени у Копненој зони безбедности.

Од формирања до уласка у последњи сектор КЗБ, од последица ватрених дејстава, у заседама или од постављених противпешадијских и противтенковских мина на саобраћајницама, погинуло је шест припадника ЗСБ, док је теже или лакше повређено 21 лице. Сви губици су настали услед дејства екстремних албанских снага. Током извођења операције није било губитака у људству и материјалним и техничким средствима, нити је било цивилних жртава у зони извођења операције.

После поседања и стављања под контролу целокупне КЗБ, као и дезангажовања дела снага ВЈ и МУП-а, надлежни државни органи

учинили су значајан напор да се свим припадницима МУП-а и ВЈ обезбеде примерени услови за смештај и рад изградњом 28 објеката (база) за потребе снага ВЈ и више од 30 објеката за потребе снага Министарства унутрашњих послова. У веома кратком временском периоду (непуна четири месеца) изграђени су и поседнути сви објекти и тиме створени услови за несметан и квалитетан рад снага у Копненој зони безбедности.

Закључак

Припадници Војске Југославије су професионалним односом према задацима, које су обављали у саставу Здружених снага безбедности, показали да су врхунски обучени и оспособљени за најсложеније задатке и да су спремни да спрече преливање тероризма и екстремизма са територије Косова и Метохије на територију Пчињског и Јабланичког округа.

Улазак Здружених снага безбедности у Копнену зону безбедности био је политичко-војна прекретница због:

– чињенице да, први пут, мир није наметнут споља, чиме се власт легитимисала као демократска у области решавања проблема тероризма;

– рационалне, одмерене и сврсисходне реакције државе на офанзивну и интензивiranу појаву тероризма након агресије НАТО-а на СРЈ и доласка међународних војних и цивилних снага на Косово и Метохију;

– дипломатске и политичке офанзиве ради указања на нужност употребе силе у борби против тероризма и прихватања заједничког плана решавања проблема на југу Србије;

– усаглашеног деловања политичких и војних чинилаца током којег су обе стране сачувале функционалну и професионалну аутономију;

– пропорционалне и селективне употребе војне и полицијске силе;

– диференциране и дефинисане поделе задатака између војске и полиције у условима борбе против тероризма у постојећим политичким, демографским и географским околностима;

– начина дејства и односа према становништву у зони извођења задатака којима су придобијани лојални грађани, без обзира на националност;

– сарадње и координације с међународним политичким и војним снагама током којих је потврђен професионализам припадника ВЈ и повећана могућност за успех операције.

Др Слободан Тодорић, пуковник

У раду су разматрани модели цивилно-војних односа и цивилне контроле војске с теоријског и историјског аспекта. Наглашен је значај те проблематике с обзиром на велике промене у међународним односима након престанка „хладног рата“, односно након демократских промена у СР Југославији изведених октобра 2000. године. Међутим, традиционални модел цивилне контроле војске (карактеристичан за европске монархије 17. и 18. века) није значајан за актуелну ситуацију, као ни други модели цивилно-војних односа познати у историји, односно цивилне контроле која се остварује политизацијом и идеологизацијом војске, јер то, у ствари, није демократска контрола. Савремена теоријска и истраживачка мисао у области цивилно-војних односа заснива се на идејама Самјуела Хантингтона и Мориса Јановица. Док се према Хантингтоновом концепту подразумева строга подела рада између војника и политичара, Јановиц се залаже за усклађено деловање војних и политичких чинилаца, односно за њихову интеграцију. И један и други, међутим, залажу се за војни професионализам и цивилну демократску контролу, али предлажу различите начине за њихово остваривање.

Увод

Цивилно-војни односи, односно цивилна контрола војске, у нас се чешће разматрају након демократских промена после октобра 2000. године, када су за то створени основни предуслови. Током 2001. године одржане су стручне расправе и саветовања о цивилној контроли војске, прво у организацији Савезног министарства за одбрану (СМО), у сарадњи са Центром за цивилно-војне односе (невладина организација из Београда), а потом и Института ратне вештине. Потреба да се та проблематика свестраније размотри произилази из јасног политичког опредељења СР Југославије да се реинтегрише у међународне асоцијације, укључујући и оне које се односе на област безбедности и одбране, и да се спречи политичка злоупотреба војске (али и војна злоупотреба политике).

За наведено опредељење су се изјасниле скоро све бивше социјалистичке земље после завршетка „хладног рата“ и великих промена у

свету и Европи које су се у вези с тим догодиле. Наиме, те земље настоје да приближавањем западноевропским интеграцијама и, потом, придруживањем и чланством у њих потпуно прекину с прошлошћу. Да би то постигле морају да прођу кроз сложен процес економског, политичког, нормативно-правног и војног преображаја, познатог под називом *транзиција*.

Земље у транзицији морају да прилагоде своје друштвене норме и стандарде онима који важе у западноевропским друштвима. Пре свега, то значи: 1) на *политичком плану* морају да обезбеде поштовање људских права и функционисање вишепартијске парламентарне демократије, што је предуслов за друштвену и политичку стабилност; 2) на *економском плану* треба да омогуће функционисање слободне тржишне привреде и да замене застареле и запуштене индустријске системе како би одговориле строгим потрошачким и еколошким стандардима; 3) на *правно-нормативном плану* своје законе и правне норме треба да прилагоде постојећим правним актима западних интеграционих институција, и 4) на *војном плану* треба да обезбеде *демократску (цивилну) контролу* војске и војне политике, као и техничку модернизацију и војнодоктринарно прилагођавање својих оружаних снага стандардима трансатлантских институција. За то постоје бројни разлози: почев од тога да се за савремене војне потребе издвајају енорно велика средства, преко тога да је разорна моћ савремених оружја, заснованих на високој технологији, достигла огромне размере, до тога да све већа милитаризација и војни интервенционизам изазивају велику забринутост јавног мњења у свету.

Карактеристике и специфичности различитих модела цивилне демократске контроле војске

Демократија постоји само у случају јасне супрематије и контроле цивилних демократских институција над војском, односно када им је војска подређена. Непостојање целовите теорије, на основу које би могли да се опишу, објасне и предвиде значајни проблеми цивилно-војних односа, изазива веома различита схватања, конфузију и непрецизну употребу појмова и термина. Често се израз *демократска контрола* поистовећује с изразом *цивилно-војни односи*, што је донекле и оправдано с обзиром на то да је демократска контрола срж цивилно-војних односа (донекле су поистовећени и у овом тексту). Међутим, за прецизнију употребу тих израза неопходна су извесна разграничења. Наиме, шири је појам *цивилно-војни односи* и подразумева општији однос војске према цивилном друштву.

Током историје, у грађанским револуцијама је успостављена институционална, формално-правна подела друштва на цивилну и војну сферу, а уређивање односа између њих постављано је у средиште ин-

тересовања. Тако су се развила бројна различита схватања: од екстремно либералистичких до изразито ауторитарних схватања. Творци америчке декларације о независности и неки идеолози и вођи француске буржоаске револуције видели су у војсци институцију која прети слободи и демократији. Чак су у њој видели већу опасност од спољњег непријатеља. Доследно таквим схватањима, заговарали су социјалну и политичку изолацију војске, максимално смањење војног буџета и броја професионалних војних лица и фаворизовање грађанске милиције насупротив стајаћој војсци. На научно-теоријском плану, Херберт Спенсер је направио поделу на војничка (милитантна) и индустријска друштва. У основи првих је принуда, а у основи других – добровољна кооперација. Прва су ауторитарна, а друга демократска друштва. Алексис де Токвил верује да ће развој демократије допринети да се међународне супротности све ређе решавају ратом и оружјем. За њега су неспојиви демократија и стајаћа војска и рат. Јер, „сви они који настоје да униште слободе демократске нације траба да знају да је рат најсигурније и најкраће средство да то постигну. То је први аксиом науке“.¹ Заступници ауторитарних схватања, с друге стране, високо вреднују структурна и организацијска обележја војске, и настоје да их примене у цивилној организацији, односно друштву као целини. При томе испољавају негативан став према демократији и, уопште, према политици. За њих је политика себична и штетна активност, недостојна племенитог човека.

Потреба за демократском (цивилна) контролом војске намеће се на основу историјског искуства, односно чињеница је да због неких суштинских обележја може постати значајан политички актер супротстављен демократском развоју друштва. Тако, на пример, у односу на друге друштвене институције (привредна предузећа, политичке партије, црква итд.), војска има значајне предности, на основу којих, у одређеним условима, може постати доминантна политичка снага. То су, пре свега, монопол над оружјем, супериорност организације и високо емоционалан симболички статус. Војска располаже најубојнијим оружјем и оруђима, чија употреба или претња употребом може значајно да утиче на односе политичких снага. Њена основна улога јесте вођење оружане борбе у рату. Из природе те делатности произилазе основна обележја војне организације: централизовано командовање, субординација и хијерархија, строга дисциплина, и друго. Та обележја диференцирају војску од било које цивилне организације.

Савремене војске служе националним државама за одбрану суверенитета, територијалне целовитости, независности и уставног поретка. Оне су отелотворење националне свести и националне воље. Војне врлине, као што су: храброст, самопожртвовање, патриотизам

¹ Alexis de Tocqueville, *On War, Society and the Military*, у: *War, Studies from Psychology, Sociology and Anthropology*, исто, стр. 325.

и дисциплинованост изузетно су значајне људске особине. Суштинске вредности војне културе јесу лично подређивање групи и жртвовање ради остваривања заједничког добра. Када су те особине и вредности довољно развијене, војска има изузетно велике политичке предности у односу на цивилне организације и институције. Отуда подозрење и страх од потенцијалне политичке улоге војске, било самосталне или у спрези с одговарајућим цивилним организацијама. Јер, онај ко контролише војску може, у постојећим историјским условима, пресудно да утиче на дистрибуцију и редистрибуцију моћи и материјалног богатства.

Због такве потенцијалне улоге и изузетног значаја за опстанак државе јавља се потреба за контролом војске. Циљ те контроле јесте усклађивање њене активности са ширим друштвеним вредностима и одговорност војске легално изабраним органима државе. Истовремено, изградњом ефикасне организације војска треба да одговори и стратешким захтевима. Суштина проблема је у успостављању равнотеже између тих, понекад супротстављених захтева.

Традиционални модел цивилне контроле настао је у условима када су војна и цивилна власт и институционално и персонално биле спојене, тј. када није било цивилно-војних разлика. Такав модел је карактеристичан за европске монархије 17. и 18. века у којима је аристократија чинила и цивилну и војну елиту, па се њихови интереси и погледи нису значајније разликовали. У случају извесних напетости, аристократе су се, ради њиховог превазилажења, понашале првенствено као цивили, па тек онда као војници, што им је омогућавало да задрже моћ и утицај.

Други историјски познати тип тоталне контроле војске јесте њена политизација и идеологизација. Својствен је једнопартијским политичким системима (нацистички, фашистички и рани комунистички), а карактеришу га: концентрација целокупне државне моћи у партији (или њеном врховном вођи), продор владајуће партије у војску преко политичке полиције (коју је образовала и коју контролише партија), и идеолошка индоктринација војске у духу партијске идеологије. У каснијим етапама комунистичких режима војска је постизала изванредан степен аутономије, а у неким случајевима (на пример у Кини шездесетих година или у Пољској 1981. године) чак је постајала доминантна снага у држави. Да би се партијска контрола војске остварила, односно да би била ефективна, на свим нивоима војне хијерархије уводе се политички официри, а у неким случајевима и тајна полиција. Они су негде стварно, а понегде формално независни од стварног ланца војног командовања. Одговорни су за свој рад претпостављеним политичким официрима или официрима тајне полиције. Ланац тог паралелног руковођења, које је независно од војне хијерархије, протеже се од најмање војне јединице до самог врха пирамиде цивилне власти. За такав модел цивилне контроле, карактеристично

је да војска постаје орган једне – владајуће партије. Историјско искуство показује да је то био изузетно ефикасан модел цивилне контроле. Где год је био успостављен није било војних удара, а сви покушаји су брзо и енергично сузбијени. Међутим, у том случају није реч о демократској цивилној контроли војске јер је у питању високоцентрализовани једнопартијски систем, и тај модел је потпуно непримењив у вишепартијским политичким системима.

Савремени модели цивилне демократске контроле војске

Савремена теоријска и истраживачка мисао у области цивилно-војних односа и демократске цивилне контроле војске заснива се на идејама Самјуела Хантингтона и Мориса Јановица садржаним у њиховим главним радовима из те области: *The Soldier and the State (Војник и држава)*, односно *The Professional Soldier (Професионални војник)*.²

Хантингтон је развијао концепт политички неутралне и цивилним државним институцијама апсолутно подређене стручно аутономне војне професије. Војска се максимално деполитизује а цивилни носиоци политичке власти су дужни да поштују стручност војног професионалца, унутрашњу аутономију, политичку неутралност и официрску част. Они не смеју да се мешају у професионалне војне послове нити да употребљавају војску у страначким политичким надметањима и за остваривање било каквих партикуларних политичких интереса и циљева. С друге стране, војни професионалац делује у границама политике коју дефинише држава (политичари). Он није непосредно укључен у формулисање политике већ даје стручне савете органима законодавне и извршне власти. Своја знања и способности користи за одбрану државе искључиво на основу наређења легалних органа државне власти. Он има посебан осећај части и дужности а његова професија се третира и као позив јер је у служби вишег циља (одбране отаџбине).

Према том моделу (концепт) цивилно-војних односа постоји строга подела рада између војника и државника. Политика је изван делокруга војне струке, јер би учешће официра у политици слабило њихов професионализам и професионалну компетенцију. Официр, стога, мора да остане политички неутралан. „Војни командант не сме никада дозволити његовом расуђивању да се руководи политичком сврхом. Подручје војне науке је потчињено, а ипак независно од подручја политике. Управо као што рат служи циљевима политике, војна професија служи циљевима државе. Али државник мора признати интегритет професије, и њен делокруг. Војник има право да од држав-

² S. Huntington, *The Soldier and the State, The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, The Belknap press of Harvard Univ. press, Cambridge, Massachusetts, 1957; M. Janowitz, *The Professional Soldier, A Social and Political Portrait*, The Free Press of Glencoe, A division of the Crowell-Collier Publishing Company, 1961.

ника очекује политичко вођство. Цивилна контрола постоји када постоји ова субординација аутономне војне професије циљевима политике“.³ Хантингтон је умногоме допринео изградњи схватања цивилно-војних односа у Сједињеним Државама. С обзиром на то да су суперсила, САД снажно су утицале на начин размишљања о цивилно-војним односима у многим западним земљама (и не само у њима).

Војска се према другом моделу (концепција) цивилно-војних односа и цивилне (демократске) контроле војске – који више одговара нашој традицији и стварности – третира као динамичка категорија, из чега произилази потреба за њеним сталним прилагођавањем новим условима. Велике техничко-технолошке и социјалне промене до којих је дошло у другој половини 20. века захватиле су и све аспекте војне професије и војне организације. У изградњи војне дисциплине и ауторитета старешине више не преовлађују груба доминација и репресија, већ техника групне контроле и консензуса. Тиме се обезбеђују већа иницијатива и креативност унутар хијерархијске командне структуре.

Јановиц сматра да војска не треба да буде изолована од друштва и његовог политичког система. Напротив, мора да буде интегрисана у друштво и политику, што гарантује узајамно прилагођавање политичких и војних циљева: „Војна и политичка руководства заједнички одлучују о правцу и остваривању војних циљева, јер зависе једна од других. Демократска контрола се спроводи тако што се војно руководство обавезује у погледу политичких циљева“.⁴

Савремени научно-технолошки развој доводи до смањивања разлика између војних и цивилних занимања. У развоју официрске професије повећан је значај организационо-специјалистичких функција у односу на борбене функције. Некадашња „херојска“ концепција официра као команданта који води своје војнике у напад спада у историју, иако ни у условима савременог рата није нестао (и сигурно никад неће нестати) елемент личног ангажовања у борби – личног примера одважности и чврстине. Традиционални ратник („херојски лидер“) преобразио се у војног менаџера, а војна професија је „цивилнозована“. Међутим, специфичности војне професије (вођење оружане борбе, војничка дисциплина, обележја војне организованости, кодекс понашања и ратничке врлине официра) остају битне одлике војне организације, с тим што се у војну професију интегришу и елементи који су примерени савременим условима и од којих зависи ефикасност садашње војне организације. Улога војске, наглашава Јановиц, налаже потребу да се претња употребом или ефективна употреба војне силе пажљиво ускладе с политичким циљевима који желе да се остваре.

³ S. Huntington, *исто*, стр. 71–72.

⁴ Ханс Борн, *Вишеструка контрола оружаних снага у демократијама*, у: М. Хаџић, *Демократска контрола војске и полиције* (зборник радова), Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2001, стр. 194.

Због тога војни и политички чиниоци пажљиво координирају и уклађују своје активности на свим нивоима деловања. Војни професионалац мора да поседује не само ускостручна него и шира знања (пре свега, политичка). Он треба да буде образован и оспособљен за обављање како војних, тако и политичких послова. Током војних операција (и мировних мисија) војни команданти морају да доносе многе војне одлуке са политичким импликацијама. Треба обезбедити у систему школовања неговање војничке (ратничке) врлине официра, али му, истовремено, треба развијати осећај за политички и социјални живот. „Немогуће је“, сматра Јановиц, „изоловати професионалног војника од домаћег политичког живота... Циљ политичке едукације је да развије приврженост демократском систему и оспособи официра да разуме његово функционисање“.⁵

Да би законодавна и извршна власт државе остваривале успешну демократску цивилну контролу војске, морају, према Јановицу, имати критеријуме и информације за оцену спремности и способности војне организације. У формулисању стандарда и правила понашања и деловања војске морају да суделују професионални официри, тј. мора да постоји сарадња између политичара и војника. Официри обављају своје задатке професионално, с уважавањем и поштовањем моралних норми демократског система и подређују се цивилној политичкој контроли јер су уверени да цивилно друштво⁶ цени и разуме обавезе и одговорности војске.

За наведене моделе цивилно-војних односа и цивилне контроле војске заједничко је то што се њихови аутори залажу за војни професионализам и наглашавају потребу и значај цивилне контроле за постојање демократских односа и институција. Међутим, они се разликују по начину на који се остварује војни професионализам. Док се то у првом случају (Хантингтон) постиже одвајањем војне професије од друштва, у другом случају (Јановиц) остварује се укључивањем војне професије у друштвене процесе.

Иако у историји има мноштво примера да се радикалним војним професионализмом није могла спречити интервенција војске у политику (на пример, Јапан између два светска рата, Немачка у Првом

⁵ М. Janovitz, *исто*, стр. 439.

⁶ Појам цивилног (грађанског) друштва део је дихотомне теоријске парадигме цивилно друштво – политичка држава, која је установљена у европској и англосаксонској политичкој филозофији и теорији од половине 18. до половине 19. века. Пре тога, у старој европској традицији, цивилно, односно грађанско друштво и држава били су међусобно испрешлетени и заменљиви појмови. Према Томасу Пејну, друштво и држава нису само различити, него имају и потпуно различите изворе: „Друштво је производ наших жеља, а држава наших грешака; друштво подстиче нашу срећу позитивно уједињавајући наше осећаје, држава негативно ограничавајући наше мане. Једно охрабрује дружење, друго ствара разлике. Друштво штити, држава кажњава (Вукашин Павловић, *Погиснуто цивилно друштво*, „Екоцентар“, Београд, 1995).

светском рату), ипак је у тим случајевима била реч о недостатку других предуслова потребних за ефикасну демократску цивилну контролу војске.

Начелно, састав, улога и доктрина употребе војске треба да буду уставно и законски јасно утврђени и регулисани, што војсци даје легитимитет неопходан за поверење и подршку демократског бирачког тела. Дисциплинован и професионалан официрски састав, који поштује устав и није одан појединцу, политичкој партији или некој елитној групи привржен је идеалу државе и принципима на којима се она заснива. На тај начин се обезбеђује стабилан друштвени статус војске и заштита од могућих манипулација и злоупотреба.

У случају цивилне демократске контроле војске подразумева се да су битне одлуке у војној сфери у надлежности демократски изабраних или у демократској процедури постављених цивилних органа. Они су представници демократски изражене воље народа, док се припадници војске именују и постављају на основу других критеријума и та именованја и постављења не потврђује изборно тело на редовним изборима.

Димензије демократске цивилне контроле војске

У анализи демократске цивилне контроле чини се оправданим издвајање три њене димензије: 1) вертикална контрола, 2) хоризонтална контрола и 3) самоконтрола. Под вертикалном контролом подразумева се контрола од врха наниже (парламент и влада контролишу војску). Може да се обавља на различите начине, а један од најбитнијих начина јесте буџетска контрола. Наиме, цивилна демократска власт (законодавна и извршна) усваја концепцију и доктрину одбране и одређује величину и састав војске. Извршна грана власти предлаже буџет, а законодавни део усваја и одобрава финансијска средства. Буџетска контрола је важан инструмент у дефинисању приоритета националне одбране и безбедносне политике. Војни професионалци нису искључени из тих послова, јер имају могућност да учествују у припреми свих докумената и одлука које се односе на одбрану земље, да их стручно образлажу и одбране предложена решења у парламенту и његовим телима. Наиме, представници војске (министарства за одбрану или генералштаба) могу да буду позивани на седнице парламентарних тела ради образлагања и одбране поднесених предлога, али тек пошто та тела усвојене предлоге доставе парламенту на даљу расправу и евентуално усвајање. Та тела предлажу парламенту и влади да одобри или не одобри финансијска средства за велике војне техничке пројекте (развој ракетних система, нових типова тенкова и авиона, и слично), а парламент има могућност и начине да контролише утрошак одобрених средстава.

Што се тиче наше земље веома су мале могућности тих парламентарних тела да учествују у демократској контроли војске. На пример, делокруг рада Одбора за одбрану и безбедност Већа грађана (утврђен чл. 67 Пословника Већа) своди се само на разматрање предлога закона из области одбране и безбедности СР Југославије. Није разрађен механизам комуникације између тог одбора и надлежног министра или министарства да би се стекао увид у њихов рад и, на основу тога, и уколико је потребно, упутиле одговарајуће примедбе и предлози за унапређивање рада. У предстојећим уставним и законским променама та проблематика ће се, свакако, наћи на дневном реду.

Хоризонталном контролом су обухваћене друштвене институције које су заинтересоване за функционисање војне организације, као што су медији, различита удружења, научноистраживачки институти итд. Дакле, институције друштва које нису у хијерархијском положају у односу на војску. Оне имају улогу мостова између друштва и војске.

У СР Југославији војска се на основу поверења јавности рангира на веома високо место међу друштвеним институцијама. Према недавно објављеним резултатима истраживања јавног мњења Института друштвених наука, новембра 2000. поверење у војску исказало је 73 одсто испитаника, а неповерење 18 одсто.⁷ Истовремено, војска је и даље од свих институција система најзатворенија према јавности и најнеприступачнија за јавни увид. Отуда је реална претпоставка да се афирмативни јавни став према војсци (иако пожељан друштвени циљ) заснива на непознавању правог бића те установе, као и на њеној нетранспарентности.

Демократска самоконтрола јесте, у ствари, интериоризација друштвених вредности у војној организацији. Наиме, иако су аутономија и самодисциплина главни ослонци професионалног војника, снажан утицај на њега имају друштвено окружење, демократске вредности, традиција и култура.

Војска је једина институција у друштву којој је поверен монопол над употребом силе. Тај задатак, нарочито у периоду кризе, војска обавља на аутономан начин и у складу са својим формалним положајем, обуком и стручношћу. Због тога она треба да ужива високо поверење народа. С обзиром на значај монопола над силом и на чињеницу да је војсци дата одређена аутономија, важност демократске самоконтроле постаје изузетно значајна.

Закључак

Иако је у последњој деценији 20. века у Европи и свету постигнут велики напредак у демократској трансформацији и регулацији цивил-

⁷ Мр Ј. Матић, *Улога јавности у демократској контроли војске*, Зборник радова са Саветовања „Демократска контрола војске“, Београд, април 2001.

но-војних односа и цивилној демократској контроли војске, ипак је тај проблем и даље велики изазов за многе државе. Када је реч о напретку, мисли се на то да је Европска унија, као превасходно политичка и економска интеграција, Мастрихтским уговором поставила темеље свог деловања на безбедносном плану. Такође, Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), као свеевропски политички кворум, појачао је сарадњу држава чланица на унапређивању европског поверења и заједничког рада на решавању конфликта. Створени су оквири за регионално окупљање земаља посвећених безбедносним питањима. Од традиционалних политичко-одбрамбених савеза дошло се до постепеног и све тешњег политичког и правног обавезивања држава да делују према заједнички утврђеним принципима и стандардима ради веће опште безбедности. Међутим, у савременом свету у многим државама постоје оружане и паравојне снаге, које се најчешће понашају као „држава у држави“ и тешко оптерећују оскудна материјална средства држава, успоравају процес демократизације и повећавају ризик од унутрашњих или међудржавних сукоба. Због тога је опште прихваћено начело демократске цивилне контроле тих структура, што је главни инструмент за спречавање сукоба, унапређивање сарадње и развој демократије. Јежи Вјатр наглашава⁸: „Тенденција изградње чвршћег система међународног мировног надзора измениће суштину војног позива; од победе у рату, у спречавање рата“.

⁸ Ј. Вјатр, *Социологија војске*, ВИНЦ, Београд, 1987.

Повезаност емоционалног реаговања и ставова о пружању отпора агресији

Проф. др Љубомир Касагић,
проф. др Јан Марчек, пуковник, и
проф. др Зоран Килибарда, пуковник

Предмет истраживања у раду било је утврђивање веза и односа између емоционалног реаговања и ставова о пружању отпора агресору. Будући да ставови садрже сазнајну, емоционалну и делатну компоненту, реална је била претпоставка да постоји веза између начина и интензитета емоционалног реаговања и ставова према отпору агресији. Истраживање је обављено на репрезентативном узорку, од 4.572 становника Србије, једанаест месеци након завршетка агресије НАТО-а на СР Југославију. Структура емоционалног реаговања у ситуацији агресије и структура ставова утврђене су применом факторске анализе. За утврђивање повезаности између те две групе варијабли коришћена је каноничка корелацијска анализа, док је за утврђивање могућности прогнозе ставова о пружању отпора агресији на основу емоционалних реакција коришћена регресијска анализа.

Резултатима каноничке корелацијске анализе потврђена је дата претпоставка. Наиме, показало се да је емоционално реаговање значајан чинилац у формирању ставова о агресији, односно да емоције у чијој је латентној основи фактор „необузданост“ (агресивност) генеришу ставове да треба „одлучно и свеобухватно пружити отпор“ агресији. Такође, резултати показују да се на основу утврђених емоција могу, с одређеним степеном поузданости, предвиђати ставови грађана према пружању отпора, при чему најбољу предиктивну вредност имају емоције необузданости (мржња, презир, инат, пркос и бес).

Проблем

Емоције су снажан биоенергетски извор који обједињује биолошко-психолошку са социјалном сфером личности. Због своје мотивационе вредности оне су изузетно значајне за изграђивање борбеног

морала војске. Без неких емоција (на пример, мржње, беса, гнева) тешко да би се могао развијати и одржавати мотив борбености. Емоције су акција и реакција појединца или групе на неко значајно спољашње или унутрашње догађање. Оне су део свеукупног људског доживљавања и повезане су са вредносним, перцептивним, сазнајним и бихевиоралним аспектима личности. Због тога постоји много тешкоћа у научном изучавању тог дела личности. Код сваке емоције могу да се уоче три манифестације: унутрашњи биохемијски процеси (варирање хормона ендокриног система), спољашње емоционално обојено реаговање (понашање) и субјективни доживљаји (осећања). Као такве, оне могу бити релевантне за формирање ставова према одређеним друштвеним појавама, посебно оним појавама које неизбежно изазивају снажна емоционална реаговања. Агресија је, без сумње, једна од таквих ситуација.

С обзиром на чињеницу да сваки став има рационалну, емоционалну и делатну компоненту, реална је била претпоставка да постоји извесна веза између ставова испитаника према пружању отпора агресији НАТО-а на СР Југославију и њиховог емоционалног реаговања¹ у тој ситуацији. Да би се испитала основаност те претпоставке реализовани су следећи задаци: 1) утврђен је интензитет емоционалних реакција за време агресије; 2) класификоване су емоционалне реакције према сличности и интензитету у одговарајуће групе и утврђена њихова латентна структура; 3) урађена је дескриптивна анализа појединих ставова о пружању отпора агресији а затим и структура тих ставова; 4) анализирани су степен и природа повезаности између емоционалних реакција, с једне стране, и ставова о пружању отпора агресији, с друге стране, и 5) утврђена је могућност прогнозирања ставова о пружању отпора агресији на основу емоционалних реакција у тој ситуацији.

Метод

Истраживање је обављено на репрезентативном узорку од 4.571 становника Србије. Ради прикупљања ставова испитаника о пружању отпора конструисана је скала *Отпор* која садржи шест ставки са тростепеним скалама за изражавање степена слагања са тврдњама које се односе на мишљење околине о пружању отпора агресији. У целини, скала ставова о отпору агресији има добре метријске карактеристике.²

¹ У овом истраживању под емоционалним реакцијама подразумевају се *вербално исказана емоционална стања* 11 месеци након окончања агресије НАТО-а на СР Југославију. Тешкоће везане за објективно испитивање тог феномена (способност описивања емоција, утицај културе на испољавање, свесност или подсвесност, сврсисходност, мета-емоционалне реакције и слично) донекле су умањене и стављене под контролу тако што су сви испитаници доведени у приближно исту ситуацију.

² Репрезентативност скале креће се од 0.72 до 0.98; три групе мера поузданости су: а) поузданост под класичним сумационим моделом (од 0.72 до 0.92), б) под Гутмановим

Емоционалне реакције испитаника испитане су помоћу скале *Емоције* која садржи 16 ставки с петостепеним скалама Ликертовог типа, у распону од „веома слабо“ до „веома јако“. Репрезентативност скале, мерена Кајзер-Мајер-Олкиновом мером репрезентативности, износи 0.974. Логично је било претпоставити да се у ситуацији угрожености (у овом случају агресије) не могу очекивати пријатне емоције (радост, симпатија, задовољство, љубав), па су у скали емоција понуђене углавном непријатне емоције, изузев равнодушности, наклоности и подсмеха. Емоције које су понуђене у наведеној скали могу се дефинисати на следећи начин:

1. *Бес*. Афекат љутње који се јавља у ситуацијама када човек процени да је угрожен, када наиђе на неправду и осећа да је недовољно јак да нешто промени. Бес остварује неколико функција. Између осталог, штити идентитет и претпоставке вредносног система а повезан је и са моћи и важности.

2. *Презир*. Осећање које се јавља према некоме ко је обезвредио људско биће или неку од основних вредности у коју неко дубоко верује. Презрена особа се одбацује као безвредна, као недовољно вредна мржње, али без жеље за њеним уништавањем.

3. *Подсмех*. Осећање из групе ненаклоности, у вредносном смислу израз је омаловажавања, између осталог и услед немогућности, односно нецелисходности супротстављања; претежно се вербално изражава.

4. *Пркос*. Осећање које се јавља код човека када се од њега нешто претерано и неоправдано захтева и када други имају погрешан став према њему. Пркос мотивише супротстављање и борбу против обезвређивања, малтретирања и исмејавања.

5. *Инат*. Као врста пркоса, активира особу на активност којом настоји да оспори негативно мишљење других о себи или обузда њихово супарничко деловање.

6. *Гађење*. Индивидуални доживљај одбацивања нечега (некога) што угрожава, ствара аверзију и жељу за повлачењем. При томе, особа која доживљава гађење не осећа се довољно снажно да се супротставља или се плаши супротстављања.

7. *Страх*. Непријатно осећање које се јавља у ситуацијама када је човек угрожен физички, психолошки, социјално и егзистенцијално. Има првенствено заштитничку функцију и мотивациони карактер. Постоје бројне варијанте страха: стрепња, опрез, трема, анксиозност, ужас, паника...

моделом мерења (од 0.75 до 0.98) и с) поузданост прве главне компоненте (од 0.53 до 0.92). Шест мера хомогености скале у распону су од 0.53 до 1.00. Осим метријских карактеристика скале у целини, израчунате су репрезентативност, релијабилност, хомогеност и ваљаност појединих ставки. Тако, на пример, репрезентативност ставки креће се у распону од 0.95 до 0.97, а њихова ваљаност (у Хотелинговом простору) од 0.70 до 0.84.

8. *Тескоба*. Непријатно осећање које настаје када постоје нејасни сигнали да наступа неповољна ситуација. Повезана је са стрепњом и спознајом да не постоји сигурна могућност за отклањање угрожавајућих чинилаца.

9. *Несигурност*. Осећање које произилази из нечије уверености да не зна како се одвија или како ће се одвијати његов живот и неки догађаји око њега. Човек може да буде несигуран у себе (несамопоуздање) или у неког другог (неповерење). Несигурност се разликује од незаштићености, у којој се првенствено бранимо од угрожавања и опасности.

10. *Неизвесност*. Емоционално стање (фаза) које претходи несигурности.

11. *Туга*. Осећање које се јавља када човек изгуби нешто значајно, односно када не оствари нешто до чега му је посебно стало. Функција туге је да помогне човеку да се реорганизује након шока због губитка и неуспеха (пораза), да би се повратило изгубљено. Туговање пролази кроз одређене фазе. Почетна фаза су шок и нерална борба, проживљавање бола и плакање, наступање страха да се не доживи слично, појава љутње и беса што се то догодило баш нама; после тога наилази фаза прихватања и мирења с изгубљеним и преиспитивање свог система вредности, а затим следи фаза реafirмисања властитих врлина и јавља се жеља за новим идејама, партнерима и животима.

12. *Разочараност*. Осећање које се јавља када се друге особе не понашају према нашим очекивањима, што доводи до фрустрације. Очекивања могу бити реална и нереална.

13. *Мржња*. Емоција која се састоји у жељи да се уништи објекат мржње. Та емоција садржи тенденцију да се приступи објекту. Поред негативне, мржња може да има и извесне позитивне карактеристике. Поједине особе негују своју мржњу и улажу много напора ка предмету мржње, тако да им тај предмет постане централни и даје им смисао живота. Када се уништи предмет мржње особа може да осети задовољство и сопствено остварење, али и извесну празнину. У ратним ситуацијама мржња према непријатељу је снажан мотив борбених активности.

14. *Наклоност*. Осећање допадања које је тесно повезано с опажањем да друга особа има пожељне квалитете. У оквиру тог осећања спадају симпатија, пријатељство, праштање итд. Интензитет наклоности зависи од степена идентификације са другом особом (или групом).

15. *Забринутост*. Врста стрепње да би се неки догађаји могли десити и имати за нас неповољан исход а да, при томе, немамо контролу над њима. Сврха тог осећања јесте да припреми човека за спречавање неповољних околности уколико се оне збиља догоде.

16. *Равнодушност*. Емоционално стање у којем особа опажа ситуацију у којој се налази као нешто што је се не дотиче (не тиче). Карактерише је одсуство симпатије и наклоности, као и одсуство антипатије и ненаклоности, уз отпорност на стимулусе из окружења, без енергетског потенцијала.

Структура емоционалног реаговања у ситуацији агресије и структура ставова утврђене су применом *факторске анализе* – методом главних осовина или компонената. За утврђивање природе и интензитета повезаности те две групе варијабли коришћена је *каноничка корелацијска анализа*, док је за утврђивање могућности прогнозе ставова о пружању отпора на основу емоционалних реакција коришћена *регресијска анализа*.

Резултати истраживања – анализа и интерпретација Врсте и интензитет емоционалних реакција

Према исказима испитаника из Републике Србије једанаест месеци након агресије НАТО-а на СР Југославију, у целини посматрано, већина грађана Србије доживљавала је емоције натпросечног интензитета³ (табела 1).

Табела 1

Интензитет емоционалних реакција

Интензитет емоције	Веомо слабо и слабо (%)	Осредње (%)	Јако и веомо јако (%)	М	SD	Ранг
Бес	10,6	17,8	71,5	4,02	1,16	1
Презир	14,4	16,5	69,2	3,93	1,25	4
Подсмех	47,2	21,3	31,4	2,74	1,50	14
Пркос	25,2	19,6	55,2	3,53	1,44	9
Инат	26,6	20,0	53,5	3,48	1,46	10
Гађење	24,5	19,7	55,9	3,55	1,43	8
Страх	25,9	28,1	46,0	3,35	1,39	12
Тескоба	28,8	29,4	42,6	3,24	1,36	13
Несигурност	24,6	25,7	49,6	3,40	1,35	11
Неизвесност	15,3	23,9	60,8	3,74	1,24	7
Туга	15,2	20,0	64,8	3,84	1,26	6
Разочараност	12,0	17,9	70,2	3,98	1,20	3
Мржња	16,3	18,0	65,6	3,87	1,31	5
Наклоност	63,8	19,0	17,2	2,13	1,41	15
Забринутост	9,6	19,4	78,0	4,01	1,13	2
Равнодушност	70,3	18,4	11,3	1,91	1,25	16

М = аритметичка средина; SD = стандардна девијација

³ Максимални интензитет емоционалне реакције износи 5,00, а минимални 1,00.

Најјаче емоционалне реакције (првих пет рангова) биле су: бес (4,02), забринутост (4,01), разочараност (3,98), презир (3,93) и мржња (3,87), док су најслабије (последњих пет рангова) биле емоције: равнодушности (1,91), наклоности (2,13), подсмеха (2,74), тескобе (3,24) и страха (3,33). Већ на први поглед, наведени подаци показују да агресија НАТО-а није оставила равнодушним грађане Србије, него је истински провоцирала и изазвала огромне емоционалне енергетске потенцијале, који су били значајни за активирање и усмеравање мотивационе снаге на превазилажење насталих тешкоћа.

С обзиром на то да примењена скала мери 16 емоционалних реакција које се појавно могу уочити, али не и јасно међусобно дистанцирати, јер су неке од њих подврсте других (што се може видети из њихових дефиниција), било је оправдано налажење заједничких фактора који детерминишу поједине групе емоција. Резултати факторске анализе показали су да се све емоционалне реакције које су регистроване код грађана Србије у току агресије НАТО-а могу свести на два латентна фактора (табела 2).

Табела 2

Склоп и структура фактора емоционалних реакција

Емоционалне реакције	Склоп фактора		Структура фактора	
	F1	F2	F1	F2
Бес	-0,663	-0,171	-0,716	-0,379
Презир	-0,766	-0,079	-0,790	-0,320
Подсмех	-0,640	0,101	0,608	-0,100
Пркос	-0,937	0,192	-0,876	-0,103
Инат	-0,936	0,193	-0,875	-0,102
Гађење	-0,707	-0,086	-0,734	-0,308
Страх	0,139	-0,819	-0,119	-0,775
Тескоба	0,038	-0,818	-0,219	-0,806
Несигурност	0,181	-0,929	-0,111	-0,872
Неизвесност	0,112	-0,880	-0,165	-0,845
Туга	-0,226	-0,642	-0,428	-0,713
Разочараност	-0,224	-0,582	-0,407	-0,653
Мржња	-0,634	-0,136	-0,677	-0,336
Наклоност	-0,236	-0,085	-0,262	-0,159
Забринутост	-0,074	-0,655	-0,281	-0,679
Равнодушност	-0,171	0,042	-0,157	-0,011

Репрезентативност узорка варијабли = 0,974; генерални коефицијент факторске једноставности = 0,932; генерализабилност фактора: F1 = 0,916, F2 = 0,906, и фракција објашњене укупне варијансе = 0,534.

Први фактор најбоље дефинишу следеће емоционалне реакције: пркос (-0,876), инат (-0,875), презир (-0,790), гађење (-0,734), бес (-0,716) и мржња (-0,677). С обзиром на висину засићења првог фактора наведеним емоционалним реакцијама, тај фактор се може дефинисати као *необузданост*. У основи наведених емоционалних реакција је емоционално стање човека у коме је садржано осећање неправедне обезвређености основних људских вредности, немоћ супротстављања, одвратност, жеља и спремност да се елиминише извор угрожавања и снажна потреба да се сачувају сопствени идентитет, важност и систем вредности. Емоције у чијој се основи налази фактор „необузданост“ чине огроман извор енергије која доводи личност у изузетно активно стање. У ратним ситуацијама, стање необузданости је, без сумње, снажан мотив борбених активности али може да буде и узрок непромишљених поступака у борби који редовно имају за последицу непо- требне губитке.

Други фактор дефинишу: несигурност (-0,872), неизвесност (-0,845), страх (-0,775), тескоба (-0,806), туга (-0,713), забринутост (-0,679) и разочараност (-0,653). С обзиром на висину и смер коефицијента засићења фактора наведеним емоционалним реакцијама, тај фактор треба дефинисати као *угроженост*. С обзиром на то да се издвојена два фактора налазе у корелацији ($r=0,32$) и на природу емоционалних реакција које их дефинишу, могло би се тврдити да оба скупа емоција припадају групи непријатних емоционалних стања. Из тога следи могућа констатација да је агресија НАТО-а на СР Југославију изазвала оне емоционалне реакције грађана Србије које чине снагу која скупља и сједињује све енергије које су нужне за опстанак народа коме надмоћна сила покушава да уништи корене и људско достојанство. Побуђене емоције грађана Србије имале су снажан импулс за активност и дале су им велику покретачку снагу – до степена агресивности. Манифестације емоција из скупа „необузданост“ биле су усмерене ка спољашњости – према агресору, и чиниле су значајну компоненту у изграђивању борбеног морала.

Другу скупину регистрованих емоција, такође непријатног тона, карактерише усмереност ка унутрашњости – субјективном осећању, с извесним енергетским потенцијалом, првенствено у функцији личне безбедности, што, вероватно, обезбеђује неке облике пасивног отпора агресији.

Корелативна повезаност тих скупова емоционалних реакција указује на то да емоције необузданости иду делимично с емоцијама угрожености, с тим што емоције угрожености могу да буду израз емоција типа „необузданост–смиреност“.

Ставови према пружању отпора агресији

На основу степена сагласности испитаника са тврдњама које исказују одређени став према пружању отпора агресији, може се закључ-

чити да код грађана Србије преовладава наглашено позитиван став према отпору (табела 3). Процент оних који су сагласни с наведеним тврдњама креће се у распону од 52,7 до 83,2 одсто. При томе, највеће слагање испољено је следећим тврдњама: *Оне који су спремни да издају своју земљу, треба кажњавати у складу са законом* (83,2 одсто) и *Сваки човек мора да уради што може да помогне да се одбране слобода и независност земље* (80,7 одсто). То указује да велика већина испитаника заступа становиште о потреби доследног поштовања законом утврђене обавезе одбране земље и, истовремено, ту законску обавезу сматра својеврсном моралном обавезом сваког човека.

Табела 3

Дистрибуција ставова о пружању отпора агресији

Ред. бр.	Ставови о отпору агресији	Тачно		Нисам сигуран		Нетачно	
		фрек.	%	фрек.	%	фрек.	%
1.	Сваки човек мора да уради што може да помогне да се одбране слобода и независност земље	3.690	80,7	734	16,1	147	3,2
2.	Ко год може треба да се укључи у оружане снаге које се боре против било ког агресора	3.103	67,9	1.127	24,7	341	7,5
3.	Ако неко поново нападне нашу земљу треба му пружити отпор свим снагама и свим средствима	3.367	73,7	984	21,5	220	4,8
4.	Слобода, част и независност земље морају се бранити и по цену највећих жртава	2.699	59,0	1.362	29,8	510	11,2
5.	Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце	2.410	52,7	1.462	32,0	699	15,3
6.	Оне који су спремни да издају своју земљу треба кажњавати у складу са законом	3.803	83,2	616	13,5	152	3,3

Висок степен сагласности са тврдњама *Ако неко поново нападне нашу земљу треба му пружити отпор свим снагама и средствима* (73,7 одсто) и *Ко год може треба да се укључи у оружане снаге које се боре против било ког агресора* (67,9 одсто) такође говори о прихваћености становишта да је учествовање у отпору и морална обавеза. Истовремено, садржајем тих тврдњи исказан је став о потреби свеобухватности отпора у смислу ангажовања свих људских и материјалних ресурса у одбрани земље.

Сагласност већине са тврдњом *Слобода, част и независност земље морају се бранити по цену највећих жртава* (59 одсто), несумњиво, потврда је патриотског опредељења већине испитаника, јер само из патриотске свести и патриотских осећања произилази спремност на највеће жртве при пружању отпора агресији.

Једина тврдња о којој приметан проценат испитаника (32 одсто) нема одређено мишљење јесте: *Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце*. Са том тврдњом сагласно је 52,7 одсто испитаника, док је 15,3 одсто испитаника сматра нетачном, што је и највећи проценат неслагања у односу на све остале тврдње. Таква дистрибуција резултата (посебно висок проценат „неопредељених“) вероватно произилази из чињенице да се за капитулантско понашање везује кривично дело „издаја земље“, које се, свакако, суштински разликује од кривичног дела „ратни злочин“. Ипак, утврђени степен сагласности с наведеном тврдњом (52,7 одсто) указује да је постојало мишљење да свако пристајање на капитулацију, па и оно пред надмоћнијим непријатељем, треба најстроже да се санкционише, односно да се капитулација ничим не може оправдати, нити сме да се опрости. У том смислу и ови резултати исказују висок позитиван став према отпору агресији.

Претходна дескриптивна анализа резултата у односу на поједине аспекте пружања отпора агресији показала је да, у целини, испитаници имају позитиван став према том отпору. Што се, пак, тиче саме структуре тог става, резултати *корелационе анализе* показали су да се он може дефинисати помоћу три главне осовине – компоненте⁴ (табела 4).

Табела 4

Структура става о пружању отпора агресији (главне осовине)

Ред. бр.	Ставови о отпору агресији	Коефицијенти повезаности са главним осовинама		
1.	Сваки човек мора да уради што може да помогне да се одбране слобода и независност земље	- 0,739	- 0,495	- 0,192
2.	Ко год може треба да се укључи у оружане снаге које се боре против било ког агресора	- 0,830	- 0,078	- 0,293
3.	Ако неко поново нападне нашу земљу треба му пружити отпор свим снагама и свим средствима	- 0,838	- 0,086	- 0,092
4.	Слобода, част и независност земље морају се бранити и по цену највећих жртава	- 0,823	0,332	- 0,112
5.	Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце	- 0,735	0,538	0,126
6.	Оне који су спремни да издају своју земљу треба кажњавати у складу са законом	- 0,702	- 0,238	0,657

⁴ Поступком корелационе анализе утврђене су три главне компоненте (осовине) на основу Гутманове (*Guttman*) благе доње границе.

Прва главна компонента има високу корелацију са свим тврдњама преко којих се исказује став према отпору агресору. Као таква, она је својеврстан генерални став према пружању отпора који се, с обзиром на значење тврдњи, може означити као *патриотска пожртвованост, свеобухватност и обавезност пружања отпора*. С обзиром на предзнак структурних коефицијената, нижи скор испитаника у вези с том компонентом означава израженији став о обавезности пружања свеобухватног отпора и већу спремност на патриотску пожртвованост, и обратно.

Друга компонента тог става биполарног је карактера, при чему један пол највише одређује корелације с варијаблама (тврдњама) *Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце и Слобода, част и независност земље морају се бранити по цену највећих жртава*, а други пол – корелација с варијаблом *Сваки човек мора да уради што може да помогне да се одбране слобода и независност земље*. Сходно томе, та компонента исказује став о *патриотској пожртвованости наспрам обавезности пружања отпора*, што значи да испитаници који имају мањи скор у вези с том компонентом имају израженији став о свеобухватности пружања отпора а мање изражен став у погледу патриотске пожртвованости, и обратно.

Трећа главна компонента такође је биполарна. Један њен пол највише одређује корелација са тврдњом *Оне који су спремни да издају своју земљу треба кажњавати у складу са законом*, а други – корелација са тврдњом *Ко год може треба да се укључи у оружане снаге које се боре против било ког агресора*. Очигледно, реч је о компоненти става која се може означити као *законска обавезност наспрам свеобухватности отпора*. С обзиром на предзнак коефицијената корелације, испитаници са нижим скором у вези с том компонентом имају израженији став о потреби пружања свеобухватног отпора а мање изражен став о његовој законској обавезности, и обратно.

Повезаност емоционалног реаговања у ситуацији агресије и ставова према отпору

Будући да емоције имају значајну, често и пресудну улогу у формирању ставова према људима и догађајима, очекивали смо да ће емоционална доживљавања грађана Србије изазвана агресијом НАТО-а бити у значајној вези са ставовима о томе какав отпор би требало пружати агресији те врсте. Таква претпоставка чинила се вероватном због надпросечних интензитета негативних емоционалних реакција на бомбардовање с дистанце. С обзиром на интензитет емоција, вероватно је да су оне имале значајан удео у формирању ставова према отпору над рационалним разлозима.

Резултатима каноничке корелације потврђена је основаност наведене претпоставке. Наиме, добијене су три статистички значајне каноничке корелације које указују да су емоционалне реакције повезане с отпором агресији, или, прецизније, да су одређене врсте емоционалних реакција у корелацији с одређеним врстама ставова о пружању отпора агресији (табела 5).

Табела 5

*Емоционалне реакције и ставови о пружању отпора агресији
(коэффициенти каноничких корелација)*

Коефицијенти каноничке корелације	Хи-квадрат	<i>P</i>
0,396	1.039	0,000
0,182	261	0,000
0,102	107	0,002

Структура три каноничка фактора из скупа варијабли „емоционално реаговање“ приказана је у табели 6, а структура каноничких фактора који им одговарају из скупа варијабли „ставови према отпору“ у табели 7.

Први канонички фактор скупа емоционалних реакција дефинишу емоције: инат (-0,79), пркос (-0,78) и мржња (-0,77).⁵ С обзиром на природу тих емоција и предзнак коефицијената, тај фактор може да се именује као *необузданост*. Ниже вредности на фактору указују на необузданост, а више на смиреност.

Други канонички фактор дефинишу следеће емоције: равнодушност (-0,56), забринутост (0,51) и презир (0,40). Тај фактор може да се именује као *равнодушност – забринутост*, при чему ниже вредности на фактору означавају равнодушност, а више забринутост.

Трећи канонички фактор дефинишу емоције: туга (0,49), бес (0,45) и несигурност (0,32), и назван је *угроженост*.

Први канонички фактор из скупа ставова о пружању отпора агресији одређују следеће тврдње (мишљења): *Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце* (-0,89), *Слобода, част и независност земље морају се бранити по цену највећих жртава* (-0,84), *Ко год може треба да се укључи у оружани отпор било ком агресору* (-0,78) и *Ако неко поново нападне нашу земљу треба му пружити отпор свим снагама и средствима* (-0,75). Тај фактор може да се назове *одлучност и свеобухватност отпора*.

⁵ У загради су наведени коефицијенти каноничких корелација.

Канонички коефицијенти и фактори емоционалних реакција

Емоционалне реакције	Канонички коефицијенти			Канонички фактори		
	1	2	3	1	2	3
Бес	0,14	-0,05	0,90	-0,48	0,31	0,45
Презир	-0,13	0,41	-0,73	-0,63	0,40	-0,09
Подсмех	-0,16	-0,53	0,03	-0,61	-0,34	0,09
Пркос	-0,22	0,22	0,18	-0,78	0,23	0,17
Инат	-0,26	0,13	0,17	-0,79	0,20	0,17
Гађење	-0,06	-0,05	-0,07	-0,61	0,15	0,06
Страх	-0,28	-0,46	-0,06	-0,17	-0,05	0,17
Тескоба	0,14	0,15	-0,14	-0,10	0,17	0,19
Несигурност	-0,05	-0,03	0,57	-0,03	0,15	0,32
Неизвесност	0,31	0,32	-0,46	0,06	0,35	0,13
Туга	-0,19	-0,18	0,59	-0,31	0,23	0,49
Разочарење	0,23	0,12	-0,04	-0,15	0,34	0,26
Мржња	-0,46	-0,06	-0,54	-0,77	0,22	-0,17
Наклоност	-0,08	0,06	0,04	-0,30	-0,17	0,09
Забринутост	-0,09	0,42	0,04	-0,20	0,51	0,24
Равнодушност	-0,04	-0,46	-0,06	-0,20	-0,56	-0,03

Други канонички фактор из тог скупа највише одређују следећа мишљења: *Оне који су спремни да издају своју земљу треба кажњавати у складу са законом* (0,65) и *Сваки човек мора да помогне одбрану слободе и независности* (0,56). Тај фактор може да се назове *обавезност пружања отпора*.

Трећи канонички фактор дефинишу следећа мишљења о пружању отпора: *Сваки човек мора да помогне одбрану слободе и независности* (0,44) и *Ко год може треба да се укључи у оружани отпор било ком агресору* (0,42). Тај фактор може да се дефинише као *природно право на отпор и одбрану*.

Дакле, генерално посматрано, за објашњење повезаности између емоционалног реаговања и ставова према отпору, релевантна су по три фактора из сваког од два наведена скупа варијабли: необузданост, неравнодушност и угроженост из скупа емоционалног реаговања, и одлучност и свеобухватност отпора, обавезност пружања отпора и природно право на отпор из скупа ставова о отпору. Највећи степен повезаности утврђен је између фактора емоционалних реакција, названог „необузданост“, и фактора става према отпору названог „одлучност и свеобухватност“. Коефицијент каноничке корелације тог првог пара каноничких фактора износи 0,396 (шема 1). Иако природу повезаности та два фактора карактеришу интеракцијски односи (емоције генеришу ставове, ставови генеришу емоције), ипак могу да се

нађу разлози за тврдњу да емоције више утичу на формирање ставова о отпору агресији него обрнуто. Разлози су статистички и логички.⁶

Табела 7

Канонички коефицијенти и фактори ставова о пружању отпора агресији

Ставови о пружању отпора агресији	Канонички коефицијенти			Канонички фактори		
	1	2	3	1	2	3
Сваки човек мора да уради што може да помогне да се одбране слобода и независност земље	0,11	0,34	0,74	-0,48	0,56	0,44
Ко год може треба да се укључи у оружане снаге које се боре против било ког агресора	-0,29	0,18	0,84	-0,78	0,35	0,42
Ако неко поново нападне нашу земљу треба му пружити отпор свим снагама и свим средствима	-0,23	0,36	-0,76	-0,75	0,45	-0,20
Слобода, част и независност земље морају се бранити и по цену највећих жртава	-0,24	-0,39	-0,11	-0,84	-0,01	-0,02
Оне који су спремни да капитулирају пред надмоћнијим непријатељем треба сматрати за ратне злочинце	-0,53	-0,66	-0,06	-0,89	-0,21	-0,06
Оне који су спремни да издају своју земљу треба кажњавати у складу са законом	0,04	0,68	-0,56	-0,50	0,65	-0,31

Логичка анализа природе повезаности емоционалних реакција са одлучношћу и свеобухватношћу отпора агресији указује на неколико битних момената:

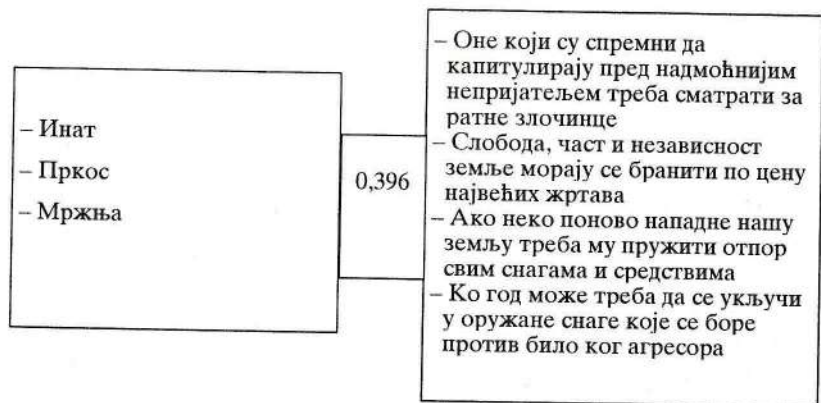
– *прво*, комбинација емоција пркоса, ината и мржње резултира емоционалним стањем које снажно мотивише супротстављање и борбу да се уништи објекат мржње или актер угрожавања, обезвређивања и малтретирања. Већ и сами термини којима се исказује став према отпору („злочинци“, „надмоћнији непријатељ“, „оружани отпор“, „по цену највећих жртава“, „свим снагама и средствима“) највише одговарају особама које су обузете мржњом, пркосом и инатом;

– *друго*, у формирању става одлучности и свеобухватности према отпору агресији првенствени значај имале су емоције мржње, ината и пркоса, док је, изгледа, улога рационалног расуђивања имала секундаран значај;

⁶ Статистички доказ је то што канонички фактори емоционалних реакција знатно боље објашњавају варијансу фактора ставова о отпору него у обрнутом случају.

Врсте емоција

Ставови о пружању отпора

Необузданост-смиреност

Одлучност и свеобухватност отпора

Структура првог каноничког пара

- *треће*, оувек су политичари и војсковође користили емоције мржње, пркоса и ината према противнику као веома ефикасно средство за изграђивање борбеног морала свога народа и војске. Тако, на пример, Добрица Ћосић каже: „Из љубави се боре храбри, из мржње сви“. Када је народ толико угрожен да му прети физичко и духовно уништење, „мржња је та снага која производи и уједињује све енергије, она постаје моћ с којом се опстаје. Мржња је најчвршћа одбрана пред великим злом. Само мржња у борца не колеба ни однос снага у сукобу с непријатељем, ни услов борења, ни исход борбе. Што је најважније, ни исход борбе. С мржњом се највише сме, с њом се и најдуже трпи. Сваки страх се мржњом савлађује“.⁷ Војсковође су у својим наредбама наводили разлоге за мржњу дозирајући тежину и број разлога сразмерно тежини борбене ситуације. Наравно, у развијању борбеног морала вође народа и војни команданти требало би да знају до које границе треба развијати мржњу, инат и пркос. Будући да се у том случају ставови према отпору формирају претежно на ирационалним (емоционалним) разлозима, развој догађаја може да поприми неконтролисан ток. Таква понашања могу да постану неконтролисана, због тога што у маси долази до фрагментације свести, спонтаног опонашања и несвесног пребацавања одговорности на групу, а то је пут ка ратним злочинима.

⁷ Д. Ћосић, *Време смрти*, „Просвета“, Београд, 1968, стр. 228.

Други канонички пар чине *неравнодушност – забринутост*, из скупа емоционалних реакција, и *обавезност пружања отпора*, из скупа ставова према пружању отпора агресији (шема 2). Релације између та два скупа показују да су емоције *неравнодушности, забринутости и презира*, иако ниско, статистички значајно повезане са ставовима о отпору под којима се подразумева *обавезност сваког грађанина за одбрану слободе и независности*. Исто тако, наведене емоције су значајно повезане и са ставом да треба предузимати законске санкције према онима који су равнодушни на угрожавање земље.

Шема 2

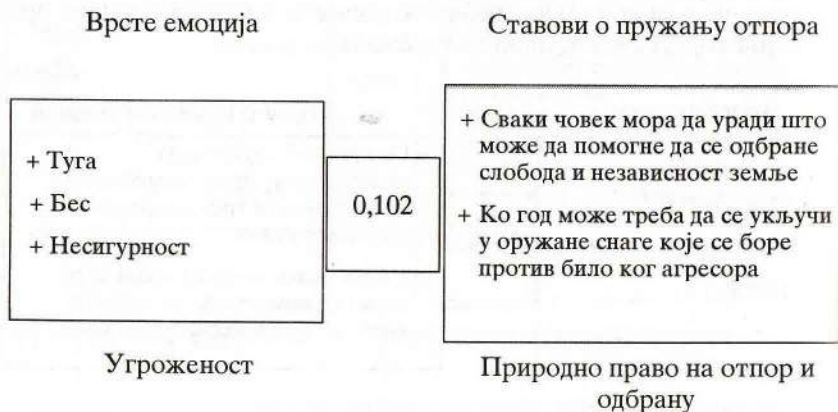
Структура другог каноничког пара

Неравнодушност, забринутост и презир чине такво емоционално стање особе у којем су истовремено садржани негативно вредновање ситуације у којој се она налази, очекивана угроженост и ниподаштавање потенцијалног угрожаваоца. Све три емоције имају енергетски потенцијал у функцији одбрамбених активности, али на нивоу превентивне приправности за спречавање неповољних околности уколико се оне заиста и догоде. Они који презиру немају жељу да противника и физички униште, забринутости одлажу своју активност и очекују да се угрожавање отклони на неки други начин, а *неравнодушни* ишчекују додатни импулс да би се активирали у правцу противника. С обзиром на такву природу емоционалних реакција типа *неравнодушности – забринутости*, може се очекивати од таквих људи да преферирају легитимно решавање ситуација у којима су угрожени. Уколико се на такав начин не би отклонила опасност, били би спремни да се и објективно укључе у пружање отпора агресору.

Трећи канонички пар чине емоционалне реакције типа *угроженост, туга, несигурност и бес*, с једне стране, и став о природном праву на отпор и одбрану, с друге стране (шема 3). Све три емоционалне реакције јављају се у ситуацији када човек постане свестан да је неправедно угрожен и да не зна како ће се одвијати догађаји око њега. Истовремено, осећа се недовољно јаким да нешто промени. *Бес* је по-

себно повезан с неизвесношћу и тугом, а остварује неколико функција: првенствено штити идентитет и вредносни систем, а у вези је и с осећањем моћи и сопствене важности. Такве емоционалне реакције, посебно када су удружене, изгледа да генеришу ставове типа *природног права на отпор и одбрану* као иманентно својство живих бића.

Шема 3

Структура трећег каноничког пара

Након утврђивања степена повезаности између емоционалних реакција и ставова о пружању отпора логично је поставити кључно питање о проблему односа између емоција и ставова, тј. да ли емоције условљавају (генеришу) ставове или ставови производе емоције. По свему судећи, ближа је истини тврдња да емоције угрожености више генеришу ставове, него обрнуто. При томе је важно то да ли је реч о емоцији снажног или умереног интензитета. У прилог томе су резултати неких истраживања и одређена теоријска тумачења. Основна поставка је да у случају умереног застрашивања и изазивања осећања несигурности и неизвесности постоји већа могућност да се промене ставови људи у жељеном правцу него изазивање екстремно снажних емоција угрожености које може да формира потпуно супротне ставове од жељених.⁸ Када желе да се мењају нечији ставови често се практикује изазивање емоционалних реакција, посебно изазивање страха и несигурности. Поставља се питање да ли на промену става више утичу емоције страха и несигурности у случају снажних страхова или страхова мањег интензитета. Истраживања су показала да највеће практично дејство на промену става имају застрашивања (и страхови) слабог и средњег интензитета. То се објашњава тиме што сувише ин-

⁸ Н. Рот, *Основни социјалне психологије*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1983, стр. 251–253.

тензивне претње изазивају непријатељство и стварају отпор претњи, која се у целини одбацује и не поступа се према њој. Таква интерпретација добро може да се смести у оквире Фестингерове теорије когнитивне дисонанце, према којој је јака претња (страх) у нескладу с великим бројем когнитивних елемената, док је слаб страх у мањем нескладу с мањим бројем когнитивних података. Лакше ће се мењати став уколико је мањи број благих претњи.

Могуће је да су се тим сазнањима руководили и креатори психолошког деловања против СР Југославије током агресије НАТО-а и да су због тога дозирали страх, несигурност, неизвесност и угроженост. То се може закључити из њихових пропагандних порука пре и, нарочито, у току саме оружане агресије. Информациона служба НАТО-а давала је информације (које су прилично одговарале истини) да се изводи само селективно гађање, да постоји велика прецизност гађања, уз минималан ризик за колатералне штете, да се не гађају цивилни циљеви (становништво и објекти), да немају ништа против грађана СР Југославије, већ против државног и војног руководства, да нас, уколико поступамо према њиховим саветима, очекују бољи дани, и слично.

Када је реч о фактору *необузданост* (заједнички именитељ за емоције пркоса, ината, презира, гађења, мржње и беса) ситуација је другачија. Те емоције дају много енергије, надјачавају когнитивне капацитете и процесе, и усмеравају човекову активност ка радикалним поступцима с више ризика. Дакле, у основи тог фактора је афекат који може да преплављује когнитивну сферу личности, па тиме и да доминира понашањем. С друге стране, негативни ставови према противнику могу да генеришу емоције необузданости, што је добро познато из ратних искустава. Зна се да су команданти развијали борбени морал својих бораца тако што су, формирајући негативне ставове према непријатељу, изазивали бес, мржњу, инат и пркос, имајући, изгледа, при томе у виду баш оно на шта указује Д. Ћосић:⁹ да се с мржњом највише сме, и да се с њом најдуже трпи.

У сваком случају, издвојена два фактора емоција: *необузданост* и *угроженост*, имају различите енергетске потенцијале и вредносне и когнитивне компоненте који детерминишу диспозицију за формирање различитих ставова према отпору агресији. Наравно, однос између емоционалних реакција и врсте ставова је интеракцијски и, самим тим, веома комплексан, тако да су потребна додатна истраживања за прибављање поузданијих доказа за то чији су утицаји, и под којим околностима, израженији: утицај емоција на ставове или ставова на емоције.

⁹ Д. Ћосић, *исто*.

*Предвиђање ставова о пружању отпора агресији
на основу емоционалних реакција*

Сви досадашњи налази о проучавању релација између емоционалних реакција и ставова о пружању отпора агресији имали би ограничену вредност – како теоријску, тако и практичну – уколико не би омогућавали предвиђање ставова и понашања узорка будуће популације грађана Србије на основу узорка актуелне популације.

Као полазна основа за предвиђање ставова о пружању отпора агресији послужила је емпиријски утврђена корелативна повезаност између емоционалних реакција (предикторске варијабле) и ставова о отпору агресији (критеријумске варијабле). За изражавање степена повезаности између предикторских и критеријумских варијабли коришћен је Пирсонов коефицијент корелације као јединствен нумерички индекс који описује и сумира све аспекте повезаности између две варијабле. У табели 8 приказани су коефицијенти кроскорелација (коефицијенти валидности) емоционалних реакција (предиктори) и ставова према отпору (критеријум).

Табела 8

*Кроскорелације предикторских
и критеријумских варијабли*

Предикторске варијабле (врста емоционалних реакција)	Критеријумска варијабла
	ОТПОР
Бес	0,198*
Презир	0,257*
Подсмех	0,199*
Пркос	0,299*
Инат	0,300*
Гађење	0,231*
Страх	0,061*
Тескоба	0,049
Несигурност	0,022
Неизвесност	0,006
Туга	0,130*
Разочараност	0,079*
Мржња	0,292*
Наклоност	0,093*
Забринутост	0,105*
Равнодушност	0,031

* – значајност на нивоу 0,000

Уочљиво је (али не изненађује) да су коефицијенти валидности емоционалних реакција у односу на ставове о отпору умерени до ниски (табела 9).¹⁰ Коефицијент мултипле корелације одређених емоционалних реакција са ставовима о отпору агресији достиже вредност 0,368, а за ставове о исходу рата 0,422. Ти коефицијенти могу да се подведу под категорију осредње корелативне повезаности.

Табела 9

Сумарни резултат регресионе анализе предикторских и критеријумских варијабли

Критеријумска варијабла	Коефицијент мултипле корелације (rho)	Коефицијент мултипле детерминације (dtr)	Ф-тест	Ниво значајности
Отпор	0,368	0,135	44,443	0,000

На основу само емоционалних реакција могуће је објаснити и предвидети мањи проценат варијансе ставова о пружању отпора (13,5 одсто). Због тога, са становишта практичне користи и употребљивости утврђених корелативних веза између емоција и ставова о отпору у сврху предвиђања, добијени резултати показују да се не може очекивати импресивна предикција. То је сасвим и разумљиво и очекивано јер су ставови о рату и будуће понашање вишеструко условљени, не само људским емоцијама него и многим другим чиниоцима (политички, технички, социјални, верски, национални, вредносни), који су у интеракцијском односу.

На могућност предвиђања ставова о отпору агресији указују и подаци из табеле 10, из које се види да су ставови о отпору агресији условљени једном регресионом функцијом (фактор), коју дефинишу: инат (0,815), пркос (0,813), мржња (0,794) и презир (0,701). Та регресиона функција названа је *необузданост*.

Као ваљани парцијални предиктори за *предвиђање ставова о отпору агресору* треба да послуже следеће емоционалне реакције с назначеним регресионим коефицијентом: пркос (0,101), инат (0,097), мржња (0,156) и презир (0,074). За предвиђање ставова о исходу рата такође су ваљане следеће емоционалне реакције: пркос (0,142), инат (0,069), мржња (0,147) и презир (0,072). Ако бисмо, полазећи од наведених сазнања, желели да сазнамо какве би грађани Србије имали ставове у вези с пружањем отпора евентуалном агресору, скалом емоција која је коришћена у истраживању утврдили бисмо емоције испитаника и, кориштењем наведених утврђених регресионих коефицијената,

¹⁰ Већина савремених истраживача сматра да су за практичну употребу корисни само предиктори који имају коефицијенте валидности изнад 0,25. Међутим, Гилфорд тврди да предиктори и са мањим коефицијентима валидности могу да се користе у предвиђању само ако се од већег броја предиктора формира композит на основу мултиплих корелација.

цијената, са одређеним степеном поузданости, прогнозирали њихов став о потреби *одлучног и свеобухватног отпора*, став о *обавезности пружања отпора*, као и став о *природном праву на одбрану од агресије*.

Табела 10

Регресиони коефицијенти
и коефицијенти структуре регресионих фактора
за критеријумску варијаблу „отпор“

Предикторске варијабле (врсте емоција)	Регресиони коефицијенти	Структурни коефицијенти
Бес	- 0,049	0,540
Презир	0,074*	0,701
Подсмех	0,021	0,542
Пркос	0,101**	0,813
Инат	0,097**	0,815
Гађење	0,018	0,629
Страх	0,069*	0,165
Тескоба	-0,037	0,134
Несигурност	0,025	0,061
Неизвесност	- 0,104**	0,017
Туга	0,056	0,353
Разочараност	- 0,070**	0,215
Мржња	0,156**	0,794
Наклоност	0,029	0,254
Забринутост	0,059*	0,285
Равнодушност	- 0,019	0,085

** – значајност на нивоу 0,000

* – значајност на нивоу 0,001

Без обзира на то што налази овог истраживања показују да се емоционалне реакције јављају као чинилац и условљавају ставове о отпору агресији, најближа је истини констатација да су емоције и ставови у *чврстој* интеракцијској вези. Наиме, да би неке емоције могле да постану компоненте става неопходно је да постоје подражаји из актуелне спољашње средине или импулси и подстицаји из виших когнитивних менталних структура (искуство, сећање, ставови, свест). Када је реч о актуелним спољашњим подражајима (физички, социјални, психолошки), на пример, опажању хуманог поступања према цивилима у рату или чињења зла, као што су масакри, опажане појаве се вреднују позитивно или негативно. Зависно од тога како су подражаји вредновани биће изазване и уграђене у став одређене врсте емоција. Ако је вредновање негативно, појавиће се емоције типа мржње, ината, пркоса, презира, беса и слична друга осећања, а ако су вредносни

судови позитивни, развиће се наклоност, поштовање, дивљење, и слично.¹¹ У вези с тим, како показују резултати истраживања, *емоције необузданости* (мржња, презир, инат, пркос, бес) генеришу ставове о отпору, као што су *одлучност* и *свеобухватност пружања отпора* свим средствима према било ком агресору.

Међутим, *не може се борбена ефикасност и супротстављање агресору постићи само на основу емоција. Осећања нису једини чинилац борбеног морала. Војни команданти знају да је за вођење борбе, поред осећања, неопходна и рационална, интелектуална компонента. Успешни војни руководиоци истичу се, између осталог, и по томе што не допуштају да њима овлада мржња према непријатељу (да им помрачи ум), јер у том случају није могуће објективно процењивати ситуацију и доносити ваљане одлуке.* Мржња, наглашава П. Костић, „дугорочно покреће борце у борбу, али их омета краткорочно у непосредном судару (на ножу, нишану и ватреном домету). Позитивне емоције (патриотизам, на пример) слабији су дугорочни покретачи у борби (у односу на мржњу), али позитивне емоције неупоредиво више вреде у непосредном судару. Старешина се више бори одлукама (дакле, рационално), јер мржња смањује рационалност одлука старешине“.

Као што емоције неспорно утичу на формирање одређених ставова, и ставови према агресору могу да генеришу одређене врсте емоција.¹² Захваљујући томе, методама пропагандно-психолошких дејстава могуће је плански управљати и деловати на формирање негативних ставова према противнику и тиме изазивати поједине емоционалне реакције. За то се користе различите врсте информација, којима се противничка страна, разумљиво, приказује у негативном светлу. На тај начин формиран негативан став према противнику, осим тога што већ садржи себи својствену негативну емоционалну компоненту, активира и подстиче *емоције необузданости*, које мобилишу енергију и усмеравају активности према противнику. Ставови се, дакле, појављују као генератори (чиниоци) борбених емоција, а борбене емоције повратно утичу на формирање ставова о пружању отпора. Наравно, да би та спрега функционисала у корист борбене ефикасности, емоције и интелект треба довести у оптималан (избалансиран) однос. Јер, ако, на пример, преовлађују емоције необузданости, може доћи до пометње, па и хаоса, у којем је командовање отежано или онемогућено, а последице су вишеструко штетне и далекосежне.

Закључак

Агресија НАТО-а на СР Југославију није оставила равнодушним грађане Републике Србије, већ је провоцирала и изазвала огромне

¹¹ Постоје и физиолошки докази да су осећања саставни део ставова (Cooper).

¹² П. Костић, *Психологија борбених јединица*, НИЦ Војска, 2001, стр. 153.

емоционалне енергетске потенцијале и уградила их у основне мотивационе снаге, усмерене на одбрану и превазилажење насталих тешкоћа и проблема. Побуђене емоције грађана Србије имале су снажан импулс за активношћу и дале су велику покретачку снагу, до степена агресивности. Најинтензивније емоције биле су: бес, забринутост, разочараност, презир и мржња, док су најслабије биле емоције равнодушности и наклоности. У основи већег броја испољених емоција утврђена су два заједничка фактора: *необузданост* и *угроженост*.

Емоције пркоса, ината, презира, гађења, мржње и беса, у чијој се основи налази фактор необузданост, огроман су извор енергије која доводи личност у изузетно активно мотивисано стање. У ратним ситуацијама стање необузданости је снажан мотив борбености.

Резултати истраживања су показали да код грађана Србије преовладава наглашено позитиван став према отпору агресору. При томе, већина испитаника заступа становиште о потреби доследног поштовања законом утврђене обавезе одбране земље, сматрајући да је та законска обавеза својеврсна морална обавеза сваког човека. Истовремено, исказан је позитиван став о потреби свеобухватности отпора у смислу ангажовања свих људских и материјалних потенцијала у одбрани земље. Осим тога, резултати су, несумњиво, потврдили патриотско опредељење већине становника Србије, јер само из патриотске свести и патриотских осећања произилази спремност на највеће жртве при пружању отпора. Што се тиче структуре става о пружању отпора агресији, резултати факторске анализе су показали да се он састоји од три компоненте, међу којима је најзначајнија она која указује на *патриотску пожртвованост, свеобухватност и обавезност пружања отпора*.

Највећи степен повезаности утврђен је између фактора емоционалних реакција названог *необузданост* и фактора става према отпору агресији под називом *одлучност и свеобухватност*. У формирању ставова одлучности и свеобухватности према отпору агресији првенствену улогу имале су, изгледа, емоције мржње, ината и пркоса, док је улога рационалног расуђивања имала секундаран значај.

Емоције неравнодушности, забринутости и презира статистички су значајно повезане са ставовима о отпору који подразумевају *обавезност* сваког грађанина да брани слободу и независност своје земље.

Емоционалне реакције типа угрожености (туга, несигурност, бес) такође су у статистички значајној корелацији са ставом о пружању отпора. Те емоционалне реакције, посебно када су удружене, изгледа да генеришу ставове типа *природног права на отпор и одбрану* као иманентног човековог својства и својства свих живих бића.

Наведени налази су у складу са *Фестингеровом теоријом когнитивне дисонанце* (која је у основи доктрине *ниског интензитета ратних дејстава*), према којој је јака претња у нескладу са великим бројем когнитивних елемената, док је слаб страх у мањем нескладу са мањим бројем когнитивних података. Емоције, дакле, треба користити

као средство за изграђивање борбеног морала, али у томе треба ићи до границе уравнотежења интелекта и осећања. У противном, прешло би се на манипулисање људским емоцијама и на њихову злоупотребу, што, дугорочно, оставља негативне последице по ефикасност војне организације.

Истраживање је показало да су емоционалне реакције несумњиви чиниоци у формирању ставова о отпору агресији и да се на основу утврђених емоција може с одређеним степеном поузданости предвиђати какве би ставове имали грађани Србије у евентуалном будућем сукобу. Најбољу предиктивну вредност имају *емоције необузданости* (мржња, презир, инат, пркос и бес), јер оне генеришу *ставове одлучности и свеобухватности пружања отпора*. Наравно, не може се очекивати импресивна предикција само на основу емоционалних реакција, јер су ставови о рату и будуће понашање вишеструко условљени многим другим чиниоцима (политички, технички, социјални, верски, национални, вредносни) који су у интеракцијском односу.

Политичари и војсковође одувек су користили емоције мржње, пркоса, ината и беса према противнику као веома ефикасно средство за изграђивање борбеног морала свог народа и војске. Међутим, *реализатори морално-психолошке припреме људства у ратним условима требало би да знају до које границе могу развијати емоције типа необузданости. Будући да се у том случају ставови према отпору формирају претежно на ирационалним разлозима (афекти), развој догађаја може попримити неконтролисану путању и прерасти у групно зло (на пример, ратни злочини), које је, између осталог, производ примитивнијег и незрелијег понашања групе него што је индивидуално понашање*. Тада се индивидуални чланови одричу своје савести, а групна савест је толико фрагментисана да готово и не постоји.

Литература:

1. К. Момировић, *Принципи на којима је заснована анализа података у пројекту „Отпор агресору“*, Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2000.
2. Н. Рот, *Основи социјалне психологије*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1985.
3. А. Фулгоси, *Факторска анализа*, „Школска књига“, Загреб, 1980.

Теоријско и операционално одређење инжињеријских дејстава

УДК: 355.424.11.2

Мр Бранко Бошковић, пуковник

У раду су, применом лексичко-семантичких и логичко-методолошких поступака, расправљана основна питања теоријског и операционалног одређења инжињеријских дејстава као новог садржаја борбених дејстава у нашој војној доктрини.

Аутор је анализирао наша досадашња доктринарна решења везана за инжињеријске садржаје у оружаном борби и, на основу анализе значења, садржаја и обима, извео дефиницију појма „инжињеријска дејства“.

Применом тзв. поступка специјализације, операционализован је појам „инжињеријска дејства“ и систематизовани инжињеријски садржаји у борбеним дејствима на основу критеријума њихове природне функције.

Увод

Битно измењена улога и удео инжињеријских садржаја у борбеним дејствима, као и место рода инжињерије и услови и начин реализације његових елементарних функција у теорији и пракси ратне вештине, наметнули су потребу да се преиспитају типологизација и класификација доктринарних решења. У вези с тим, Управа инжињерије ГШ ВЈ у последњих десетак година чини континуиране напоре ради изналажења одговарајућих решења, па је у сарадњи с Институтом ратне вештине ВЈ покренула и спровела потребна фундаментална и примењена истраживања. Као крајњи резултат тих активности, заузет је став да се сви инжињеријски садржаји у оружаном борби једнозначно подводе под појам *инжињеријска дејства* и третирају као садржаји борбених дејстава, а не као обезбеђење борбених дејстава, како је то раније било. То је суштински нов приступ инжињеријским садржајима у ратној вештини којим, на одређен начин, покушавају да се превазиђу неусклађености у њиховој артикулацији и систематизацији којих је било у досадашњим доктринарним ставовима и оперативним документима. С обзиром на то да се у доктринарном документу не разматра шире ниједан садржај борбених дејстава, па тако ни инжињеријска дејства, неопходно је да се они релевантно одреде на основу ваљане методологије.

С методолошког аспекта, теоријско одређење предмета садржи две целине: *анализу знања и дефинисање појмова*.¹ Док се под анализом знања подразумева коректно утврђивање нивоа постојећих знања ради остваривања потребног нивоа нових сазнања о предмету истраживања, дефинисање појмова је сложен методолошко-логички поступак којим се издвајају и именују садржаји предмета истраживања, и то они који најчешће нису систематизовани у теорији ратне вештине.

Анализа знања о инжињеријским дејствима

Појам *инжињеријска дејства* је новијег датума и чини лексичко-логичку новину у нашим доктринарним документима и својеврсну посебност у појмовно-категоријалном апарату ратне вештине. На основу анализе стручне и научне литературе долази се до закључка да се у постојећим енциклопедијским и лексикографским изворима не разматра синтагма *инжињеријска дејства* и да се таква сложеница први пут појављује у научноистраживачким радовима и привременим правилима, која су уследила након заједничких напора Управе инжињерије и Института ратне вештине почетком деведесетих година.² Познато је да су раније сви инжињеријски садржаји у оружаном борби били обједињени под појмом *инжињеријско обезбеђење*. Међутим, у њиховој класификацији није било конзистентности и систематизованости.³ Тако су у нашем претходном доктринарном документу инжињеријски садржаји груписани према четири „основна задатка“: *запречавање, утврђивање, обезбеђење кретања и маневра и маскирање*, с тим што се *запречавање* разматра и као „садржај оружане борбе“, а *маскирање* се обрађује кроз појам „инжињеријски маскирни радови“ и разматра као засебни елеменат „обезбеђења борбених дејстава“. Ако се томе додају и разлике у артикулацији инжињеријских садржаја у другим релевантним, доктринарним нивоима веома блиским документима, као што су *Инжињеријско обезбеђење борбених дејстава*

¹ Група аутора, *Методологија ратне вештине* (скрипта), ЦВВШ, ГШШ, Београд, 1996, стр. 253.

² „... по завршетку борбених дејстава у Хрватској и отпочињању оружаних сукоба у БиХ, приступило се између осталог и једном акционом истраживању чији су резултати интерпретирани у монографији *Инжињерија као функционални и структурални подсистем ВЈ*“.

³ „... Инжињеријско обезбеђење борбених дејстава обухвата мере, поступке и радове које изводе инжињеријске и друге јединице оружаних снага, специјализоване радне организације и становништво, ради стварања што повољнијих услова за извођење борбених дејстава, заштите људи и материјалних средстава, успоравања дејства и наносење што већих губитака непријатељу, пре свега, на минско-експлозивним препрекама“ (*Стратегија оружане борбе*, ССНО, Београд, 1986, стр. 332).

(1987. године) и *Правило употребе инжињерије* (1988. године), није тешко уочити да они нису једнозначно дефинисани.⁴

Анализом доктринарних решења из те области установљено је да се још једино код армија Руске Федерације и земаља бившег Источног блока задржао једнозначни појам *инжињеријско обезбеђење борбених дејстава*. У војној доктрини САД усвојен је појам *инжињеријска подршка*, а сврха инжињеријске подршке у борбеним дејствима је тројака: обезбеђење слободе маневра сопствених снага, ометање маневра непријатељевих снага и повећање способности сопствених снага за опстанак. Садржај „запречавање“ остварују „борбене инжињеријске јединице“, а остале садржаје: „утврђивање“, „обезбеђење кретања“ и „примену обмане и маскирање“, реализују „друге инжињеријске јединице“ и у томе пружају помоћ осталим јединицама војске.

У војној доктрини Велике Британије инжињеријски садржаји се разматрају у делу који се односи на *подршку јединица у борбеним дејствима* а дефинишу се као „запречавање“, „отварање пролаза“ и „утврђивање“. У нападу је приоритет на обезбеђењу покретљивости јединица, због чега неки делови инжињеријских јединица морају да буду истурени – да би обезбедили брзо савлађивање свих препрека. У одбрани приоритет добијају запречавање и утврђивање, а наменске инжињеријске јединице са сврставају у „снаге за дејства у зони одбране“. Инжињерија се укључује и у „борбене групе“, заједно са оклопно-механизованим јединицама, артиљеријом и авијацијом копнене војске.

У војној доктрини Немачке инжињеријски садржаји се третирају у оквиру *подршке у борбеним дејствима*, а инжињеријске јединице се сврставају у „јединице за подршку“ (уз артиљеријске јединице, јединице ПВО КоВ, јединице авијације КоВ за ПОБ...). Инжињеријске јединице су намењене за запречавање и обезбеђење покрета властитих снага. У одбрани се тежишно ангажују за постављање „минских препрека“, а у нападу се крећу непосредно иза снага у додиру ради бржег ангажовања у „савлађивању одређених препрека“. Одређени пионирски делови потчињавају се јединицама које изводе напад, а остали делови се групишу по дубини ради обезбеђења покрета других снага.

⁴ У документу *Инжињеријско обезбеђење борбених дејстава* (1987, стр. 3) инжињеријско обезбеђење се дефинише као „скуп радова и дејстава из запречавања, утврђивања, обезбеђења кретања и маскирања...“, при чему се наведени елементи именују и дефинишу као „садржаји инжињеријског обезбеђења“. У *Правило употребе инжињерије* (1988, стр. 11) све активности рода инжињерије у борбеним дејствима подведене су под појам „инжињеријски радови“, а елементи инжињеријског обезбеђења разматрају се као „области“ у којима се ти радови изводе. И ту је, као и у претходном документу, елеменат „обезбеђење кретања и маневра“ – како је појмовно одређен у *Стратегији оружане борбе* – сведен на „обезбеђење кретања“. У њему су интегрисани „уређење комуникација“, „савладавање природних и вештачких препрека“ и „организовање контролно-заштитне службе“. Они су толико сложени да се могу посматрати као самосталне категорије.

Значајно измењена улога и удео инжињеријских садржаја у савременим борбеним дејствима била је важнији разлог за настојање да се реалистичније установи систем инжињеријских садржаја и да се разврстају према валидним критеријумима. Инжињеријски садржаји су се толико уткали у борбена дејства да се намеће питање да ли су у функцији „борбених дејстава“ или „обезбеђења борбених дејстава“.⁵

Ради увођења реда у систем инжињеријских садржаја, у Институту ратне вештине је спроведено истраживање чији је резултат било дихотомно решење у *Нацрту Војне доктрине СРЈ* из 1994. године. Наиме, полазећи од успостављених критеријума за одређивање „елементарних функција родова у борбеним дејствима“, утврђено је да једни инжињеријски садржаји имају обележја „дејстава“ („запречавање“ и „савлађивање препрека“), а други обележја „обезбеђења“ („утврђивање“ и „уређење путева и објеката на њима“).⁶ На основу таквих одредница, изведене су две елементарне функције рода инжињерије у борбеним дејствима: „инжињеријска дејства“ и „инжињеријско обезбеђење“.

И поред формално-логичке утемељености таквог приступа теоријском и операционалном одређењу инжињеријских садржаја у оружаном борби и борбеним дејствима, у практичном погледу, раздвајање инжињеријских садржаја на два субкатегоријална појма („инжињеријска дејства“ и „инжињеријско обезбеђење“) унело је извесне недоумице у вези с одређивањем статуса и развоја инжињерије као рода војске.⁷

Првенствено је Управа инжињерије ГШ ВЈ била против таквог – двозначног – дефинисања садржаја за које је један род војске (инжињерија) основни носилац, па је покренула серију стручних расправа, на којима су превагнули аргументи за усвајање јединственог појма *инжињеријска дејства*. На основу тога, посебним актом начелника Управе инжињерије, од 1995. године, озваничена је употреба тог појма у оперативној пракси и приступило се његовој имплементацији у борбена документа. Тако се у уџбенику *Стратегија оружане борбе*

⁵ Пошто нема места за ширу елаборацију наведених поставки, у прилог њима указујемо само на нека искуства, из туђе и сопствене савремене ратне праксе, према којима инжињерија не само да „изводи радове, мере...“, већ и „дејствује“ са својим расположивим, пре свега, минскоексплозивним ефектима... Тако су, на пример, у вијетнамско-америчком рату укупни губици износили: око 24,5 одсто од пешадијске и 22,9 одсто од артиљеријске ватре, као и око 33 одсто од инжињеријских ефектива (пре свега од мина). Или, пример из рата у Заливу, када је до упада савезничких снага у предњи крај одбране Ирачана, поред авијације и артиљерије, од снага КоВ дејствовала само инжињерија.

⁶ Инжињеријски маскирни радови се не разматрају као посебан садржај елементарне функције „инжињеријског обезбеђења“, већ се обрађују у оквиру „маскирања“, као елемента обезбеђења у борбеним дејствима.

⁷ Пошто Нацрт војне доктрине из 1994. године није усвојен као званичан документ, тако ни наведено решење за инжињеријске садржаје у оружаном борби није шире коришћено, осим у научним круговима.

(1998. године) први пут оперише с јединственим појмом „инжињеријска дејства“, као једним од „основних садржаја оружане борбе“, под који се подводе сви инжињеријски садржаји који се изводе у оружној борби.⁸ *Инжињеријска дејства* се дефинишу као „скуп тактичких поступака, радњи и других активности које се предузимају ради отежавања борбених дејстава и наношења губитака противнику, уз истовремено стварање повољних услова за борбено дејство властитим снагама“.⁹ Даље су наведени носиоци и садржаји инжињеријских дејстава: „Изводе их инжињеријске и друге јединице, реализацијом задатака из садржаја запречавања, савлађивања препрека, уређења путева и утврђивања“.¹⁰ У наведеној дефиницији има сазнајних елемената, али и оних којима се може приговорити. Сазнајно значајни елементи се односе највише на субсумирање свих инжињеријских садржаја у јединствен појам, којем је дат атрибут „дејства“, и њихово јасно третирање као садржаја оружане борбе, а не као врсте обезбеђења борбених дејстава. У додатку (пратећем објашњењу) дефиниције наглашени су борбени, социо-технички системи као основни носиоци инжињеријских дејстава и други субјекти који их могу изводити, а не припадају тим системима. Такође, експлиците су наведени основни садржаји инжињеријских дејстава, а имплиците њихове функције.

Приговори на такво одређење појма инжињеријских дејстава одnose се на логичку и методолошку недоследност при дефинисању. Наиме, према структури, наведено одређење не садржи примарне ознаке дефиниције – не уочава се први виши појам дефинисаног појма, нити његова специфична ознака. Анализирајући и сам садржај дефиниције без пратећих објашњења (која касније следе), може се закључити да она није довољно генетичка и еквивалентна, односно да је недовољно објашњен начин на који настају инжињеријска дејства и да се не поклапа потпуно са појмом који се дефинише, већ се исказани симболи могу односити и на неке друге врсте дејстава (осим инжињеријских). У исказаном контексту не прецизирају се задаци и њихови извршиоци, већ се користи генерализација типа „скуп“, који се не може сам по себи „предузимати“. Такође, инжињеријска дејства се везују само за постојање борбених дејстава, а јасно је да та врста дејстава може да се изводи и изван самог борбеног дејства као процеса, у његовој припреми или након његовог завршетка (привременог или коначног). И у тексту *Војне доктрине СР Југославије* из 2000. године званично се оперише појмом *инжињеријска дејства*, као једним од „основних садржаја борбених дејстава“, али се он не дефинише.¹¹

⁸ Привремени материјал намењен је првенствено за наставне сврхе.

⁹ *Стратегија оружане борбе*, ЦВШ ВЈ – ШНО, Београд, 1998, стр. 182.

¹⁰ Исто.

¹¹ Доктринарни документ је, у том погледу, на нивоу дефинисања борбених дејстава која се одређују као основни садржаји „оружане борбе којима оружане снаге наноше губитке агресору на одређеном простору и за одређено време, ради остварења

Дефинисање неког појма садржи семантичку анализу израза који творе појам, одређивање његовог правог садржаја и обима и, на крају, дефиницију и класификацију појма.¹²

Семантичка анализа појма „инжињеријска дејства“

Синтагма *инжињеријско дејство* није у широј језичкој употреби и због тога се не налази у речницима српског или српскохрватског књижевног језика.¹³ Она је састављена од два симбола различитог значења. При томе, језички симбол *дејства* има денотативну улогу у означавању, јер се њиме именује неки процес, а симбол *инжињеријска* има конотативну улогу, јер се њиме означава припадност именованог симбола дејства, односно означава се систем (борбено средство, борбени организациони систем, род војске) којим се остварује неки учинак. Одређење предметно-језичког значења симбола неопходно је, осим због разумевања, и ради номиналног одређења синтагме.

Реч „дејство“ има разноврсна значења, а речи сродне по смислу и значењу, дакле, синоними речи „дејство“ јесу: „рад, деловање, делотворна снага, функционисање, моћ деловања, учинак, ефекат, резултат, акција, употреба ватреног оружја, борба, војнички оружани сукоб“.¹⁴ Такође, тим симболом се може означавати и „снага којом неко утиче на другога“.¹⁵ С обзиром на природу „дејства“, које је предмет нашег разматрања, треба направити селекцију наведених синонима и одредити се за значења која могу да буду у функцији означавања неког војног дејства, а то су следећа значења: „деловање“, „акција“ и „снага којом неко утиче на другога“.

Симбол „инжињеријско“ не налази се у речницима нашег књижевног језика нити у војним језичким и енциклопедијским изворима у „чистој“ форми, па му се значење мора одредити на основу атрибу-

тактичких, оперативних и стратегијских циљева“. Даље се наводи да се њима „обезбеђује супротстављање непријатељу, односно главним носиоцима његових ударних, ватрених и маневарских могућности“, као и да се „сви садржаји борбених дејстава испољавају као дејство и противдејство“. Дејства се интегришу према основним борбеним средствима, а противдејства према активностима непријатеља (*Војна доктрина СР Југославије*, ГШ ВЈ, Београд, 2000, стр. 23).

¹² Такав приступ дефинисању једног појма заснива се на херменеутичком методу, који је заступљен и у процесу релевантног одређења појма „инжињеријска дејства“.

¹³ Реч је о стручно-научном изразу ратне вештине, као релативно младе науке. Анализа и селекција значења конститутивних симбола наведене синтагме обављене су на основу лексичких података речника српскохрватског књижевног језика САНУ и Матице српске – Матице хрватске. Интересантно је да се реч „дејство“ не разматра у *Рјечнику хрватског или српскохрватског језика ЈАЗУ*, јер је страног порекла.

¹⁴ *Речник српскохрватског књижевног језика МС-МХ*, Нови Сад, Загреб, 1967, стр. 647.

¹⁵ М. Лалевић, *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, Лексикографски завод, Загреб 1974, стр. 124.

тивног карактера, односно треба га довести у везу са симболом „инжињерија“.

Реч *инжињерија* (лат. *ingenium* – оштроумност, проналазаштво, дар...) најчешће се означава као „род војске за техничке послове у вези са војском и њеним операцијама“.¹⁶ На основу емпиријске анализе, за симбол „инжињеријски“ може се рећи да се односи на род војске – инжињерију, као и на инжињеријске снаге и средства које поседују и други родови војске, као и на специфичне мере, поступке и активности које предузимају појединци и јединице ради постизања одређених учинака.

У оквиру појединачног разматрања симбола „дејство“ и „инжињеријско“ извршена је селекција језичких израза који се могу користити уместо та два симбола и тиме су створене претпоставке за номинално одређење израза *инжињеријска дејства*, као прве фазе степеног развоја тог појма.¹⁷ Дефиниендум¹⁸ је у нашем случају синтагма „инжињеријска дејства“, а дефиниенс¹⁹ сви симболи или изрази који су наведени као одговарајућа значења елемената те синтагме. Дакле, уместо „инжињеријска дејства“, може се користити „деловање инжињеријским снагама и средствима“; „акција инжињеријских и других јединица и примена инжињеријских мера и поступака“ и „утицај инжињеријских снага, средстава, мера и поступака на противника и на сопствене снаге“. Оно што је *eksplicite* садржано у свим значењима јесте деловање посебним – инжињеријским ефективима и поступцима, а *implicite* – да се то дешава у процесу припреме и извођења оружане борбе и борбених дејстава, као кључном садржају оружане борбе. Према томе, синтагма *инжињеријска дејства* може да се одреди (номинално) као: *деловање инжињеријским снагама и средствима и предузимање одређених мера и поступака у борбеним дејствима ради остваривања одређеног учинка код противника и код сопствених снага*. Краћи облик дефиниције може да гласи: *деловање инжињеријским снагама, средствима, мерама и поступцима у борбеним дејствима*.

Садржај појма „инжињеријска дејства“

Према основним постулатима логике садржај једног појма чине „мисаоне одредбе као мисаони одрази одредаба предмета“.²⁰ Уважавајући такве захтеве, предуслов за утврђивање садржаја појма инжи-

¹⁶ М. Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Београд, 1980, стр. 343.

¹⁷ Номинално одређење једног израза чини одређење по имену (назив) симбола који га творе да би спајањем појединачних исказа по симболима добили један исказ са својим значењем. Номиналном дефиницијом прави се дистинкција између истих или сличних речи које се односе на други објекат.

¹⁸ Оно што се дефинише.

¹⁹ Сви изрази којима се то нешто може дефинисати.

²⁰ Б. Шеших, *Основи логике*, „Научна књига“, Београд, 1983, стр. 144.

њеријска дејства јесте постојање општег предмета из којег се садржај дедукује. То је оружана борба, која се директно испољава кроз борбена дејства сукобљених страна. Борбена дејства се испољавају у „различним облицима обостраног ништења (првенствено ратови) и ометања, којима се код противника, себе и у природи, изазивају одређене промене“.²¹ У изучавању борбених дејстава може се применити системски приступ. Дакле, основна сврха борбених дејстава је деструкција (или степен уништења или неутралисања), а та деструкција може да буде физичка или у вези с организацијом и функционисањем система.²² Стране у оружаној борби материјализују борбена дејства оружјем, али и другим средствима борбе, преко супротстављених снага.²³ Снаге чине људи одређеног степена обучености (опште и специјалистичке) и борбена средства одређеног техничко-технолошког степена развијености, односно својеврсни социо-технички борбени системи.²⁴ Према теорији система, такав борбени систем у борбеним дејствима остварује одређени (дефинисани) циљ реализацијом одређених задатака, а задаци се остварују одређеним бројем функција (радњи, делатности). Једна од најстаријих функција у борбеним дејствима је инжињеријска функција.²⁵

Инжињеријска функција је системска активност којом се противник каналише, успорава, зауставља и наносе му се губици, а сопственим снагама стварају се повољни услови за борбена дејства и смањују губици. Спроводи је сви подсистеми (јединице свих родова и служби) према могућностима и наменски подсистеми, као посебно обучени и припремљени (инжињеријске јединице), применом одређених мера, радњи и поступака. Инжињеријска функција је непрекидна, остварује се употребом мина, као специфичног оружја, и инжињеријске механизације и опреме, грађевинских и месних материјала, и јавља се, у већој или мањој мери, готово у свим борбеним дејствима.²⁶

²¹ Д. Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988, стр. 140.

²² „Систем представља целовит комплекс елемената у интеракцији, он образује посебно јединство с властитим окружењем; представља подсистем неког већег система; поседује циљ“ (Д. Вишњић, *исто*, стр. 113).

²³ „Оружје је свако средство намењено уништавању живих бића и материјалних добара, а у ширем смислу свака мера (економска, пропагандна и сл.) којом се противнику слаби борбени морал и ломе воља за пружање отпора“ (*Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 372).

²⁴ При томе треба узимати у обзир да се сложен систем, а борбени систем то свакако јесте, одређује као „скуп узајамно повезаних подсистема чији су парцијални циљеви у одређеној мери усаглашени и циљем система као целине“ (Д. Вишњић, *исто*, стр. 113).

²⁵ Још је Жомини наглашавао да „ратна вештина, онаква каква се обично схвата, обухвата пет чисто војничких грана: стратегију, велику тактику, логистику, артиљеријску и инжењеријску вештину која постаје све обимнија услед напретка науке, и најзад на детаљну тактику“ (Анри де Жомини, *Преглед ратне вештине*, „Војно дело“, Београд, 1948, стр. 51).

²⁶ Према међународно усвојеној дефиницији из Конвенције о ограничавању употребе мина (1983. године) мина је „оружје састављено од експлозивног пуњења и уређаја

На основу наведене анализе појма борбена дејства и логичких премиса за одређивање садржаја неког појма, може се утврдити да је *садржај појма инжењеријска дејства мисаоно схватање одређених мера, радњи и поступака које предузимају супротстављене снаге у борбеним дејствима инжењеријским средствима.*

Обим појма „инжењеријска дејства“

Обим појма чине „сви појмови оних предмета на које се дати појам односи“,²⁷ односно „обим једног појма састоји се у множини нижих појмова који су њиме обухваћени“.²⁸

Инжењеријска дејства одвијају се у оквиру борбених дејстава, без којих нема оружане борбе. Појам „оружана борба“ сложен је као и сама појава, а његов обим, у основи, чине сложени појмови „борбених дејстава“, њихових односа и конкретних облика оружане борбе који из тих односа настају. Тако формиран појам јесте највиши појам или појам рода, а сви појмови који чине његов обим јесу појмови класе или врсте (који се увек добијају спецификацијом генералних „општих одредаба вишег појма“).²⁹ Дакле, за разматрани појам – *инжењеријска дејства*, виши појам, односно ниво општег, чини појам *борбена дејства*. Аналогно томе, и појам „инжењеријска дејства“ има своје изведене појмове нижег нивоа који чине елементе посебног у односу на тај појам. То су сви појмови којима се одређују основни садржаји инжењеријских дејстава: *запречавање, савлађивање препрека, уређење путева и утврђивање*. Као појмови нижег нивоа општости, они су обухваћени појмом *инжењеријска дејства*. То значи да је појам „инжењеријска дејства“ виши појам – појам реда, а сви појмови који су њиме обухваћени јесу појмови класе или врсте.

Може се закључити да обим појма „инжењеријска дејства“ *implicit* претпоставља и обухвата снаге у сукобу које предузимају одређене мере, радње и поступке расположивим инжењеријским средствима. *Explicit*, обим чине предузете мере, радње и поступци на запречавању, савлађивању препрека, уређењу путева и утврђивању. Кроз садржаје *запречавање* и *савлађивање препрека* противник се ништи и омета, а кроз садржаје *уређење путева* и *утврђивање* стварају се повољни услови за дејства сопственим снагама.

за активирање (упаљача), намењено за рушење, онеспособљавање, потапање или уништавање објекта дејства (лица, возила...)“). Односно, мина је „специфично оружје које, снагом детонације експлозивног пуњења, дејствује на живу силу и материјално-техничка средства“ (Акт Управе инжењерије ГШ ВЈ, 06.01.2000).

²⁷ Б. Шешкић, *исто*, стр. 146.

²⁸ Б. Петронијевић, *Основи логике*, репринт, „Белетра“, Београд, 1990, стр. 38.

²⁹ Највиши појмови називају се сума генера или категоријалним појмовима (Д. Вишњић, *исто*, стр. 142).

Један од генералних захтева сваке науке, па и струке, јесте једнозначност појмова, односно њихова прецизност.³⁰ Да би се томе удовољило, појмови морају да буду одређени, што подразумева њихову дефиницију и класификацију. При томе, дефиниција се односи на садржај, а класификација на обим појма.³¹ Пошто је обим појма условљен његовим садржајем, дефиниција претходи класификацији.

Дефинисањем се јасно одређује један појам, јер је дефиниција „суд у коме је изражен садржај једног појма“³², односно, у дефиницији се наводе кључне одлике појма јер она „говори о особинама предмета тога појма“.³³ Међутим, дефинисање појмова неминовно прате и одређене тешкоће. Оне могу да буду: објективне – произилазе из сложености и промењивости појаве; семантичке – проблеми језичког типа и семантике термина, и тешкоће примене правила дефинисања и класификовања – непостојање јединствених, општеприхваћених методолошких правила. С обзиром на то, није тешко закључити да је и дефинисање појма инжињеријска дејства везано за све наведене тешкоће. На основу досадашњих сазнања, за разматрани појам може се понудити следећа дефиниција.

Инжињеријска дејства су садржај припреме и извођења борбених дејстава којима инжињеријске и друге јединице, применом средстава, мера и поступака запречавања, савлађивања препрека, уређења путева и утврђивања противнику отежавају дејства и наносе губитке, а сопственим снагама стварају повољне услове за дејства и смањују – губитке.

Класификација представља „разведбу (разделбу) једног појма“, односно „суд у коме се обим једног појма дели на обиме нижих појмова који су садржани у њему“.³⁴ За класификацију једног појма обично се примењује тзв. поступак специјализације, под којим се подразумева извођење појмова нижег реда идући од општег према посебном и појединачном. При томе, полази се од неке одређене класе која се третира као род. У нашем случају, може се узети да је појам

³⁰ „... једнозначност термина у свакој науци говори о високом квалитету изграђености њеног термилошког апарата“ (Р. Животић, Б. Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, ЦВВШ, Београд, 1990, стр. 53).

³¹ „Дефиницијом једног појма одређујемо његово место у систему појмова посматраних у њиховом садржају, а класификацијом одређујемо место једног појма у систему појмова посматраних у њиховом обиму“.

³² Б. Петронијевић, *исто*, стр. 141.

³³ Г. Зајечарановић, *Основи методологије науке*, „Научна књига“, Београд, 1987, стр. 106.

³⁴ Б. Петронијевић, *исто*, стр. 140.

Операционално одређење инжињеријских дејстава

инжињеријска дејства појам на нивоу општег, тј. појам рода.³⁵ Појмови који чине његов обим су нижи, и то су појмови на нивоу посебног, односно појмови класе или врсте. На основу природе инжињеријских дејстава и емпиријске анализе њиховог извођења, може се закључити да обим појма инжињеријска дејства чине следећи нижи појмови: *запечачавање, савлађивање препрека, уређење путева и утврђивање*. Уколико би се класификација наставила „по дубини“, појмови који чине обим појмова били би на нивоу појединачног и имали би својства подкласе, односно подврсте. Појмови подврсте за појам *запечачавање*, као појам врсте, били би *противоклопно запечачавање, противтранспортно запечачавање, противпешадијско запечачавање, противдесантно запечачавање* и *запечачавање против пловних објеката*. Појмови подврсте за појам *савлађивање препрека* били би: *савлађивање природних препрека; савлађивање вештачких препрека и контролно-заштитна служба*. Појмови подврсте за појам *уређење путева* били би: *уређење путева за копнени саобраћај; уређење путних објеката за*

³⁵ Виши појам је појам „борбена дејства“, као највиши, категоријални појам и један од реперних појмова ратне вештине уопште (уз појам „оружана борба“).

ваздушни саобраћај и уређење путева за водени саобраћај. Појмови подврсте за појам *утврђивање* били би: утврђивање за ватрено дејство; утврђивање за командовање; утврђивање за осматрање; утврђивање за кретање и утврђивање за заштиту.

Операционално одређење инжињеријских дејстава

Пошто се под операционалним одређењем једног предмета истраживања подразумева систематизација садржаја који су претходно утврђени и дефинисани у теоријском одређењу тог предмета истраживања, то значи да се у овој фази одређења неког појма једноставно преузимају раније развијени садржаји предмета истраживања, сређују и таксативно набрајају као посебни делови (сегменти). При томе, треба узимати у обзир чињеницу да систематизација сређених делова садржаја (појмови) обухвата два или три степена општости, што зависи од сложености појаве која је предмет истраживања. Први степен чини сам наслов предмета истраживања, други степен чине сегменти, а трећи – конкретни садржаји предмета истраживања.³⁶ У оквиру теоријског одређења инжињеријских дејстава изведена је и подела њиховог садржаја на врсте и подврсте (приликом класификације појма „инжињеријска дејства“). За потребе операционалног одређења инжињеријских дејстава тако утврђени сегменти (делови) систематизовани су на три новона, према методолошким узусима (шема 1).

Запречавање

Запречавање је садржај инжињеријских дејстава који предузимају инжињеријске и друге јединице ради израде вештачких и стварања природних препрека, којима се противник каналише, успорава и задржава и наносе му се губици, а сопственим снагама стварају повољни услови за борбена дејства.

Вештачке препреке могу да буду: минскоексплозивне; лажне минскоексплозивне; неексплозивне; запаљиве; препреке настале као последица рушења путева и објеката на њима; препреке створене плављењем земљишта; препреке створене већим пожарима; хемијске и радиоактивне препреке. Израђују их све јединице војске и све друге снаге одбране, а за израду сложенијих препрека и када је неопходна употреба механизације ангажују се инжињеријске јединице и специјализоване радне организације.

Природне препреке су реке, канали, мочварно земљиште, пошумљено земљиште, стрми нагиби и други природни објекти и услови који отежавају извођење борбених дејстава противника, а сопственим снагама се помоћу њих стварају повољни услови за дејства.

³⁶ Група аутора, *Методологија ратне вештине* (скрипта) ЦВВШ–ГШШ, Београд, 1996, стр. 257.

Под потпуним и квалитетним забрачавањем подразумева се оптимална комбинација вештачких и природних препрека. Према периоду извођења забрачавања, разликује се основно и допунско забрачавање. Основно забрачавање се углавном изводи у припреми борбених дејстава применом свих врста препрека, а допунско у току борбених дејстава, применом првенствено минскоексплозивних препрека.

С обзиром на врсту препрека и њихову основну функцију, забрачавање може да буде противоклопно, противтранспортно, противпешадијско, противдесантно и забрачавање против пловних објеката.

Противоклопно забрачавање. Противоклопно забрачавање је садржај забрачавања којим се каналишу, успоравају и задржавају оклопне и механизоване снаге противника и наносе им се губици, док се сопственим снагама стварају повољни услови за противоклопна дејства. Остварује се израдом вештачких противоклопних препрека, стварањем природних противоклопних препрека и њиховим ојачањем вештачким, пре свега минскоексплозивним препрекама.

Основу противоклопног забрачавања чине противоклопне минскоексплозивне препреке, противтенковске мине, групе мина, противоклопна и мешовита (комбинација противтенковских и противпешадијских мина) минска поља, мине изненађења и фугасе. Оне се комбинују и допуњују противоклопним неексплозивним препрекама – противоклопним рововима, ескарпама, контраескарпама, укопаним стубовима, јежевима и другим препрекама које се израђују од природних и вештачких материјала.

Противтранспортно забрачавање. Противтранспортно забрачавање је садржај забрачавања којим се ограничава и спречава кретање копнених и ваздушних транспорта противника на проходним теренима и погодним површинама за приземљење, слетање и полетање, и наносе им се губици. Основу противтранспортног забрачавања чине противтранспортне минскоексплозивне препреке – мине, групе мина, минска поља, мине изненађења и фугасе. Оне се комбинују и допуњују препрекама насталим рушењем путева и објеката на њима – порушене деонице путева, железничких пруга и аеродрома.

Противпешадијско забрачавање. Противпешадијско забрачавање је садржај забрачавања којим се каналише, успорава и задржава жива сила противника која се креће пешке и наносе јој се губици, а сопственим снагама стварају повољни услови за противпешадијска дејства. Основу противпешадијског забрачавања чине противпешадијске минскоексплозивне препреке – противпешадијске мине, групе мина и минска поља, фугасе и мине изненађења. Оне се комбинују и допуњују првенствено неексплозивним противпешадијским препрекама – жичане ограде, јежеви, крстила, засеке, завале, и друго. Поред наведених, за потребе противпешадијског забрачавања могу и да се користе – само у изузетним ситуацијама – препреке створене већим

пожарима, препреке створене плављењем земљишта, хемијске и радиоактивне препреке.

Противдесантно запречавање. Противдесантно запречавање је садржај запречавања којим се отежавају копнени, ваздушни и водени десанти противника и наносе им се губици, а сопственим снагама стварају повољни услови за противдесантна дејства. Остварују се, првенствено, израдом противпешадијских препрека, и то: минскоексплозивних и неексплозивних, стварањем природних препрека и њиховим ојачавањем вештачким препрекама. Поред њих, за противдесантно запречавање могу да се користе препреке настале рушењем деоница путева, аеродрома, лука и пристаништа, као и препреке створене плављењем, великим пожарима, хемијске и радиоактивне препреке.

Запречавање против пловних објеката. Запречавање против пловних објеката је садржај запречавања којим се отежавају кретање, маневар и дејство пловних објеката противника на акваторији и на копну и наносе им се губици, а сопственим снагама стварају повољни услови за противбродска и противподморничка дејства. Остварују се израдом минскоексплозивних и неексплозивних препрека против површинских бродова и подморница, на води и на обалном рубу.

Савлађивање препрека

Савлађивање препрека је садржај инжењеријских дејстава који предузимају инжењеријске и друге јединице ради уништавања и неутралисања вештачких препрека, савлађивања природних препрека и организовања контролно-заштитне службе при спровођењу сопствених снага кроз противничке и сопствене препреке да би спречиле губитке и створиле повољне услове за борбена дејства сопствених снага.

Савлађивање вештачких препрека. Савлађивање вештачких препрека је садржај савлађивања препрека којим се уништавају и неутралишу минскоексплозивне и неексплозивне препреке ради смањења губитака и стварања повољних услова за борбена дејства сопствених снага. Савлађивање вештачких препрека изводе све јединице у својим зонама одговорности, а инжењеријске јединице са ангажују на тежишту борбених дејстава, уз потребна ојачања оклопно-механизованим и другим јединицама.

Под уништавањем препрека подразумева се њихово потпуно уклањање, а под неутралисањем препрека умањење њиховог утицаја на борбена дејства сопствених снага. Минскоексплозивне препреке се најчешће савлађују израдом пролаза кроз њих, а неексплозивне препреке обиласком или израдом прелаза преко њих.

Савлађивање природних препрека. Савлађивањем природних препрека постиже се насилни или миран прелазак преко водених и сувих препрека ради стварања повољних услова за борбена дејства сопственим снагама. Савлађивање природних препрека изводе све јединице у својим зонама одговорности, а инжињеријске јединице се ангажују на тежишту борбених дејстава и приликом савлађивања већих препрека.

Насилни прелазак се примењује на воденим препрекама које противник непосредно брани, а мирно прелажење преко водених препрека је њихово савлађивање без борбе, у условима када противник није запосео супротну обалу и заобаље. Суве природне препреке – увале, клисуре, стрми нагиби, пошумљено и мочварно земљиште итд. – савлађују се обиласцима или премошћивањем формацијским или природним средствима и месним материјалима.

Контролно-заштитна служба. Контролно-заштитна служба је садржај савлађивања препрека којим се омогућује безбедно кретање сопствених снага кроз противничке и сопствене препреке ради смањења губитака и стварања повољних услова за дејство сопствених снага. Контролно-заштитну службу организују и спроводе све јединице које су учествовале у изради прелаза у препрекама за своје потребе, а инжињеријске јединице се ангажују у контролно-заштитној служби на пролазима у минскоексплозивним препрекама на тежишту борбених дејстава.

Уређење путева

Уређење путева је садржај инжињеријских дејстава који предузимају инжињеријске и друге јединице и специјализоване радне организације на одржавању, оправци и реконструкцији постојећих и изградњи нових копнених путева и путних објеката за ваздушни и водени саобраћај ради стварања повољних услова за борбена дејства сопствених снага.

Уређење копнених путева. Уређење копнених путева је садржај уређења путева, односно одржавања и уређивања железничке и путне мреже, ради стварања повољних услова за борбена дејства сопствених снага.

Уређење путних објеката за ваздушни саобраћај. Уређење путних објеката за ваздушни саобраћај јесте садржај уређења путева за одржавање и уређење аеродромске мреже, ради стварања повољних услова за дејство сопствених снага.

Уређење путних објеката за водени саобраћај. Уређење путних објеката за водени саобраћај је садржај уређења путева за одржавање и уређење лука, пристаништа, маскирних везова, хелидрома, трајектних и месних прелаза и других саобраћајних објеката поморских и обалских снага ради стварања повољних услова за борбена дејства.

Утврђивање је садржај инжињеријских дејстава која предузимају инжињеријске и друге јединице и специјализоване радне организације ради сврсисходног уређења земљишта за ватрено дејство, осматрање, командовање, кретање и заштиту сопствених снага и смањења губитака.

Под утврђивањем се подразумева подешавање природних и изградња нових објеката сталног или привременог типа. Објекти сталног типа се граде у миру према плану уређења територије за рат, а изузетно и у рату, и обезбеђују висок степен заштите од дејства ватрених средстава противника. Објекти привременог типа, који се граде и подешавају у време непосредне ратне опасности и у рату, једноставнији су и мање отпорни на дејства противника.

У оквиру објеката сталног типа најчешће се граде објекти за ватрено дејство на значајнијим правцима и у рејонима који ће се дуже или одсудно бранити, командна места и центри везе оперативног и стратегијско-оперативног нивоа, оперативни центри аеродрома, објекти за осматрање, обавештавање, јављање и навођење, објекти за заштиту убојних средстава и других значајних материјалних резерви, склоништа за колективну заштиту и склоништа за ваздухоплове и пловне објекте.

Објекти привременог типа су једноставније конструкције, брже се граде од објеката сталног типа и обухватају заклоне за живу силу, наоружање, борбена и неборбена возила; бункере; осматрачнице; ровове; саобраћајнице и склоништа за живу силу и техничка материјална средства.

Према начину израде, објекти утврђивања могу да буду укопани, насути, полуукопани (полунасути) и подземни. Зависно од расположивог времена, земљишта, употребљеног материјала, средстава и услова за рад, утврђивањем се могу остварити четири степена заштите:

- први степен заштите пружају заклони пуног профила за целокупно људство и наоружање;
- други степен заштите пружају заклони и склоништа привременог типа с лаком покривком;
- трећи степен заштите пружају склоништа са средњом и тешком покривком и подземна склоништа;
- четврти степен заштите пружају објекти утврђивања сталног типа.

Утврђивање за ватрено дејство је садржај утврђивања којим се подешавају природни и израђују нови заклони, бункери и осматрачнице ради стварања бољих услова за ватрено дејство и осматрање и смањења губитака.

Утврђивање за командовање јесте садржај утврђивања којим се подешавају постојећи и израђују нови објекти за смештај и рад органа команде.

Утврђивање за осматрање је садржај утврђивања којим се подешавају постојећи и израђују нови објекти за осматрање са земље.

Утврђивање за кретање је садржај утврђивања којим се подешавају природни и израђују нови ровови и саобраћајнице ради безбеднијег кретања и дејства сопствених снага.

Утврђивање за заштиту је садржај утврђивања којим се подешавају природни и израђују нови заклони и склоништа ради заштите живе силе, убојних средстава, борбених и неборбених возила и материјално-техничких средстава.

Закључак

Применом лексичко-семантичких и логичко-методолошких поступака, у раду су захваћена и у неопходном обиму расправљена основна питања теоријског и операционог одређења инжењеријских дејстава као терминолошки новог садржаја борбених дејстава у нашој војној доктрини.

Понуђена експликација ставова о томе може да допринесе како ваљаном дефинисању и класификовању инжењеријских дејстава, тако и превазилажењу постојећих теоријских и емпиријских недоумица у тумачењу текста нове војне доктрине СР Југославије.

Наша досадашња доктринарна решења у вези с тим питањима, анализирана су у оквиру *теоријског одређења* инжењеријских дејстава, а извршена је и свестрана анализа језичког значења, садржаја и обима појма „инжењеријска дејства“. На тај начин, поступно и провереном методолошком апаратуром, уважавајући општеприхваћена правила дефинисања појмова, изведена је коначна дефиниција инжењеријских дејстава: *инжењеријска дејства су садржај припреме и извођења борбених дејстава којима инжењеријске и друге јединице, применом средстава, мера и поступака запречавања, савлађивања препрека, уређења путева и утврђивања, противнику отежавају дејства и наносе губитке, а сопственим снагама стварају повољне услове за дејства и смањују губитке.*

У *операционог одређењу* инжењеријских дејстава пошло се од њихове класификације дате у теоријском одређењу.

Применом тзв. поступка специјализације (од општег према посебном и појединачном), уз уважавање утврђених правила операционолизације у методологији ратне вештине, инжењеријски садржаји у борбеним дејствима су, на основу критеријума њихове природне функције, систематизовани у четири основне врсте, класе или групе садржаја, а оне у неколико подврста, подкласа или садржаја на нижем нивоу.

1. Запречавање:

- противоклопно запречавање;
- противтранспортно запречавање;
- противпешадијско запречавање;
- противдесантно запречавање;
- запречавање против пловних објеката.

2. Савлађивање препрека:

- савлађивање природних препрека;
- савлађивање вештачких препрека;
- контролно-заштитна служба.

3. Уређење путева:

- уређење путева за копнени саобраћај;
- уређење путних објеката за ваздушни саобраћај;
- уређење путних објеката за водени саобраћај.

4. Утврђивање:

- утврђивање за ватрено дејство;
- утврђивање за командовање;
- утврђивање за осматрање;
- утврђивање за кретање;
- утврђивање за заштиту.

Осим набрајања посебних и појединачних садржаја инжињеријских дејстава, наведено је и њихово ближе одређење у облику дефиниције и основних обележја. Понуђена дефиниција и операционализација инжињеријских дејстава уносе више реда у системност инжињеријских садржаја у теоријском и практичном смислу.

Литература:

1. *Закључци са расправа о доктринарним ставовима по садржајима инжињеријских дејстава*, Управа инжињерије ГШ ВЈ, Београд, 1997–1998, Београд.
2. *Инжињерија као функционални и структурални подсистем ВЈ* (монографија), Д. Станижан и Б. Бошковић, Управа инжињерије ГШ ВЈ, Београд, 1993.
3. *Инжињеријско обезбеђење борбених дејстава*, ССНО, Београд, 1987.
4. Д. Станижан, Б. Бошковић, М. Поповић, *Искусва из инжињеријског обезбеђења борбених дејстава у рату у Хрватској* (студија), ВИЗ, Београд, 1995.
5. Б. Клаић, *Велики рјечник страних ријечи*, „Зора“, Загреб, 1972.
6. М. Лаловић, *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, Лексикографски завод, Београд, 1974.
7. *Нацрт војне доктрине СР Југославије*, Институт ратне вештине, Београд, 1994.

8. М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српског језика*, Школско издање, „Матица српска“, Нови Сад, 1995.
9. *Правило запречавање и савлађивање вештачких препрека*, ССНО, Београд, 1980.
10. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Институт за српскохрватски језик, САНУ, Београд, 1984.
11. *Систематски речник српскохрватског језика*, „Матица српска“, Нови Сад, 1980.
12. *Стратегија оружане борбе* (скрипта), ЦВШ ВЈ – ШНО, Београд, 1998.

Извештај о четворогодишњем прегледу одбране*

(Rumsfeld, Donald H., Quadrennial Defense Review Report, Department of Defense, United States of America, September 30, 2001)

Предговор

На Сједињене Америчке Државе изведен је 11. септембра 2001. подмукао, крвожедан напад. Американци су гинули на својим радним местима. Гинули су на америчком тлу. Гинули су не као борци, већ као невине жртве. Нису гинули од традиционалних армија, у традиционалним дејствима, већ су брутално убијени безличним оружјем тероризма. Гинули су као жртве рата – рата од којег су се многи плашили, али је његов ужас ипак изненадио Америку.

Рат који данас води наша држава није рат који је Америка избрала. Тај рат су на њене обале донеле насилне и зле терористичке снаге. То је рат против Америке и америчког начина живота. То је рат против свега што Америка сматра драгоценим. То је рат против саме слободе.

Напад на Сједињене Државе и рат који нам се догађа указује на основне околности у којима се налазимо: ми не можемо и нећемо моћи прецизно да знамо где и када ће амерички интереси да буду угрожени, када ће Америка бити нападнута или када би смрт Американаца могла да буде последица агресије. Могу да нам буду јасне тенденције, али нећемо бити сигурни у догађаје. Можемо да препознамо претње, али не можемо знати када или где ће Америка или њени пријатељи да буду нападнути. Требало би свим силама да се трудимо да избегнемо изненађење, али морамо, исто тако, да научимо да га очекујемо. Морамо непрестано настојати да добијамо боље обавештајне податке, али морамо, такође, имати на уму да ће у обавештајним подацима увек бити празнина. Прилагођавање изненађењу – прилагођавање брзо и одлучно – мора, дакле, да буде услов планирања.

* Извештај је преузет са Интернет-адресе: www.defenselink.mil/pubs/qdr2001.pdf. Текст је превела Душанка Пивљанин.

Рад на *Четворогодишњем прегледу одбране (Quadrennial Defense Review – QDR)* започет је у изванредно важном тренутку преласка у нову еру. Чак и пре напада, 11. септембра 2001, виши званичници Министарства одбране започели су израду нове стратегије одбране Америке, у којој ће се узети у обзир неизвесност и супротстављање изненађењу, стратегије засноване на идеји да Америка, да би била ефикасна у иностранству, мора да буде безбедна код куће. Намера је била да се одреде услови за ширење америчког утицаја и очување сигурности Америке. Стратегија која је из тога произишла заснива се на четири главна циља, на основу којих ће се усмеравати развој америчких снага и могућности, њихов размештај и употреба:

- гарантовање савезницима и пријатељима да Сједињене Државе имају намеру и могућности да испуне своје обавезе везане за безбедност;
- одговарање противника од покретања програма или предузимања операција који би могли да угрозе интересе САД или наших савезника и пријатеља;
- одвраћање од агресије и присиле истуреним распоређивањем потенцијала који ће брзо неутралисати напад и оштро казнити за агресију војне потенцијале и помоћну инфраструктуру противника;
- одлучна победа над сваким противником уколико не би успело одвраћање.

Главни циљ овог прегледа јесте померање основе за планирање одбране са модела „заснованог на претњи“, који је доминирао у размишљању у прошлости, на модел за будућност, „заснован на могућностима“. Модел заснован на могућностима усредсређен је више на то како би противник могао да се бори, него на то ко би стварно могао да буде противник или где би могло да дође до рата. У њему се узима у обзир чињеница да није довољно планирати велике конвенционалне ратове на удаљеним ратиштима. Уместо тога, Сједињене Државе морају да утврде могућности за одвраћање и пораз противника који ради постизања својих циљева буду прибегавали изненађењу, обману и асиметричном ратовању.

Да би се усвојио приступ планирању заснован на могућностима потребно је да нација одржава војну предност у кључним подручјима и да, истовремено, развија нове области војне надмоћи и онемогућава противницима остварење асиметричних предности. Због тога је потребно да се постојеће војне могућности прилагоде новим околностима, уз истовремено експериментисање с развојем нових војних могућности. Укратко, потребна је трансформација снага, могућности и институција Сједињених Држава да би се повећале њихове асиметричне предности далеко у будућности.

За трансформисање одбране Америке за 21. век биће потребно дугогодишње ангажовање целокупне земље и њених лидера. Трансформација није циљ само за сутра, него подухват који се уистину мо-

ра предузети данас. Изазови са којима се нација мора суочити не назиру се негде у далекој будућности – већ су овде. Они обухватају заштиту наших најважнијих оперативних база, укључујући најзначајнију оперативну базу – матично тле Сједињених Држава, као и пројектовање и одржавање снага Сједињених Држава на удаљеним територијама у условима недозвољеног приступа. Они чине неопходним осигурање америчких информационих система и обезбеђивање сталног осматрања, праћења и брзог дејства против снага и могућности противника. Они намећу потребу за повећањем могућности и отпорности америчких космичких система и коришћењем предности информационе технологије и нових концепција за обезбеђивање ефикаснијих здружених операција.

Наши напори ће у почетку морати да буду релативно мали, али ће се њихов темпо и интензитет знатно повећавати. Временом ће се остварити потпуна трансформација, уз ослобађање од наслеђених снага и њихов силазак са сцене, и распоређивање ресурса према новим концепцијама, могућностима и структурама које ће довести до максимума нашу ефикасност у вођењу рата и борбени потенцијал Американаца и Американки у униформама. То неће бити једноставан задатак. Он захтева постојану намеру и ефективно и ефикасно управљање. За то ће бити потребни нови инструменти за управљање Министарством одбране и потпуна промена постојећих приступа.

Да би се подржала трансформација оружаних снага САД и боље управљање мноштвом активности Министарства одбране у *Четворогодишњем прегледу одбране* утврђен је нови приступ процењивању ризика и његовом решавању. Тиме ће се обезбедити да Министарство одбране буде способније за суочавање с претњама у ближој будућности чак и када инвестира у потенцијале потребне за очување безбедности земље у будућности.

Четворогодишњи преглед одбране (QDR) резултат је рада виших цивилних и војних руководећих органа Министарства одбране. Велики допринос биле су и обимне консултације са председником Сједињених Држава. Преглед је заиста свеобухватан јер су донесене одлуке о стратегији, снагама, могућностима и опасностима биле резултат вишемесечног разматрања и консултација међу највишим руководиоцима Министарства одбране. У овом извештају наведене су главне промене које су потребне да би се сачувала сигурност и безбедност Америке у годинама које следе.

Велики део *Четворогодишњег прегледа одбране* и пратећег извештаја завршен је пре терористичких напада на Сједињене Државе 11. септембра 2001. године. Ти напади значајно потврђују исправност стратегијског правца и принципа планирања који су произишли из овог прегледа, нарочито стављања тежишта на одбрану матичног копна, на изненађење, на припремање за асиметричне опасности, на потребу развијања нових концепција одвраћања, на потребу за стратегијом заснованом на могућностима и на потребу да се плански урав-

нотеже опасности различитог обима. Међутим, због напада на Сједињене Државе 11. септембра 2001. мораћемо да напредујемо брже у тим правцима, чак и док смо ангажовани у рату против тероризма.

Мноштву комплексних политичких, оперативних, па чак и уставних питања о томе како се организујемо и припремамо да бранимо амерички народ сада посвећује пажњу без преседана целокупна влада Сједињених Држава. Што је веома важно, с обзиром на то да се обим одговорности за безбедност матичног копна протеже на бројне савезне, државне и локалне организације, биће потребна чвршћа међуагенцијска сарадња да би се Сједињене Државе ефикасно браниле од напада. Недавно формиран Уред за безбедност матичне територије утврдиће до краја тај изванредно важни посао.

Према томе, овај извештај не чини толико крај, колико почетак. Чак и док се извештај закључује, Министарство одбране ангажовано је на ревидирању и спровођењу директива постављених у њему кроз процесе планирања и доделу ресурса у Министарству одбране. Ти напори ће, с друге стране, омогућити челницима Министарства одбране да надграђују и селектирају одлуке које су настале као последица овог прегледа.

Најзад, губитак живота и штета коју су нашој привреди проузроковали напади изведени 11. септембра 2001. требало би да нам омогуће да из другачије перспективе сагледамо питање шта ова земља може да да за своју одбрану. Било би несмотрено изазивање среће лажном штедњом или коцкањем са будућношћу наше деце. Ова држава може себи да приушти да потроши колико је потребно за одвраћање сутрашњих противника и да помогне свој просперитет. Ти трошкови се не могу поредити са тим колико би коштали људски животи и ресурси у случају да то не учинимо.

Док се боримо са тешким изазовима рата против тероризма морамо наставити и трансформацију одбране Америке. Наша обавеза према нацији биће непоколебљива и наша намера јасна: обезбеђење сигурности и добробити свих Американаца и поштовање обавеза Америке широм света. Као и у генерацијама пре ове, обученост наших оружаних снага, њихова оданост дужности и њихова вољност да се жртвују чине срж снаге наше нације. Морамо им обезбедити ресурсе и подршку који су им потребни да би чували мир и безбедност не само наше генерације него и генерација које долазе.¹

Безбедност Америке у 21. веку

Историја 20. века доказала је много пута да је безбедност Америке директно повезана са безбедношћу других држава и да просперитет Америке зависи од просперитета других. Америка настоји да сво-

¹ Аутор тог дела извештаја је Доналд Х. Рамсфелд, министар одбране.

ју тренутну политичку, економску и војну предност не користи за доминацију над другима, него да изгради трајан оквир у којем Сједињене Државе и њихови савезници и пријатељи могу да напредују у слободи сада и у будућности.

Па ипак, како су догађаји из септембра 2001. године јасно показали, не прихватају сви намере Америке и не поштују исте вредности. Овој држави прете многе опасности, које ће попримити разне облике. Оне се крећу од опасности од већег рата до безличне опасности од тероризма. Амерички приступ безбедности мора да брани наш начин живота, и истовремено, штити безбедност свих Американаца, као и безбедност наших савезника и пријатеља.

Улога Америке у свету

Циљеви Америке су промовисање мира, одржавање слободе и подстицање просперитета. Вођство Сједињених Држава засновано је на подржавању међународног система у којем се поштује владавина закона. Политичко, дипломатско и економско вођство Америке директно доприноси глобалном миру, слободи и просперитету. Војна моћ Сједињених Држава значајна је за постизање тих циљева јер гарантује пријатељима и савезницима непоколебљиву посвећеност Сједињених Држава заједничким интересима.

Безбедносна улога Америке у свету је јединствена. Она обезбеђује основу за мрежу савеза и пријатељстава. Она обезбеђује општи осећај стабилности и поверења који је суштински важан за економски просперитет, од којег има користи велики део света. И, она упозорава оне који желе да угрозе добробит ове нације или добробит савезника и пријатеља Америке да неће успети њихови покушаји присиле или агресије.

Чак и сада, док нација жали жртве терористичких напада на Пентагон и Светски трговински центар, намере Америке остају јасне и њена преданост одлучна.

Интереси и циљеви Сједињених Држава

Оружане снаге Сједињених Држава намењене су за заштиту и истицање националних интереса и за, уколико одвраћање не успе, одлучно отклањање опасности које угрожавају те интересе. Сједињене Државе имају интересе, одговорности и обавезе у целом свету. Будући да су глобална сила с отвореним друштвом, на Сједињене Државе делују тенденције, догађаји и утицаји који настају изван њихових граница. Креирање статуса одбране требало би да обухвати следеће дуготрајне националне интересе:

– Осигурање безбедности Сједињених Држава и слободе акције, укључујући суверенитет, територијални интегритет и слободу Сједи-

њених Држава; сигурност америчких грађана код куће и у иностранству и заштиту најзначајније инфраструктуре Сједињених Држава.

– Поштовање међународних обавеза, укључујући безбедност и добробит савезника и пријатеља; спречавање непријатељеве доминације над посебно значајним подручјима, нарочито над Европом, североисточном Азијом, источноазијским приобалним подручјем², као и Блиским истоком и југозападном Азијом, и мир и стабилност на западној полулопти.

– Допринос економском благостању, укључујући виталност и продуктивност глобалне економије; безбедност међународног мора, ваздушног простора и космоса, као и информационих комуникационих линија и приступ главним тржиштима и стратегијским ресурсима.

Да би се ти интереси заштитили неопходни су енергично ангажовање и подршка. То подразумева ефикасну дипломатију, јаку привреду и опрезну и спремну одбрану. Када су интереси САД заштићени, Америка и њени пријатељи напредују захваљујући миру и слободи. Када су интереси САД у опасности, нација мора да поседује снагу и одлучност да обезбеди њихову одбрану.

Измењено безбедносно окружење

Процена глобалног безбедносног окружења садржи многе неизвесности у вези с потенцијалним изворима војних претњи, вођењем рата у будућности и облицима које ће попримити претње и напади на Сједињене Државе. Историја је показала да нагле и неочекиване промене, као што је пад Совјетског Савеза, могу да преобразе геополитичку позорницу. Такође, потврдило се да новим војним технологијама може да се изазове револуција у облицима војног надметања и природи оружаног сукоба због застаревања војних снага и доктрина великих сила. Мада је савладавање такве неизвесности главни изазов у планирању одбране САД, на основу извесних особина и тенденција у безбедносном окружењу могу да се дефинишу садашњи геополитички и војнотехнички изазови и најзначајнији оперативни изазови које оружане снаге САД треба да савладају у будућности.

Постојеће безбедносне тенденције

Иако су америчке војне снаге надмоћне у многим димензијама оружаног сукоба, Сједињене Државе ће вероватно изазивати противници који имају разноврсне могућности, укључујући асиметричне приступе ратовању и, нарочито, оружје за масовно уништавање. Сједињене Државе не могу са високим степеном поузданости да предви-

² Источноазијско приобално подручје дефинише се као регион који се протеже од југа Јапана, преко Аустралије, до Бенгалског залива.

де које би земље или актери могли да угрозе њихове интересе и безбедност. Но, могуће је утврдити тенденције које ће утицати на појаву значајних претњи и прилика.

Основне геополитичке тенденције. Међународни систем, за који је током „хладног рата“ била карактеристична подела земаља на чврсте и идеолошки дефинисане геополитичке блокове, постао је флуиднији и непредвидив. Савези Америке са другима остали су јаки, но односе са другим земљама често одликују и надметање и сарадња. У стратегији Сједињених Држава морају се узети у обзир значајне нове геополитичке тенденције којима се обликује свет.

Смањење заштите која је обезбеђивана географском удаљеношћу. Као што су догађаји из септембра 2001. године језиво показали, географски положај Сједињених Држава више не гарантује имунитет од директних напада на становништво, територију и инфраструктуру. Мада су током „хладног рата“ за Сједињене Државе и њихове снаге у прекоморским земљама директна претња биле совјетске ракете, јасно је да ће временом све више земаља набавити балистичке ракете чији се домети стално повећавају. Штавише, економска глобализација и праћећи пораст путовања и трговине изван граница Сједињених Држава узрок су нових могућности угрожавања које користе непријатељске земље и актери да изведу нападе на њихову матичну територију.

Развој догађаја на плану регионалне безбедности. Мада се у блиској будућности Сједињене Државе неће суочити са себи равним противником, постоји могућност да регионалне силе развију потенцијале довољне за угрожавање стабилности у регионима изузетно значајним за интересе Сједињених Држава. То се посебно односи на Азију, која постепено постаје регион подложен војном надметању великих размера. Дуж широког лука нестабилности који се протеже од Блиског истока до североисточне Азије, у том региону постоји нестална мешавина регионалних сила у успону и у паду. Владама неких земаља тог региона прети збацивање од регионалних или екстремистичких унутрашњих политичких снага или покрета. Многе државе имају велике војне снаге и поседују потенцијал за развијање или набавку оружја за масовно уништавање.

Одржавање стабилне равнотеже у Азији биће комплексан задатак. Постоји вероватноћа да ће се у том региону појавити војни конкурент са изванредном базом ресурса. Источноазијско приобално подручје – од Бенгалског залива до Јапанског мора – посебно је проблематично подручје. На азијском војишту удаљености су огромне. Густина базирања америчких снага и етапна инфраструктура мање су него у другим значајним регионима. Такође, Сједињене Државе су мање сигурне у могућност приступа објектима у том региону. Зато се предност даје обезбеђивању додатних споразума о приступу и инфраструктури, као и развијању система способних за дуготрајна дејства на великим удаљеностима с минималном подршком базираном на војишту.

Сједињене Државе и њихови савезници и пријатељи и даље ће зависити од енергетских ресурса Блиског истока, региона у којем неколико држава представља конвенционални војни изазов, а многе настоје да набаве – или су већ набавиле – хемијско, биолошко, радиолошко, нуклеарно и разорно оружје (*chemical, biological, radiological, nuclear and enhanced high explosive weapons – CBRNE*). Те државе развијају балистичке ракетне потенцијале, подржавају међународни тероризам и повећавају војна средства да би спроводиле присилу над државама које су пријатељи Сједињеним Државама и да би онемогућиле приступ америчким војним снагама у тај регион.

С очигледним изузетком Балкана, у Европи је мир. Централно-европске државе се све више интегришу са Западом и политички и економски. Постоји прилика за сарадњу са Русијом. Она није конвенционална војна претња великих размера за Северноатлантски савез. Са Сједињеним Државама Русија има неке заједничке безбедносне проблеме, укључујући осетљивост на нападе балистичким ракетама регионалних агресора, опасност од случајног или неовлашћеног лансирања стратегијског оружја, и опасност од међународног тероризма. Па ипак, Русија, истовремено, следи неколико политичких циљева који су супротни интересима Сједињених Држава.

Док на западној полулопти углавном влада мир, постоји опасност да се кризе или побуне, нарочито у регији Анда, прошире изван граница, дестабилизују суседне државе и угрозе економске и политичке интересе Сједињених Држава.

Повећавање изазова и претњи са територија слабих и неуспешних држава. Недостатак способних или одговорних влада у многим земљама широм Азије, Африке и западне полулопте ствара плодно тле за ангажовање недржавних актера у трговини дрогом, тероризму и другим активностима које се шире преко граница.

Неспособност неких држава да управљају својим друштвима, чувају своје наоружање и спречавају да њихове територије служе као уточишта терористима и криминалним организацијама такође може да буде претња стабилности у неколико региона и постављати захтеве снагама Сједињених Држава. Стање у неким државама, укључујући неке са нуклеарним оружјем, показује да потенцијалне претње могу да израсту из слабости влада исто као и из њихове снаге.

Ширење моћи и војних могућности недржавних актера. Напади на матичну територију Сједињених Држава у септембру 2001. године показали су да су терористичке групе мотивисане и да поседују потенцијале за извођење разорних напада на територију, грађане и инфраструктуру Сједињених Држава. Те групе често подржавају државе спонзори или уживају уточиште и заштиту држава, мада неке имају средства и могућности да изводе операције без спонзорства тих држава. Поред тога, због наглог ширења технологије *CBRNE* оружја по-

стоји опасност да би у будућим терористичким нападима могло да се користи такво оружје.

Развијање и одржавање регионалних безбедносних аранжмана. Савези САД са другим државама, као и широк опсег билатералних безбедносних односа, чине средиште америчке безбедности. Сједињене Државе имају непревазиђен успех у стварању регионалних безбедносних аранжмана. Поред тога, Сједињене Државе су демонстрирале изузетну способност за стварање коалиција држава за супротстављање одређеним изазовима, као у случају инвазије Ирака на Кувајт. Та способност биће изванредно важна за реаговање на догађаје из септембра 2001. године. Безбедносни аранжмани и коалиције чине изванредну комбинацију стварне и потенцијалне моћи која омогућава Сједињеним Државама и њиховим партнерима да учине заједничким циљем обликовање стратегијске сцене, заштиту заједничких интереса и промовисање стабилности.

Све разноврснији извори и непредвидљивост локација сукоба. Те тенденције стварају геополитичку ситуацију која је све комплекснија и непредвидљива. За разлику од периода „хладног рата“, када су главне конкурентске географске регије биле тачно дефинисане, у садашњем периоду већ је наметнута потреба за америчком војном интервенцијом или активношћу на свим континентима и против разних противника. Сједињене Државе неће моћи да развију своје војне снаге и планове само за супротстављање одређеном противнику у одређеној географској области. Уместо тога, могле би да буду присиљене да интервенишу у неочекиваним кризама против противника са разноврсним могућностима. Штавише, те интервенције могу да буду велики оперативни изазов у удаљеним регионима с урбаним окружењем или другим сложеним теренима и у различитим климатским условима.

Основне војнотехничке тенденције. Технологија се у војној сфери развија исто тако брзо као што велике промене преобликују цивилни сектор. Комбинација научних достигнућа и глобализације трговине и комуникација подстакла је неколико тенденција које знатно утичу на одбрамбену стратегију Сједињених Држава.

Веома брз напредак војних технологија. Постојећа револуција у војним пословима могла би да промени начин извођења војних операција. Технологија веома брзо напредује у области сензора, обраде информација, прецизног вођења итд. Због тога постоји опасност да би државе које су непријатељски расположене према Сједињеним Државама могле знатно да повећају своје могућности увођењем широко доступних готових технологија у своје системе оружја и оружане снаге. Сједињене Државе би револуцијом у војним пословима могле да обезбеде многе предности и продуже садашњи период своје војне супериорности. Да би се искористиле предности револуције у војним пословима потребни су не само технолошке иновације него и развој

оперативних концепција, организационо прилагођавање и обука и експериментисање ради трансформисања војних снага земље.

Све већа пролиферација CBRNE оружја и балистичких ракета. Свеприсутност пролиферације у ери глобализације повећала је доступност технологија и стручњака потребних за креирање војних начина упућивања изазова Сједињеним Државама и њиховим савезницима и пријатељима. У оквиру тога је и ширење CBRNE оружја и средстава за њихово ношење ка циљу, као и усавршеног конвенционалног оружја. Темпо и размера пролиферације балистичких ракета нарочито су премашили раније обавештајне процене и указују на то да би ти изазови могли да се повећавају брже него што је очекивано. Слично томе, револуција у биотехнологији вероватно ће повећати опасности од биолошког рата.

Појава нових арена за војно надметање. Напретком технологије ствара се могућност да се надметања развију у космосу и кибернетичком простору. Космичка и информациона дејства постала су кичма умрежених, веома раширених комерцијалних цивилних и војних могућности. Због тога постоји вероватноћа да контрола космоса – коришћење космоса и онемогућавање противника да га користи – постане основни циљ будућег војног надметања. Слично томе, државе ће вероватно развити офанзивна информациона дејства и бити присиљене да одреде ресурсе за заштиту од ремећења (било физички, било преко кибернетичког простора) веома значајне информационе инфраструктуре.

Све већа могућност за погрешне прорачуне и изненађење. Наведеним војнотехничким тенденцијама ствара се све већа могућност за погрешне прорачуне и изненађење. Последњих година, Сједињене Државе је изненађивала брзина којом су друге државе напредовале у развоју оружја за масовно уништавање и балистичких ракета. Сједињене Државе у будућности вероватно неће моћи прецизно да предвиде колико ће успешно друге државе да искористе револуцију у војним пословима, колико ће брзо потенцијални или стварни противници усвајати CBRNE оружја и балистичке ракете или како ће се развијати надметање у космосу и кибернетичком простору.

Нови оперативни изазови

Наведене геополитичке и војнотехничке тенденције умногоме ће изменити облик будућег безбедносног окружења. Противници Сједињених Држава имаће могућности које су недостајале претходним противницима. У одбрамбеној стратегији Сједињених Држава мора се узети у обзир потреба да се снаге трансформишу да би се супротставиле неким оперативним изазовима који су саставни део садашњих безбедносних тенденција. Ти изазови и пратећи скуп оперативних ци-

лева детаљно су истражени у делу Стварање војске Сједињених Држава за 21. век овог извештаја.

Стање у војсци Сједињених Држава

Обезбеђење интереса и циљева Сједињених Држава упркос изазовима будућег безбедносног окружења јесте основна проба за одбрамбену стратегију и оружане снаге. Мада су војне снаге Сједињених Држава – укључујући целокупне снаге с активном и резервном компонентом и Националном гардом – и даље најбоље обучене, најбоље опремљене и најспособније на свету, постоје значајни проблеми који умањују тренутну предност Сједињених Држава. Ти изазови утичу на готовост и темпо људства и јединица, на веће системе оружја оружаних снага и на одбрамбену инфраструктуру.

Истурене снаге Сједињених Држава и снаге „у првим борбеним редовима“ веома су обучене и спремне, али су друге оперативне јединице мање спремне. Током последње деценије Министарство одбране Сједињених Држава одржавало је готовост снага „у првим борбеним редовима“, али због ограничења буџета друге јединице нису постигле потребне нивое готовости. На пример:

- смањена готовост нераспоређених ваздухопловних снага на носачима авиона све више отежава враћање тих ваздухопловних снага на потребне нивое готовости када су распоређене;

- војсци Сједињених Држава стално недостају стратегијски транспортни авиони. Тај недостатак је погоршан сталном малом готовошћу транспортних авиона *C-5*, чија је просечна стопа способности за обављање задатака током последњих пет година била приближно 60 одсто. Тај ниво готовости је око осам одсто испод мирнодопских циљева у погледу учинка за тај авион;

- готовост јединица највећег приоритета у КоВ Сједињених Држава одржавана је на рачун самосталних јединица изван састава дивизија и јединица резервне компоненте и институционалне (основне) армије;

- јединствена америчка супериорност у обуци слаби, што се нарочито види у старењу инфраструктуре и опреме америчких полигона за обуку.

Претерани оперативни захтеви који се постављају снагама негативно су утицали на састав војске. По завршетку „хладног рата“ оружане снаге су смањиване, али су повећавани захтеви који су им постављани. Један од показатеља повећаног оперативног темпа било је све веће ослањање на резервну компоненту. Висок темпо операција, комбинован са сталном потребом за радницима у приватном сектору, неповољно се одразио на могућност оружаних снага да регрутују квалитетне људе и да их задрже више година.

Мада је конкуренција јаке привреде отежала задржавање људи, видови оружаних снага суочавају се са додатним персоналним проблемима, који су последица наведеног смањивања људства. Због смањеног пријема током већег дела тог десетогодишњег периода видови ОС морају дуже да задржавају људство него у прошлости да би се правилно попуњавали у будућности.

Квалитет живота у војсци је изванредно значајан за задржавање припадника вида и његове или њене породице. Недавни прегледи Министарства указују на то да постоје два основна разлога због којих припадници војске напуштају или размишљају о напуштању војске – основна плата и одвајање од породице. У садашњем саставу официра нижих чинова има пропорционално више ожењених и удатих него икада раније. Исто тако, у браковима веома великог дела ожењених официра нижих чинова запослена су оба супружника, па оружане снаге морају не само да задрже свог припадника него и његову или њену породицу. Одвајање од породице због дуготрајног распоређивања има велики утицај на одлуку породице о остајању у војсци.

Министарство одбране мора да регрутује, обучи и задржи људе широког профила и здравог расуђивања потребне за суочавање са динамичним изазовима 21. века. Поседовање креативног, веома мотивисаног војног и цивилног особља, на свим нивоима, значајан је предуслов за постизање успеха. Усавршена технологија и нове оперативне концепције не могу у потпуности да се искористе уколико Министарство нема високо квалификован и мотивисан рочни састав и официре који не само да могу да раде на тим технички високо развијеним системима већ и ефикасно да командују у веома комплексном војном окружењу у будућности.

Цивилна радна снага Министарства одбране такође мора да се трансформише да би се суочила с изазовима будућности. Све више цивила ближи се годинама за пензионисање. Осим тога, због смањивања људства током последњих година, у Министарству одбране тежиште није било на томе да се у Министарство доведу млади талентовани људи и развију тако да попуне командна места. То се нарочито односи на младе људе оспособљене за решавање новонасталих научних и технолошких потреба.

Притиском да се одржи готовост за задатке у ближој будућности такође је ограничена могућност Министарства одбране да обнови снаге. На крају „хладног рата“ Министарство је донело одлуку да смањи рачуне за набавку и имало је системе набављене осамдесетих година 20. века. Мада су се трошкови набавке повећали последњих година, оно је и даље на историјски ниским нивоима. Последица тога је чињеница да се многи већи системи приближавају крају експлоатационог века. Због тога долази до смањења стопе готовости за обављање задатака, повећања трошкова експлоатације и фрустрације да се стара опрема одржи у оперативном стању. Последица је смањење готовости снага.

Одбрамбена инфраструктура такође трпи због недовољног финансирања и запостављања. То су докови, аеродромске писте и хангари, који се користе за подршку борбеним снагама Сједињених Држава, зграде у којима ради особље Министарства одбране и стамбени фонд у којем станују припадници војске и њихове породице, као и простор за обуку. Ти објекти се обезбеђују на два начина: одржавањем и обнављањем. Последњих година буџет за одржавање објеката задовољавао је само 75–80 одсто потреба. Последица тога је пропадање објеката и нагомилавање недовршених радова на поправкама који се процењују на више од 60 милијарди долара. Обнављање снага и средстава такође је недовољно финансирано. Док приватни сектор замењује или модернизује објекте у просеку једанпут у 57 година, одбрамбена инфраструктура много заостаје за тим нормама. На пример, за 2001. годину стопа замене инфраструктуре износи 192 године. Због тога инфраструктура пропада и све се мање може користити за војне потребе. Та ситуација се мора променити. Ако се одржавање и обнављање постојећих објеката буде и даље занемаривало, преостала инфраструктура неће моћи да се користи за подршку борбеној готовости. Исто тако, још теже ће моћи да се задржи радна снага која ради и живи у условима испод стандарда.

Министарство одбране не може да трансформише снаге тако да се ухвате у коштац са сутрашњим опасностима по безбедност ако не реши и данашње изазове. Министарство одбране мора да обрне тенденцију опадања готовости у многим оперативним јединицама, селективно обнови снаге и заустави пропадање све старије одбрамбене инфраструктуре.

Стратегија одбране

Стратегија одбране Сједињених Држава служи националним циљевима мира, слободе и просперитета. Дипломатски и економски напори се улажу ради промовисања тих циљева на глобалном плану и подстицања демократије и слободних тржишта. Одбрамбена стратегија је у функцији одбране слободе Сједињених Држава и њихових савезника и пријатеља. Она помаже да се осигура мирно међународно окружење, које омогућава остваривање других циљева.

Циљеви одбрамбене политике

Министарство одбране је развило нови стратегијски оквир за одбрану нације и обезбеђење постојаног мира. Тај оквир је изграђен на основу четири циља одбрамбене политике:

- гарантовања сигурности савезницима и пријатељима;
- одговарања од будућег војног надметања;

– одвраћања присиле и претњи усмерених против америчких интереса;

– наношења одлучујућег пораза сваком противнику уколико не успе одвраћање.

Гарантовање сигурности савезницима и пријатељима. Сједињене Државе не могу да се повуку из света. Присуство америчких снага у прекоморским земљама један је од најдубљих симбола обавезаности Сједињених Држава савезницима и пријатељима. Америчка војска има изванредно значајну улогу у пружању гаранције савезницима и пријатељима да ће Сједињене Државе поштовати своје обавезе и бити поуздан безбедносни партнер. Тиме што су вољне да употребе силу за властиту одбрану и за одбрану других, и што истичу заједничке циљеве, Сједињене Државе доказују своју решеност и постојану намеру, као и кредибилитет своје војске, да истрају у својој одговорности и испуне своје обавезе. Ради постизања тих циљева војска Сједињених Држава ће се залагати за сарадњу везану за безбедност са савезницима и пријатељским државама. Основни циљ те сарадње Сједињених Држава биће помоћ савезницима и пријатељима да створе повољну равнотежу војне моћи у најзначајнијим подручјима света да би одвратиле агресију и присилу. Безбедносна сарадња је значајно средство за повезивање стратегијског правца Министарства одбране са стратегијским правцима америчких савезника и пријатеља.

Одговарање од будућег војног надметања. Помоћу своје стратегије и акција Сједињене Државе утичу на природу будућих војних надметања, каналишу претње и компликују војне планове потенцијалним противницама у будућности. Добро усмереном стратегијом и политиком могу, према томе, да се одврате друге земље од започињања будућих војних надметања. Сједињене Државе могу да испоље такав утицај кроз спровођење истраживачких, развојних, испитних и демонстрационих програма. Оне то могу учинити одржавањем или повећавањем предности у главним областима војних могућности. С обзиром на доступност усавршене технологије и система потенцијалним противницима, за њихово одговарање од таквих подухвата биће потребно и да Сједињене Државе експериментишу са револуционарним оперативним концепцијама, могућностима и организационим аранжманима и да у војсци подстичу развој културе за прихватање иновација и ризика. Да би имала ефекат одвраћања, та комбинација техничких, експерименталних и оперативних активности мора да има јасно стратегијско тежиште. Да би се обезбедило то тежиште потребни су нови процеси и организације у оквиру војног естаблишмента.

Одвраћање од присиле и претњи усмерених против америчких интереса. Одвраћању треба да се приступа с више аспеката, па су потребне снаге и могућности које обезбеђују председнику више војних варијаната за одвраћање од агресије или било каквог облика присиле.

Тежиште се посебно ставља на мирнодопске потенцијале за одвраћање на истуреним положајима у критичним подручјима широм света. За такав приступ неопходно је да се повећају могућности истурено распоређених и стационараних снага, заједно са глобалном обавештајном активношћу, ударним³ и информационим снагама и средствима, да би се агресија или присила одвратили са само скромним појачањем снагама изван војишта. Повећање обавештајних могућности је посебно важно, јер те снаге и средства обезбеђују снагама Сједињених Држава изванредно значајне информације о намерама, плановима, бројном стању и слабостима противника. За нови приступ одвраћању потребне су и нуклеарне снаге које могу да изводе прецизне ударе по фиксним и покретним циљевима у целокупној дубини противникове територије, активне и пасивне системе одбране и брзо распоредиве и издржљиве снаге које могу да нанесу одлучујући пораз сваком противнику. Коначни аспект одвраћања, о којем се не говори у *Четворогодишњем прегледу одбране*, већ у *Прегледу нуклеарног статуса*⁴ (*Nuclear Posture Review*), односи се на могућност офанзивног нуклеарног реаговања Сједињених Држава.

Ако одвраћање не успе, нанети одлучујући пораз сваком противнику. Снаге Сједињених Држава морају одржавати способност да испуњавају уговорене обавезе и нанесу пораз упркос свим напорима противника да Сједињеним Државама, њиховим савезницима и пријатељима наметну своју вољу. Снаге Сједињених Држава морају да одржавају способност да на основу директива председника наметну вољу Сједињених Држава и својих коалиционих партнера свим противницима, укључујући државе и недржавне ентитете. Такав одлучујући пораз могао би да подразумева и промену режима противничке државе или заузимање иностране територије док не буду постигнути стратегијски циљеви Сједињених Држава.

Стратегијска начела

Наведени циљеви одбрамбене политике подржани су скупом међусобно повезаних начела. Циљеви одбрамбене политике биће остварени само посвећивањем велике пажње и ангажовања сваком од тих начела. Та начела садрже суштину одбрамбене стратегије Сједињених Држава.

³ Под термином „ударни“ у овом извештају подразумева се природа војних циљева који желе да се постигну, а не коришћено оружје. Ударне могућности могу да обухватају не само прецизне нападе с великих удаљености авионима или ракетама него и одговарајуће организоване нападе копнених снага, војнопоморску ватру и друге могућности, зависно од околности, а нарочито комбинацију тих могућности.

⁴ Преглед нуклеарног статуса одобрила Конгрес и треба да се појави у децембру 2001. године. У њему ће бити описана величина, структура и статус нуклеарних снага Сједињених Држава и њихов допринос одвраћању у наредним деценијама.

Сједињене Државе се суочавају са светом у којем се промене дешавају све већом брзином. Стално се појављују нови изазови, а дугогодишње претње трају. Министарство одбране мора временом да се припреми за будуће изазове и да у сваком тренутку дочекује постојеће старе претње. Због припрема за будућност и захтева који се постављају у садашњости Сједињене Државе треба да уравнотеже ризике везане за сваки од њих. Пошто су ресурси увек ограничени, мора се направити тежак избор с узимањем у обзир ширег опсега ризика него што је то било неопходно у прошлости. Неки од тих ризика, као што је могућност већег рата, већ су познати. Други ризици: могућности терористичких дејстава са масовним жртвама, кибернетички рат или рат са *CBRNE* оружјем, нису тако добро схваћени. Помоћу *QDR*, Министарство је развило нову стратегију одбране и пратећи оквир управљања ризицима, а у току је израда нових мера извођења да би се боље управљало ризицима са којима се суочавају Сједињене Државе и да би се задовољили циљеви одбрамбене политике.

Приступ заснован на могућностима

Нова стратегија одбране гради се на основу концепције преласка на приступ одбрани „заснован на могућностима“. Та концепција одражава чињеницу да Сједињене Државе не могу поуздано знати која ће држава, група држава или недржавни актер бити претња америчким виталним интересима или интересима њихових савезника и пријатеља у наредним деценијама. Могуће је, међутим, предвидети потенцијале које би неки противник могао да употреби да би изводио присилу над њиховим суседима, одвратио Сједињене Државе да предузму акције у одбрану својих савезника и пријатеља или да би директно напао Сједињене Државе или њихове распоређене снаге. Модел заснован на могућностима – модел који је усредсређен више на то како би противник могао да се бори него на то ко би противник могао да буде и где би могло доћи до рата – проширује стратегијску перспективу. Због њега је потребно да се утврде могућности америчке војске за одвраћање или поражавање противника, који ће се ослањати на изненађење, обмањивање и асиметрично ратовање да би постигли своје циљеве. Због преласка на снаге засноване на могућностима Сједињене Државе треба да се усредсреде и на нове прилике које се због извесних могућности могу временом пружити њиховој војсци да превладају претње у вези са недозвољавањем приступа или онемогућавањем коришћења неког подручја, укључујући коришћење усавршеног сензорског откривања на даљину, прецизан удар са великих удаљености и трансформисане маневарске и експедиционе снаге и системе.

Одбрана државе од напада јесте основ стратегије. Као што показују трагични септембарски терористички напади, потенцијални противници ће настојати да угрозе гравитационе центре Сједињених Држава, њихове савезнике и њихове пријатеље. Када је америчка војска повећала способност да пројектује моћ на велике даљине противници су запазили релативну осетљивост матичне територије Сједињених Држава. Сада стављају веће тежиште на развој могућности за директно угрожавање Сједињених Држава да би се властитим стратегијским ефектима супротставили њиховим оперативним предностима. Према томе, стратегијом одбране враћа се тежиште на одбрану Сједињених Држава и њихових копнених, морских, ваздушних и космичких прилаза. Значајно је да се сачува начин живота Сједињених Држава, њихове политичке институције и извор њихове могућности да пројектују одлучујућу војну моћ на прекоморска подручја. С друге стране, способност пројектовања моћи на велике удаљености помаже у одвраћању претњи усмерених на Сједињене Државе и, када је потребно, онеспособљавању, ометању или уништавању непријатељевих структура са даљине.

Јачање савеза и партнерства

Савези Америке са другим земљама и односи везани за безбедност гаранција су америчким савезницима и пријатељима. Осим тога, њима се заустављају непријатељи Сједињених Држава и присиљавају да размисле. Ти односи стварају заједницу држава посвећену заједничким намерама. Стратегија одбране заснива се на напорима да се ојачају савези и партнерства Америке и да се развију нови облици безбедносне сарадње. Америчко ангажовање у тим безбедносним аранжманима јача безбедност савезника и пријатеља Сједињених Држава. Слично томе, као што се могло видети након терористичких напада на Сједињене Државе, позивање НАТО-а на чл. 5 показује обавезивање партнера Америке на колективну одбрану, што јача и безбедност Сједињених Држава. Ти безбедносни односи, који се међусобно појачавају, потпора су политичке стабилности на којој се гради просперитет цивилизованих нација. Осим тога, ти аранжмани се заснивају на схватању да једна нација може да буде сигурна код куће само ако је вољна и способна да допринесе ефикасним безбедносним партнерствима у иностранству.

Потреба да се ојачају савези и партнерства има специфичне војне импликације. Наиме, снаге Сједињених Држава треба да се обучавају и дејствују заједно са савезницима и пријатељима у миру онако

како би дејствовали у рату. То подразумева повећање интероперабилности и мирнодопских припрема за коалиционе операције, као и повећање учешћа савезника у активностима као што су здружена и комбинована обука и експериментисање.

Одржавање повољне регионалне равнотеже

У стратегији одбране тежиште је и на одржавању повољне војне равнотеже у критичним географским подручјима. Одржавањем такве равнотеже Сједињене Државе могу да осигурају мир, шире слободу и пружају гаранције савезницима и пријатељима. Оне могу да утичу на то да потенцијалне противнике скупо кошта одлука да се упусте у опасне форме војног надметања. Најзад, оне могу да убеду потенцијалне противнике да трошкови и последице непријатељских дела против интереса Сједињених Држава далеко превазилазе користи.

Развој широког распона војних могућности

За стварање знатне предности у основним функционалним подручјима војног надметања (на пример, пројекција моћи, космос и информације) биће потребно да се развија и одржава распон главних војних могућности којима ће се надвладати садашњи изазови, штитити од будућих претњи и одвраћати од њих. Као надградња на садашњу супериорност конвенционалних снага Сједињених Држава, тај распон ће обухватити могућности за вођење информационих операција, обезбеђивати приступ удаљеним војиштима, бранити од претњи Сједињеним Државама и савезничкој територији, и штитити америчке снаге и средства у космосу. Такође, користиће се предности Сједињених Држава у супериорним технолошким иновацијама, њихове супериорне космичке и обавештајне могућности; софистицирана војна обука и способност да интегришу у синергистички спој широко распоређене војне снаге ради извођења веома комплексних здружених војних операција.

Трансформисање одбране

На крају, према стратегији одбране, неопходна је постепена трансформација војске и естаблишмента одбране Сједињених Држава. Трансформација је у средишту новог стратегијског приступа. Руководећи органи Министарства одбране признају да настављање са „рутином“ у Министарству није добро решење с обзиром на ново стратегијско доба и унутрашње и спољне изазове са којима се суочава америчка војска. Без тих промена постојећи програм одбране ће временом само постати скуплији за одржавање и прокоцкаће се многе

могућности које су Сједињеним Државама сада доступне. Без трансформације, америчка војска неће бити оспособљена да се суочи са новим изазовима. Истовремено, не би било мудро да се целокупне снаге трансформишу одједном. Мора се наћи равнотежа између потребе да се суочи са постојећим претњама и да се снаге временом трансформишу. Према томе, Министарство одбране се обавезује да предузме дуготрајан процес трансформације – заснован на јасним циљевима – и јачање иноваторског духа својих људи, уз приправност да се ухвати у коштац са заосталим претњама.

Помак парадигми у планирању снага

Руководећи цивилни и војни кадар Министарства одбране прихватио је задатак планирања снага потпуно свестан потребе да се временом обезбеди више војних варијаната у целокупном оперативном спектру него што их има сада и да се обезбеде снагама Сједињених Држава средства за правовремено прилагођавање изненађењу. Према новој замисли, величином и структуром снага треба да се обезбеде:

- одбрана Сједињених Држава;
- одвраћање од агресије и присиле у критичним регионима;
- брзо наношење пораза агресорима у већим истовременим сукобима, уз остављање председнику могућности да затражи одлучујућу победу у једном од тих сукоба, укључујући и могућност промене режима или запоседања територије;

- извођење ограниченог броја ванредних операција мањих размера.

На тај начин, Министарство одбране ће одржавати довољну способност за генерисање снага и стратегијску резерву за ублажавање ризика. Та нова замисао, којом се подржава стратегија одбране, има у основи четири елемента.

Прво, ново тежиште је на јединственим оперативним захтевима у вези с одбраном Сједињених Држава, а одбрана Сједињених Држава поново је првенствени задатак Министарства.

Друго, таквим приступом је умерено средиште планирања снага Сједињених Држава са оптимизације за сукобе у два одређена региона (североисточна и југозападна Азија) на стварање мноштва могућности за испуњење бројних захтева и на функционалном и на географском плану. Тај приступ планирању одговара стратегији заснованој на могућностима која је већ скицирана у тексту. Он је усредсређен више на то како би се противник могао борити, него на то ко би противник могао да буде или где би до рата могло да дође. Помак је у преумеравању планера на све веће могућности које би противници могли да имају или да развију. Биће потребно да планери дефинишу војне циљеве везане за наношење пораза у случају агресије или присиле у разним потенцијалним сценаријима, поред конвенционалних

инвазија, преко граница. Потребно је да се идентификују, развију и уведу у употребу и средства и системи којима се, на постојећем нивоу снага, могао обавити сваки задатак уз прихватљив ниво ризика, који одређују органи Националне команде.

Треће, нова замисао служи као мост од садашњих снага, заснованих на претњи и могућности вођења два већа сукоба на војишту, ка будућим трансформисаним снагама. Сједињене Државе ће наставити да испуњавају своје обавезе широм света, укључујући и југозападну и североисточну Азију, и да одржавају способност да поразе снаге које су изазвале агресију у две критичне области истовремено. Сједињене Државе не одустају од планирања могућности за учешће у два истовремена сукоба. Напротив, Министарство одбране у потпуности мења концепцију планирајући победу у целом спектру могућих сукоба.

Четврто, у новој замисли су први пут узети у обзир број и природа задатака који су стварно дати оружаним снагама. За разлику од претходних замисли, које су се односиле на величину снага, према новој замисли изричито се тражи да величина снага буде толика да служи за одбрану матичне територије, одвраћање на истуреним положајима, ратне задатке и извођење ванредних операција мањих размера. Као резултат тога, овом замисли ће се боље објаснити потребе у снагама изазване истуреним присуством и питањима везаним за ротирање снага. Такође, већа пажња ће се посветити потребама за средствима и снагама за обављање веома захтевних задатака са малим бројем људи (*low-density/high demand – LD/HD*), затим снагама које то омогућавају (на пример, транспортни ваздухоплови), као и питањима комбиновања активних и резервних снага.

Одбрана Сједињених Држава

Највећи приоритет војске Сједињених Држава јесте одбрана нације од свих непријатеља. Сједињене Државе ће одржавати довољне војне снаге да штите становништво, територију и најзначајнију одбрамбену инфраструктуру од напада који долазе изван граница Сједињених Држава, како је предвиђено америчким законом. Снаге Сједињених Држава ће обезбедити стратегијско одвраћање и противваздушну и противракетну одбрану, те пружати подршку у вези са обавезама Сједињених Држава према *NORAD*-у. Поред тога, компоненте Министарства одбране одговорне су, према америчком закону, да пружају подршку цивилним органима власти, како им се наложи, при отклањању последица природних несрећа и несрећа које изазива човек, те догађаја везаних за дејство *CBRNE* оружја на територији Сједињених Држава. Најзад, америчка војска ће бити приправна да реагује на одлучан начин на акте међународног тероризма почињене на територији Сједињених Држава или територији неког савезника.

Сигурност америчких грађана код куће може да се обезбеди само кроз ефикасну сарадњу многих савезних министарстава и агенција и државних и локалних органа власти који су одговорни за безбедност матичне територије. Улоге, задаци и одговорности многих организација и агенција које учествују у националној приправности морају да буду јасно одређени кроз интегрисан међуагенцијски процес. Тим процесом руководиће Уред за безбедност матичне територије (*Office of Homeland Security*), који је одговоран за надзор и координацију свеобухватне националне стратегије за чување Сједињених Држава од тероризма и за одговоре на све нападе до којих може доћи.

На сваки инцидент први ће, највероватније, реаговати они који су најближи догађају – локално особље за спровођење закона и реаговање у хитним случајевима. Према разноврсним агенцијама укљученим у реаговање на терористичке нападе од 11. септембра 2001. на Светски трговински центар и Пентагон било је јасно да Министарство одбране није и не може да буде само одговорно за безбедност матичне територије. Оно мора да институционализује дефиниције безбедности матичне територије, њене одбране и цивилне подршке, и да реши питања командних односа и одговорности у својим оквирима. То ће Министарству омогућити да идентификује и одреди улоге и задатке у вези с безбедношћу матичне територије и да испита импликације у погледу ресурса. Министарство одбране мора да се ангажује у интегрисаном међуагенцијском процесу, у којем ће се, опет, обезбедити начини да се одреде снаге и неопходни ресурси за задовољавање безбедносних потреба наше матичне територије. Министарство одбране мора да јача своју способност да ради са организацијама ангажованим на питањима безбедности матичне територије да би спречили претње, штитили од њих или реаговали на претње усмерене против територије Сједињених Држава. Оно ће посебно ставити тежиште на противтерористичку обуку свих који први реагују на савезном, државном и локалном плану, ослањајући се на могућности резервних снага и Националне гарде.

Припремање снага за безбедност матичне територије може да наметне потребу промене у структури и организацији снага. На пример, у вези са ревизијом потреба на плану националне приправности, која је у току и коју је покренуо потпредседник Сједињених Држава, Министарство одбране ће и даље испитивати улоге и дужности својих активних и резервних снага да би се осигурало да оне буду правилно организоване, обучене, опремљене и у таквом стању да обезбеђују ефикасну одбрану Сједињених Држава. Јасно је да су америчким снагама, укључујући Обалску стражу Сједињених Држава, потребна ефикаснија средства, методи и организација за обављање тих задатака. Као део тог истраживања, Министарство одбране ће испитати потребу за установљавањем функције новог јединственог борбеног ко-

манданта ради помоћи у решавању комплексних интерагенцијских питања и обезбеђивањем једног војног команданта за усмеравање војне подршке.

Одбрана Сједињених Држава, које чине најзначајнију оперативну базу за америчке војне активности широм света, биће најбитнија компонента ангажовања Министарства одбране на плану трансформације. Основна компонента ће бити интегрисање заштитних механизма (на пример, противобавештајна активност, безбедност, заштита инфраструктуре и гарантовање сигурности информација). Сједињене Државе морају нарочито да повећају своје способности за заштиту посебно важне инфраструктуре, поготову инфраструктуре којом се обезбеђују превоз и складиштење нафте и гаса, информације и комуникације, банкарство и финансије, електрична енергија, превоз, снабдевање водом, хитне интервентне и владине службе.

Одвраћање на истуреним положајима

Као глобална сила, Сједињене Државе имају важне геополитичке интересе широм света.

Према новој замисли Министарства одбране у вези с планирањем, неопходно је одржавање *регионално обликованих снага*, истурено стационараних и распоређених у Европи, североисточној Азији, обалском делу источне Азије и на Блиском истоку, одосно у југозападној Азији, да би гарантовале сигурност савезницима и пријатељима, супротставиле се присили и одвраћале од агресије против Сједињених Држава, њихових снага, савезника и пријатеља.

Када тај приступ стратегији и планирању снага буде реализован, Сједињене Државе ће ојачати свој статус на плану одвраћања на истуреним положајима. Временом, њихове снаге биће све више обликоване тако да одржавају повољну регионалну равнотежу заједно са америчким савезницима и пријатељима и, где је то неопходно, гарантоваће сигуран приступ снагама другог ешелона. Главни циљ рада на трансформацији биће повећање могућности истурених снага Сједињених Држава, чиме ће се повећати њихов ефекат одвраћања и, вероватно, омогућити прераспоредивање снага које су сада одређене за појачање при обављању других задатака.

Безбедносна сарадња служиће као значајно средство за повезивање стратегијских директива Министарства одбране са директивама савезника и пријатеља. Министарство ће усредсредити своје мирнодопске прекоморске активности на безбедносну сарадњу ради стварања повољне равнотеже војне моћи у критичним регионима и ради одвраћања од агресије и присиле. Посебан циљ Министарства одбране на плану безбедносне сарадње биће осигурање приступа, интероперабилности и сарадње на плану обавештајне активности, уз истовреме-

но повећање броја опција које су пре сукоба на располагању за супротстављање претњама са присилом, за одвраћање од агресије или за вођење рата под условима Сједињених Држава.

Веће борбене операције

Снаге Сједињених Држава и даље ће бити способне да предузимају веће борбене операције на глобалном плану и обучаваће се да буду ефикасне у различитим борбеним условима и географским окружењима. Тежиште ће бити на способности да брзо дејствују када су изазване и да обезбеде одлучујућу победу у време, на месту и на начин који одреди председник.

Што се тиче планирања, америчке снаге ће и даље бити способне да истовремено брзо неутралишу нападе на савезнике и пријатеље Сједињених Држава на било која два војишта. Борбене операције биће структуриране тако да онемогуће нападе непријатеља у целој дубини територије, поново успоставе повољне војне услове у региону и створе прихватљиве политичке услове за престанак непријатељстава. Поред тога, снаге Сједињених Држава ће, помоћу конвенционалних или асиметричних средстава, укључујући и *CBRNE* оружја, онеспособити агресора за присилу над другима. Америчка војска ће се борити са истурених положаја за одвраћање непосредно расположивим снагама, укључујући могућности за прецизне ударе са великих удаљености унутар и изван војишта, као и маневарске снаге које се могу брзо распоређивати.

Америчке снаге биће способне да, на основу директиве председника Сједињених Држава, нанесу одлучујући пораз противнику на једном или два војишта на којима изводе веће борбене операције, да наметну вољу Америке и уклоне сваку будућу претњу. Та могућност обухватиће и способност запоседања територије или постављања услова за промену режима, ако им буде тако наложено.

Ванредне ситуације мањих размера

Нови приступ у планирању обавезује Сједињене Државе да одржавају и припремају своје снаге за дејства у ванредним ситуацијама мањих размера у доба мира, по могућности заједно са савезницима и пријатељима. Трајање, учесталост и интензитет таквих ванредних ситуација, као и број потребног људства, могли би да варирају. Министарство ће изричито планирати тако да обезбеди ротациону базу (већу базу снага која ће обезбеђивати снаге распоређене на истуреним положајима) која ће подржавати дуготрајно ангажовање у ванредним ситуацијама у подручјима која су изузетно значајна за интересе Сједињених Држава. Та дуготрајна ангажовања ће, у ствари, постати део њихове могућности за одвраћање на истуреним положајима.

Штавише, Министарство ће обезбедити довољан број специјализованих снага и обезбедити могућности да никако не преоптерети елементе тих снага када су ангажоване у дејствима у ванредним ситуацијама мањих размера.

Садашње снаге

Структура садашњих снага – и активних и резервних компонента – база је из које ће Министарство развити трансформисане снаге за будућност. Процена структуре садашњих снага, приказана у прегледу у даљем тексту, обављена је на основу неколико различитих сценарија заснованих на новој стратегији одбране и замисли величине снага. За могућност тих снага оцењено је да садрже умерен оперативни ризик, мада извесне комбинације сценарија са вођењем рата и дејстава у ванредним ситуацијама мањих размера садрже велики ризик.

Копнена војска

Дивизије (активне/Национална гарда)	10/8
Активни оклопни/лаки извиђачки пукови	1/1
Појачане самосталне бригаде (Национална гарда)	15

Ратна морнарица

Носачи авиона	12
Авиопукови (активни/резервни)	10/1
Специјалне групе за амфибијска дејства	12
Ударне подморнице	55
Површински бојни бродови (активни/резервни)	108/8

Ратно ваздухопловство

Активни ловачки сквадрони	46
Резервни ловачки сквадрони	38
Резервни сквадрони ПВО	4
Бомбардери (борбено кодирани)	112

Морнаричкодесантне снаге (три морнаричкодесантне експедиционе армије)

Дивизије (активне/резервне)	3/1
Авиопукови (активни/резервни)	3/1
Групе за позадинско обезбеђење снага (активне/резервне)	3/1

Када су снаге Сједињених Држава трансформисане у прошлости започет је процес основне трансформације ради одржавања војних предности Сједињених Држава, задовољавања посебно значајних оперативних циљева и доминирања будућим војним надметањима.

Министарство одбране покренуло је амбициозну трансформацију војних снага Сједињених Држава ради суочавања са таквим изазовима. Када тај подухват на плану трансформације буде сазрео – и ка-

да буду остварени знатно већи војни резултати у сваком сегменту снага – Министарство одбране ће истражити додатне могућности за пре-структурирање и реорганизацију оружаних снага.

Да би подржало ту стратегију, Министарство одбране ће се и даље ослањати на снаге резервне компоненте, а да би осигурало правилну употребу резервних компонената, сачиниће свеобухватан преглед комбинације активне и резервне компоненте, организације, приоритетних задатака и пратећих ресурса. У том прегледу ће се као база користити недавне процене резервне компоненте, у којима је ука-зано на њене нове намене у одбрани Сједињених Држава, у ванред-ним ситуацијама малих размера и у већим борбеним операцијама.

Преоријентација глобалног статуса војске Сједињених Држава

У другој половини 20. века Сједињене Државе су развиле глобал-ни систем прекоморских војних база првенствено да би задржале агресију Совјетског Савеза. Америчко присуство у прекоморским зе-мљама непосредно се подударало с интересима Сједињених Држава и могућим опасностима по те интересе. Међутим, присуство у преко-морским земљама, пре свега у западној Европи и североисточној Ази-ји, не одговара новом стратегијском окружењу, у којем су амерички интереси глобални и јављују се потенцијалне опасности у другим под-ручјима света.

Приликом преоријентације таквог статуса морају се узети у об-зир нови изазови, посебно претње за спречавање приступа или кори-шћења неког подручја. Нове комбинације истурено стационираних и распоређених снага с могућношћу тренутног ангажовања; глобално расположиве извиђачке, ударне и командно-управљачке снаге и сред-ства; могућности за информационе операције и брзо распоредиве, ве-ома убојите и издржљиве снаге, које могу доћи са положаја изван во-јишта, имају потенцијал да знатно мултипликују истурене стациони-ране снаге, укључујући и снаге за форсирани упад. Један од циљева промена глобалног статуса јесте да се истурене снаге учине способ-ним за наношење брзог пораза војним и политичким циљевима про-тивника са само скромним појачањем. Да би се противнику нанео од-лучујући пораз, вероватно ће, чак и након трансформације, бити по-ребно знатно појачање.

Трансформисање глобалног статуса америчке војске почиње с развојем нових начина одвраћања од сукоба. Одвраћање ће у будућ-ности и даље умногоме зависити од способности истурено стациони-раних и истурено распоређених борбених и експедиционих снага, укључујући снаге за насилан упад, заједно са брзо распоредивим по-тенцијалима које америчка војска има по целом свету. Снаге Сједи-

њених Држава морају да поседују широк опсег офанзивних и одбрамбених потенцијала, којима могу, суочени с одлучним противницима, укључујући и оне с асиметричним ратним средствима, остварити стратегијске и оперативне циљеве. Министарство одбране ће спроводити нове начине одвраћања који нису само опасност за војне снаге и друга значајна средства противника, него обезбеђују и већу заштиту савезницима и пријатељима у кризи због својих могућности (на пример, противракетни системи одбране, одбрамбене информационе операције и противтерористичка дејства).

Могућности и снаге смештене на континенталном делу Сједињених Држава и у космосу јесу изванредно значајан елемент овог новог глобалног статуса. Ударни авиони великог домета и снаге за специјалне операције допуна су истуреним снагама која се може одмах ангажовати, чиме се постиже ефекат одвраћања у миру. Нови облици одвраћања, са тежиштем на стратегијским и оперативним ефектима које потенцијали Сједињених Држава могу нанети противнику, могу да садрже глобално распоређене могућности и снаге за брз и прецизан удар по мобилним и фиксним циљевима на разним удаљеностима.

Један од циљева преоријентације глобалног статуса јесте да се истурене снаге учине способним да брзо поразе војне и политичке циљеве противника са само скромним појачањем. Основни захтеви за ту преоријентацију јесу нове комбинације истурено стационираних и распоређених снага које се могу одмах ангажовати; експедиционе снаге и снаге за форсиран упад; глобално расположива средства за извиђање, ударна дејства и командовање и управљање; информационе операције; снаге за специјалне операције и брзо распоредиве, веома убојите и издржљиве снаге које могу доћи са положаја изван војишта. Да би се противнику нанео одлучујући пораз, вероватно ће, чак и након трансформације, бити потребно знатно појачање.

На основу промена у међународном безбедносном окружењу, новог стратегијског приступа Министарства одбране и трансформисане концепције одвраћања, глобални војни статус Сједињених Држава биће преоријентисан да:

- развије систем базирања који обезбеђује већу флексибилност у посебно важним подручјима света, тежиште на додатним базама и пунктовима изван западне Европе и североисточне Азије;
- обезбеди привремени приступ објектима у иностраним земљама који омогућавају снагама Сједињених Држава да изводе обуку и вежбе и када немају сталне полигоне и базе;
- прерасподели снаге и опрему на основу потреба регионалног одвраћања;
- обезбеди довољну мобилност, укључујући превоз ваздушним путем, превоз морским путем, претходно распоређивање на положаје, инфраструктуру базирања, алтернативне тачке искрцавања и нове

логистичке концепције операција, ради извођења експедиционих операција на удаљеним војиштима против противника наоружаних оружјем за масовно уништавање и другим средствима која спречавају приступ снагама Сједињених Држава.

Сходно томе, Министарство је донело следеће одлуке:

– министар за КоВ убрзаће увођење истурено стационираних „прелазних бригадних борбених група“ (*Interim Brigade Combat Teams – IBCTs*) ради јачања одвраћања и повећања могућности стратегијског реаговања Сједињених Држава на глобалном плану. У договору са својим европским савезницима, Сједињене Државе предвиђају да би једна *IBCT* требало да буде стационирана у Европи до 2007. године. Поред тога, министар за КоВ истражиће опције за повећање могућности копнених снага у Персијском заливу;

– министар за Ратну морнарицу повећаће присуство борбених група носача авиона у западном Пацифику и истражиће опције за матично базирање у том подручју три додатна површинска бојна брода, као и подморница са вођеним крстарећим ракетама (*SSGNs*);

– министар за Ратно ваздухопловство ће развити планове за повећање базирања у случају ванредних ситуација на Тихом и Индијском океану, као и у Персијском заливу. Такође, обезбедиће довољну етапну инфраструктуру за попуну горивом и логистику ради пружања подршке дејствима у подручју Персијског залива и западног Пацифика;

– министар за Ратну морнарицу развиће нове концепције претходног распоређивања на положаје на мору, веома брз превоз морским путем и нове амфибијске могућности за поморскодесантне снаге. Осим тога, развиће опције за померање неке претходно распоређене опреме поморскодесантних снага на води из Медитерана ка Индијском океану и Персијском заливу да би могли боље да реагују на ванредне ситуације на Блиском истоку. У договору са савезницима и пријатељима Сједињених Држава, министар за Ратну морнарицу истражиће могућност обуке за поморскодесантне снаге за ратовање у приобалном појасу у западном Пацифику;

– Министарство одбране ће предложити промене у размештају средстава снага за специјална дејства по целом свету ради усклађивања са новим регионалним тежиштима у стратегији одбране;

– Сједињене Државе ће задржати своје посебно важне базе у западној Европи и североисточној Азији које могу да послуже и додатно као чворишта за пројекцију снага у будућим ванредним ситуацијама у другим подручјима света.

Стварање војске Сједињених Држава за 21. век

Да би се остварили циљеви стратегије одбране, потребно је да се трансформишу оружане снаге Сједињених Држава. Трансформација

настаје као резултат нових приступа оперативним концепцијама и могућностима, употребе старих и нових технологија, и нових облика организације који омогућавају ефикасније предвиђање нових стратегијских и оперативних изазова и прилика за које су претходне методе вођења рата застареле или споредне. Трансформација може да укључује основну промену облика војних дејстава, као и потенцијалну промену њихових размера. Она може да обухвати замену једног облика рата другим, као што је фундаментална промена начина на који се рат води у ваздушном простору, на копну и на мору. Може и да укључује појаву нових врста рата, као што је оружани сукоб у новим димензијама борбеног простора.

Трансформација има интелектуалну, социјалну и технолошку димензију. Да би до ње дошло, обично су потребне фундаменталне промене у концептуализацији рата, као и у организационој култури и понашању. У почетној фази трансформације само мали део снага се стварно трансформише. Међутим, мале трансформисане снаге са критичном масом пробојних могућности могу да произведу несразмерне стратегијске ефекте. Пошто трансформација много зависи од правца којим се крене, избор који се направи данас може да ограничи или повећа могућност сутрашњег избора.

Да би подржало рад на трансформацији и да би подстакло иновације и експериментисање, Министарство ће установити нови уред, који ће бити одговоран директно министру или заменику министра одбране. Начелник Управе за трансформацију процениће рад војних министарстава на плану трансформације и промовисати колективан рад, уз предлог мера за интегрисање садашњих активности на трансформацији.

Да би још више олакшали трансформацију, војна министарства и војне агенције развиће планове токова трансформације који садрже специфичне временске рокове за развој јединствених могућности по видовима неопходних за испуњење шест критичних оперативних циљева описаних у даљем тексту.

Оперативни циљеви

Промене војних могућности, без обзира на то колико су пожељне из других разлога, не могу све да се трансформишу. Сврха трансформације јесте да одржи или повећа предност војске Сједињених Држава суочене с потенцијалним несразмерним променама у стратегијском окружењу. Трансформација мора, према томе, да буде усредсређена на нове стратегијске и оперативне изазове и прилике које они стварају. Шест изузетно важних оперативних циљева чине средиште напора Министарства одбране везаних за трансформацију:

- заштитити посебно важне оперативне базе (матична територија Сједињених Држава, снаге у иностранству, савезници и пријатељи) и савладати *CBRNE* оружја и средства за њихово упућивање ка циљу;
- обезбедити информационе системе који су нападнути и извести ефикасне информационе операције;
- пројектовати и обезбеђивати снаге Сједињених Држава на већим удаљеностима у условима забране приступа или немогућности коришћења подручја и отклонити претње забране приступа и коришћења подручја;
- онемогућити непријатељу да нађе уточиште обезбеђивањем сталног осматрања, праћења и брзог напада коришћењем бројних ударних средстава прецизног дејства, комбиновањем потенцијала за дејство из ваздушног простора и са копна, по посебно важним мобилним и фиксним циљевима на разним удаљеностима и у свим временским и теренским условима;
- повећати могућности и отпорност космичких система и подржати инфраструктуру;
- користити предности информационе технологије и нових концепција за развијање интероперабилне, здружене архитектуре *C4ISR* (*command, control, communication, computers, intelligence and reconnaissance* – командовање, управљање, комуникације, рачунари, обавештајна активност и извиђање) и могућности које се односе на здружену оперативну слику која се може обликовати.

Оружане снаге Сједињених Држава најодговорније су за заштиту америчке матичне територије од напада, што је и основни задатак резервних компонената. Будући противници ће сасвим сигурно имати нова средства помоћу којих ће претити Сједињеним Државама. Нека од тих средстава могу поуздано да се идентификују, укључујући нове терористичке технике; балистичке и крстареће ракете; оружје за масовно уништавање, укључујући усавршено биолошко оружје, и оружје за масовно нарушавање система, као што је информациони рат против изузетно значајне информационе инфраструктуре. Други начини, као они коришћени у нападима на Сједињене Државе 11. септембра 2001, могу да буду изненађење. Морају се развијати системи одбране против познатих и нових опасности. Нови приступи реализацији раног упозоравања на нове претње имају велики приоритет.

Све већа зависност друштва и војних снага од усавршених информационих мрежа ствара нове слабе тачке и прилике. Потенцијални противници могли би да искористе те осетљивости помоћу оружја с усмереном енергијом или за нападе на рачунарске мреже. Појава тих нових инструмената за вођење рата снагама Сједињених Држава такође ствара прилике за извођење некинетичких напада.

Будући противници могли би да поседују средства за неутралисање великог дела наших садашњих могућности за пројектовање војне моћи у прекоморска подручја. Масовни напади балистичким и крста-

рећим ракетама могли би да омету или одгоде приступ војске Сједињених Држава прекоморским базама, аеродромима и лукама. Усавршеним системима ПВО могао би да се онемогући приступ у непријатељев ваздушни простор свим авионима, осим оним са малим демаскирајућим знацима. Војне и комерцијалне космичке могућности, радари за осматрање иза хоризонта, те беспилотне летелице са малим демаскирајућим знацима могли би да омогуће потенцијалним противницима да осматрају велико подручје и прате и циљају америчке снаге и средства. Противбродске крстареће ракете, усавршене дизел-подморнице и усавршене мине могле би да угрозе способност америчких војнопоморских и амфибијских снага да дејствују у приобалним водама. За супротстављање тим претњама морају се развити нови приступи пројектовању моћи.

Противници ће, такође, настојати да постигну предност кориштењем стратегијске дубине. Мобилни системи балистичких ракета могу да се лансирају са веће удаљености, што усложњава проблеме у вези с онемогућавањем приступа или спречавањем коришћења неког подручја. Потенцијали за ометање у коришћењу космоса, као што су ласери базирани на земљи, могу да буду смештени дубоко у територији противника. Сходно томе, основни циљ трансформације јесте развијање средстава којима ће се онемогућити да потенцијални противници нађу уточиште. За то ће вероватно бити потребан развој и набавка издржљивих потенцијала за стално осматрање, прецизне ударе и маневрисање на различитим дубинама подручја којима је онемогућен приступ.

Поред настојања да користе космос у властите сврхе, будући противници ће вероватно желети и да онемогуће несметан приступ космосу. Средства за осматрање и ометање у космосу, ласери базирани на земљи, и сателити за снимање најситнијих детаља све су доступнији. Основни циљ трансформације није, према томе, само да се обезбеди способност Сједињених Држава да користе космос за војне сврхе него и да се, према потреби, онемогући противнику да то чини.

Најзад, нове информационе и комуникационе технологије омогућиће умрежавање веома распрострањених здружених и комбинованих наменских снага и обезбедиће да се такве снаге боље обавесте о ситуацији (и о снагама пријатеља, и о снагама противника) него у прошлости. Информациона технологија има огромне могућности за довођење до максимума ефикасности америчких мушкараца и жена у униформи.

Стубови трансформације

Трансформација није крајња тачка. Приступ Министарства одбране трансформацији ослања се на четири стуба:

– јачање здружених операција преко штабова сталних здружених наменских снага, побољшаног здруженог командовања и управљања, заједничке обуке и политике проширеног присуства здружених снага;

– експериментисање са новим приступима ратовању, оперативним концепцијама и могућностима, те организационим замислима, као што су сталне здружене снаге, кроз ратне игре, симулације и вежбе на терену, с тежиштем на изазовима и приликама које се тек појављују;

– коришћење обавештајних предности помоћу вишенаменских снага и средстава за прикупљање обавештајних података, глобално осматрање и извиђање, и појачано искоришћавање и дистрибуцију;

– развој трансформационих могућности кроз заступљенију науку и технологију широког опсега, селективно повећање набавке и иновације у процесима Министарства одбране.

Јачање здружених операција

Да би се боље суочило са будућим ратним изазовима, Министарство одбране мора да развије способност да интегрише борбене организације са снагама које су у могућности да брзо реагују на догађаје до којих долази уз мало или никакво упозорење. Те здружене снаге морају да буду такве да се њихова величина може сразмерно прилагодити и да се могу према задатку обликовати у модуларне јединице, што би омогућило борбеним командантима да се ослоне на одговарајуће снаге које могу да одврате или поразе противника. Те снаге морају да буду веома добро мрежно повезане с органима за здружено командовање и управљање, и морају да буду способније него садашње снаге за интегрисање у комбиноване операције.

Такве здружене снаге биће коришћене за управљање кризама, предупређивање сукоба и вођење борбених операција. Оне морају да буду лакше, убојитије, већих маневарских способности, отпорније и способне за брже распоређивање и употребу на интегрисан начин. Такође, морају да буду способне не само да изводе операције у ратреситом и рашчлањеном борбеном поретку него и да изведу форсиран упад у окружење у које је приступ онемогућен или у област са забраном коришћења.

Командовање и управљање здруженим и комбинованим снагама

За будуће војно реаговање тражиће се брзо кретање и интегрисање здружених и комбинованих снага. Да би операције биле успешне, биће потребна флексибилна, поуздана и ефикасна архитектура здруженог командовања и управљања која обезбеђује флексибилност ма-

невра и правовремено обезбеђује и штити снаге Сједињених Држава на целокупном бојишту.

Таква структура командовања и управљања здруженим снагама мора да постоји у здруженој команди и да се протеже надоле до оперативних компонената служби. Она мора да буде умрежена да би обезбедила да сви буду обавештени о ситуацији на бојишту. Морају да је подржавају, уз одговарајућу доктрину, тактику, технику и поступке, високо обучене оперативне снаге. Што је најважније, она мора да развија и јача здружену професионалну културу, а тај захтев је значајан изазов служби (мора се узети у обзир и у програмима здружене обуке и стручног образовања). Здружени систем командовања и управљања – како информације које теку кроз мрежу, тако и опрема на којој почива – мора да буде безбедан и заштићен од информацио-них операција или других напада противника.

Снагама Сједињених Држава потребна је способност да комуницирају не само међусобно него и са другим владиним агенцијама и савезницима и пријатељима. За такву интероперабилност здружених и комбинованих снага потребне су снаге које могу сместа да се „укључе“ у здружене оперативне системе на бојишту (командовање и управљање, обавештајна активност, ватрена подршка, логистика итд.) и ефикасно деловати. Тим снагама су потребни компатибилни системи с интероперабилним стандардима, доктрином, тактиком, техникама и поступцима.

Да би се пружила подршка командовању и управљању здружених и комбинованих снага и обезбедила заједничка релевантна оперативна слика борбеног простора, Министарство ће појачати интероперабилне комуникације од једног до другог краја ради сигурног планирања и операција. Те комуникације ће омогућити опште познавање ситуације и интеграцију здружених маневарских и ватрених дејстава, као и обавештајне активности. Они морају да буду интероперабилни кроз све компоненте и обликовани за операције у коалицији са другим земљама. Способност коју обезбеђује та мрежа и њене апликације омогућиће снагама за брзо реаговање да планирају и обављају задатке брже од непријатеља и да користе тактичке прилике.

Штаб сталних здружених наменских снага

Да би појачало здружене операције, Министарство ће током неколико наредних месеци направити предлоге за установљавање прототипа штаба сталних здружених наменских снага (*Standing Joint Task Force – SJTF*). Циљ је да се штаб *SJTF* установи у свакој регионалној борбеној команди. Он ће обезбеђивати једнаке, стандардне оперативне поступке, тактику, технике и техничке системске захтеве, уз могућност премештања стручњака између команди.

Штаб *STJF* имаће стандардизовану здружену архитектуру *CAISR* која обезбеђује заједничку релевантну оперативну слику борбеног простора за здружене и комбиноване снаге. Сем тога, имаће механизме за интегрисани логистички систем, који може да реагује и обезбеђује ратницима лак приступ неопходној подршци без додатних захтева у вези с превозом и инфраструктуром. Штаб *SJTF*, такође, користиће прилагодљиве инструменте за планирање задатака који омогућавају снагама Сједињених Држава да дејствују у оквиру противничког циклуса доношења одлука и да реагују на променљиве услове борбеног простора.

Сталне здружене наменске снаге

Министарство ће, осим тога, испитати опције за установљавање сталних здружених наменских снага (*SJTF*). Организације *SJTF* посебно ће се усредсредити на изузетно важне оперативне циљеве који су већ описани у тексту. Оне ће настојати да развију нове концепције за коришћење асиметричних војних предности Сједињених Држава и синергије здружених снага. Намена тих концепција биће узимање у обзир потенцијала за постизање знатно већих војних могућности са нижим укупним нивоима људства.

Једна опција обухватаће план за *SJTF* за конвенционални напад на већој удаљености, без упозорења, по фиксним и мобилним циљевима у разним дубинама. Такве *SJTF* посветиле би се једном од веома важних оперативних изазова будућности – развоју могућности да непрекидно лоцирају и прате мобилне циљеве на свакој удаљености и изведу на њих брз и прецизан напад. За решавање тог питања биће потребне боље обавештајне могућности, укључујући системе базиране у свемиру, додатну обавештајну активност људских извора и системе у ваздушном простору који могу да лоцирају и прате покретне циљеве и те информације пренесу ударним снагама и средствима. Биће потребна способност за извођење удара без упозорења из ваздушног простора, са мора, на копну и кроз космос и кибернетички простор. Такође, потребно је да се те снаге увежу у мрежу ради довођења до максимума њихових комбинованих ефеката.

Установљавање сталних здружених наменских снага за конвенционални удар на већој удаљености, без упозорења, обезбедило би организациона средства за постизање умрежених могућности. Те сталне здружене наменске снаге могле би да служе као претходница трансформисане војске будућности. Оне би могле да предузму експерименталне вежбе када буду на располагању нове технологије и одмах постигну оперативну корист.

Да би се управљање министра одбране доделом здружених снага и средстава за одвраћање и вођење рата појачало из свих војних министарстава, *QDR* тражи да се установи политика здруженог присуства. Та нова политика би била надоградња на постојећу политику глобалног присуства војнопоморских снага, али би обухватила и ротирајуће снаге свих војних видова које су присутне у прекоморским земљама.

Установљавањем политике здруженог присуства повећаће се могућности и флексибилност истурено стационараних снага Сједињених Држава и помоћи у решавању ризика у управљању снагама. Та политика ће установити нивое присуства ваздухопловних, копнених и војнопоморских снага у стабилним условима у изузетно важним регионима широм света. Она ће синхронизовати распоређивање америчких снага и олакшати интервидовску размену за потребе присуства и одвраћања. Такође, омогућиће бољу координацију свих снага Сједињених Држава на плану готовости и темпа операција.

Обезбеђивање снага

Да би се обезбедило да Министарство трансформише своје логистичке потенцијале, спровешће мере за ефективније и ефикасније обезбеђивање снага. У одређеним областима ће се значајно побољшати процес распоређивања и убрзане примене инструмената за потребе одлучивања у логистици. Министарство одбране мора убрзати и интегрисање логистичких послова, редуковати логистичке захтеве и смањити трошкове логистике. Поред тога, процене осетљивости индустрије и развој планова обезбеђивања за најкритичније системе оружја и раније коришћена убојна средства помоћи ће да се осигура ефективно обезбеђивање снага.

Експериментисање за потребе трансформације

Да би се одабрала најпогоднија решења за нове оперативне изазове, у стратегији одбране користиће се војне вежбе и експерименти. Током прошлог века, војне вежбе и експерименти који су извођени ради усредсређивања пажње на изазове који су настајали и прилике на оперативном нивоу рата били су значајан чинилац за увођење иновација и трансформацију у војсци. Те операције смањују неизвесност у вези с условима будућих сукоба и будућим могућностима. Вежбе и експерименти су изузетно важна фаза у развоју нових врста снага и оперативних концепција које могу да одговоре на нове оперативне изазове и да доминирају над противницима који ефективно користе аспекте променљивог безбедносног окружења.

Вежбе на терену које обухватају експериментисање – и на здруженом и на видовском нивоу – незаменљиво су средство за решавање нових изазова. На пример, у вези с изазовима приликом пројектовања моћи у условима недозвољеног приступа, вежбе на терену и експерименти омогућиће војсци да утврди повољне оперативне концепције за распоређивање снага на војиште и извођење прецизних удара по покретним циљевима на већим даљинама. Даље, те вежбе и експерименти помоћи ће да се одреди да ли је могућ безбедан приступ истуреним базама и да се утврде начини на које ће се операције довољно дуго обезбедити да се могу постићи циљеви Сједињених Држава. Оне ће, такође, помоћи Сједињеним Државама приликом одређивања који ће нови системи и могућности бити потребни, које постојеће системе и могућности треба одржавати и како треба комбиновати нове и наслеђене системе.

Вежбама и експериментима који омогућавају војсци Сједињених Држава да ствара и одржава опције за разне нове могућности умногоме се компликују планови потенцијалних противника. Омогућавајући стварање бројних варијаната за вођења рата, вежбама и експериментима се могу натерати будући конкуренти на незавидан избор. Они могу настојати да развију одговоре на већину или на све америчке могућности и опције, па због тога претерано напрегнути своје ограничене ресурсе, или се могу одлучити за високоризичну опцију усредсређивања својих напора на стварање противтеже за једну или неколико опција вођења рата, због чега би постали осетљиви на друге опције. Када се суоче са том дилемом, потенцијални противници могу увидети да је боље да се уопште и не упуштају у војно надметање.

Снаге Сједињених Држава ослањаће се веома много на ратне игре и симулације за потребе овог програма вежби на терену и експеримената. Ти важни аналитички инструменти могу знатно да побољшају ефикасност вежби на терену због утврђивања перспективних могућности које треба да се преведу у прототип, затим нових елемената снага које би требало установити и оперативних концепција које треба детаљно проценити, што је могуће само на основу вежби на терену. Према томе, ратне игре и симулације имају својствена ограничења у томе колико далеко могу да иду у идентификовању нових облика операција и нових захтева у вези с војним системима.

Током последњих фаза „хладног рата“ оружани видови су инвестирали у један број *hi-fi* инсталација за обуку које су много побољшале вредност обуке на терену. Међутим, сличне инсталације још не постоје за потребе здружене *hi-fi* обуке и експеримената на терену. Министарство одбране ће истражити потребу за установљивање и могућности за здружену обуку и обуку из интероперабилности, укључујући и Здружени национални центар за обуку, као и прилике да се наградe постојеће могућности у центрима видова и на полигонима за

обуку да би се омогућило да се на здруженим трансформационим вежбама и експериментима на терену прикупе информације за вежбе и експерименте видова.

Министарство одбране мора, такође, предузети *hi-fi* трансформационе вежбе и експерименте који се односе на све већи изазов одржавања контроле у космосу или одбране од напада на државну информациону инфраструктуру Сједињених Држава. Министарство одбране ће за те сврхе установити космички пробни полигон. Омогућавање таквих врста вежби биће највећи изазов у раду Министарства одбране на плану трансформације.

За здружене и видовске вежбе на терену које су оријентисане на трансформацију снага одувек је карактеристичан хронични недостатак ресурса. Команда здружених снага мора спровести бар једну већу здружену вежбу за потребе трансформације сваке друге године. Оне би требало у прелазним годинама да као основу за надградњу користе видовске експерименталне вежбе. Штавише, регионални главкомандујући би требало да развију план за ротирање додељених снага путем здружене обуке за редовне вежбе и процене. За потребе тог подухвата, Министарство одбране ће размотрити успостављање „здружених супротстављених снага“ и повећање буџета за вежбе Команде здружених снага. Да би се за експериментисање осигурало довољно снага, Команда здружених снага биће овлашћена да сваке године повуче до пет одсто снага базираних у Сједињеним Државама за експерименталне активности у оквиру смерница за темпо и прихvatљиви оперативни ризик.

Резултати тог програма вежби на терену биће повратно унесени директно у процес за одређивање потреба система, доктрине и структуре снага. Праћење програма и давање препорука министру у вези с политиком на основу тих резултата биће важна одговорност начелника Управе за трансформацију снага.

Експлоатисање предности обавештајних података

Стратегија одбране и доктрина Сједињених Држава све више зависе од надмоћности у поседовању информација и доношењу одлука. Информациона надмоћност, опет, умногоме зависи од правовремених, релевантних и свеобухватних обавештајних података. Сада, Сједињене Државе не само да имају јединствене обавештајне могућности, које није достигао ниједан потенцијални противник, него су у току и бројни пројекти за њихово побољшање и проширење. Истовремено, зависност војске Сједињених Држава од информација нема прецедана и све је већа. То је посебно значајно с обзиром на прелазак Министарства на мрежноцентрично ратовање.

Тежња за обавештајним могућностима сигурно ће бити све већа. Пошто потенцијални противници схватају значај информационе су-

периорности за стратегију и операције Сједињених Држава, теже да остваре сличне могућности. Да би парирали америчким конвенционалним војним могућностима, они спроводе и асиметричне стратегије, укључујући информационе операције, рат у космосу и *CBRNE* оружје. Те асиметричне претње намећу застрашујуће нове обавештајне изазове. Да би ефикасно одговорило, Министарство ће се енергично залагати за нове процесе и процедуре ради бољег искоришћавања постојећих снага и средстава. Истовремено, интензивно ће развијати нове технологије с великим потенцијалом за реаговање на нове претње и захтеве. Посебно је важно да Министарство неће сматрати да се информационим операцијама, обавештајном активности и космичким снагама и средствима просто оспособљавају садашње америчке снаге, него пре да су то централне могућности будућих снага.

Глобална обавештајна активност

Током целокупног „хладног рата“ једнострана природа стратегијске опасности од Совјетског Савеза била је за овабештајну активност Сједињених Држава изванредно стабилан циљ. Сада се од обавештајне активности тражи да политичким и војним лидерима обезбеди стратегијске и оперативне информације о све разноврснијем обиму политичких, војних, командно-руководећих и научних и технолошких питања широм света.

Обавештајни подаци из људских извора. Обавештајна активност људских извора (*human intelligence – HUMINT*) мора да буде оптимална да би се имао приступ и увид у неке од најтежих „циљева“, на пример, терористичке ћелије, отпорне и дубоко укопане циљеве, затворене режиме, планове развоја и распоређивања *CBRNE* оружја. Сједињеним Државама је потребно да повећају могућности обавештајне активности и инструмената прикупљања података путем људских извора не само ради прикупљања бољих *HUMINT* него и да би омогућили боље позиционирање техничких система за прикупљање. Најзад, извештавање о прикупљеним подацима из људских извора мора да се интегрише у приказ познавања ситуације који здруженим снагама обезбеђује визуализацију борбеног простора преко заједничке оперативне слике Глобалног система за командовање и управљање.

Нове технологије. Министарство ће се енергично залагати за развој и експлоатацију технологија којима може знатно да се повећа предност Сједињених Држава у прикупљању, анализи и сигурности обавештајних података. Посебно су значајне:

- технологије малих демаскирајућих особина које могу да се примене на платформама за прикупљање;
- нанотехнологија, која ће дати минијатурне, мобилне и самосталне сензоре који могу да продру у безбедне и удаљене објекте противника;

- побољшана упоредна обрада и квантно рачунање ради обезбеђивања процеса, дешифровања, превода и транскрипције комуникација у реалном времену;
- биометрија за праћење противника и обезбеђивање сигурне верификације аутентичности појединаца који траже приступ мрежи или објекту;
- комерцијалне технологије за даљинско сензорско снимање земље.

Обавештајна активност, осматрање и извиђање

Министарство одбране се залаже за стратегије инвестирања и планове пребацивања финансијских средстава за интегрисану, рентабилну комбинацију беспилотних летелица (*Unmanned Aerial Vehicles – UAV*), платформи са људском посадом, космичких, поморских и земаљских система који одговарају будућим потребама и изазовима на плану прикупљања података. Предузимају се напори да се убрза набавка додатних *UAV* платформи и сензора. Побољшани радарски системи базирани у свемиру (*Space-based Radar – SBR*) такође су потребни да би се обезбедила могућност откривања покретних циљева на великим даљинама са земље и повећале постојеће могућности из ваздушног простора. Комерцијални системи, нарочито сателитске слике, интегришу се у укупне могућности Сједињених Држава у области обавештајне активности, осматрања и извиђања (*intelligence, surveillance and reconnaissance – ISR*).

Сензори. За задовољавање садашњих и будућих захтева потребан је широк опсег сензора за фото-извиђање *IC* уређајима (*Imagery intelligence – IMINT*), извиђање помоћу средстава везе (радио-извиђање) (*signals intelligence – SIGINT*) и електронско извиђање за утврђивање мера и демаскирајућих знакова циља (*measurement and signature intelligence – MASINT*). Сателитским сензорима за *IMINT* треба да се обезбеде дуготрајне могућности. Опрема *SIGINT* потребна је за *UAV* као и за специјализоване сензоре за прикупљање података са бродова да би ухватили сигнале модернизоване радио-фреквенције који потичу од непријатељевих државних и недржавних актера. Обимни напори на модернизацији *SIGINT* из ваздушног простора потребни су да би се обезбедиле могућности прикупљања података у ниским и високим опсезима које не могу да ухвате сада распоређени системи. Мултидисциплинарни опсег *MASINT*-а пружа велике могућности. Развој и распоређивање *MASINT* сензора – нарочито ради узимања узорака хемијских и биолошких средстава и прикупљања података о утврђеним и дубоко укопаним циљевима – изузетно је важно за одржавање војних предности Сједињених Држава.

Заједничка ISR дејства. Структуре за *ISR* морају да сарађују да би пружиле бољу подршку цивилним доносиоцима одлука и командан-

тима ангажованим у планирању и извођењу дејстава. Заједничке централизоване могућности потребне су да би се омогућиле флексибилне и прилагодљиве стратегије, планови и операције, као и брзо размењивање анализа и временски осетљивих информација. Слика спојених информација мора да обезбеди доносиоцима одлука и командантима могућност да у реалном времену пруже подршку операцијама, као и визуализацију оперативног простора. Потребна су средства за доношење одлука и други инструменти да би се развила кохерентна стратегија и план, а затим омогућило доносиоцима одлука да се брзо прилагоде насталим ситуацијама. Такви системи су суштински важни за успостављање *ISR* могућности, која је плодотворна, ефикасна и способна да реагује у здруженим и комбинованим дејствима.

Планирање задатака, обрада, експлоатација и дистрибуција

За будуће војне операције биће потребни приступи којима су обухваћени: планирање задатака, обрада, експлоатација и дистрибуција (*Taskig, Processing, Exploitation, and Dissemination – TPED*), и којима су интегрисане све дисциплине прикупљања, укључујући *IMINT, SIGINT, MASINT, HUMINT* и отворене изворе. Интегрисани *TPED* мора да прихвати нове врсте мултимедијалних, мултиспектралних и мултиизворних информација, укључујући комерцијалне фото-податке. За задовољавање будућих војних захтева суштински је важна могућност да се уграде видео-снимци у реалном времену, интегришу информације добијене из необавештајних извора – као што су слике с авионских радара и комерцијалних сателита – и да се ефикасно експлоатишу системи који дуготрајно и непрестано осматрају. Од будућих *TPED* очекиваће се да пружају подршку вишенаменским ешелонима, укључујући тактичке и националне системе, као и да дејствују у различитим безбедносним доменима. Преласком на интегрисанију архитектуру, са више обавештајних дисциплина и отпорном мрежом, побољшаће се правовременост и квалитет обавештајних података који се одnose на одбрану потребних њиховим корисницима.

Будући да скуп циљева постаје све разноврснији и извори прикупљања података све разноликији, за повезивање тих оскудних и савим различитих података поребно је стручно и аналитичко расуђивање. Инвестирати се мора, пре свега, у стварање оспособљене радне снаге и аналитичких инструмената и база података потребних за побољшање подршке планирању.

Развој трансформационих могућности

Основни изазов са којим се суочава Министарство одбране јесте обезбеђивање да снаге Сједињених Држава имају могућности потреб-

не за реализацију нове стратегије одбране и задовољење захтева 21. века. За остварење тог циља неопходно је да Сједињене Државе инвестирају и трансформишу своје снаге и могућности. Ангажовање Министарства одбране у модернизацији састоји се од три главна дела:

– коришћење достигнућа истраживања и развоја да би се осигурало да снаге Сједињених Држава одржавају одлучујуће вођство у технологијама које су изузетно важне за трансформацију;

– спровођење главних иницијатива везаних за трансформацију;

– селективно обнављање наслеђених снага ради задовољавања краткорочних изазова и обезбеђивања краткорочне готовости.

Истраживање и развој

Енергично ангажовање у области истраживања и развоја јесте императив за постизање циљева Министарства одбране на плану трансформације. Министарство мора да одржава јак програм науке и технологије (*science and technology – S&T*) који подржава све веће војне потребе и обезбеђује технолошку супериорност над потенцијалним противницима. За задовољавање циљева трансформације биће потребни и нови информациони системи. Они морају да буду повезани с технолошким достигнућима у другим кључним областима, укључујући невидљиве платформе, беспилотне летелице и паметна поткалибарска убојна средства. Да би се обезбедило основно истраживање у вези с тим могућностима, у *QDR*-у тражи се знатно повећање финансија за *S&T* програм, до нивоа од три одсто годишњих трошкова Министарства одбране.

За време „хладног рата“ програми владе Сједињених Држава били су основни подстрек за истраживања нових технологија, посебно у областима као што су рачунари и материјали. Међутим, сада и у догледној будућности Министарство одбране ће се ослањати на приватни сектор за обезбеђивање водеће улоге у развоју нових технологија. Тако је Министарство одбране започело иницијативу за: а) обраћање приватним предузећима за нове начине пребацивања идеја из лабораторија у оперативне снаге; б) добијање резултата иновација развијених у приватном сектору, и в) спајање, где је то погодно, државног и приватног истраживања. Та „тиха револуција“ је начин да се искористе достигнућа науке и технологије и настави с обезбеђењем технолошке супериорности снага Сједињених Држава.

Упоредо са новим тежиштем на истраживању и развоју, Министарство мора дати већи приоритет одржавању јаког програма тестирања и процењивања, за који ће бити потребни пробни центри и полигони. Мада трансформацијом треба да се обезбеде снагама Сједињених Држава револуционарне могућности, резултати трансформације морају комплетно да се тестирају пре него што буду коришћени.

Том потребом за тестирањем, нарочито за тестирањем могућности за дејства са веома великих удаљености, намеће се обавеза Министарству да одржава и обезбеди полигоне веома добром модернизованом опремом и да решава проблеме заузимања полигона. Жилав програм тестирања и процењивања омогућиће да се будући трошкови набавке максимално врате и, истовремено, повећаће се поверење јавности у набављену војну опрему.

Иницијативе на плану трансформације

Да би се унапредили напори Сједињених Држава на плану трансформације, у новој стратегији одбране утврђују се главни оперативни циљеви за одвраћање од сукоба и извођење војних дејстава. Да би се побољшала веза између стратегије и инвестиција, инвестициони ресурси Министарства одбране биће усредсређени на остварење шест оперативних циљева на следеће начине:

1. *Заштитити оперативне базе код куће и у иностранству и отклонити опасност од CBRNE оружја.* Министарство одбране одржава многе јединствене могућности за ублажавање и решавање последица терористичких напада на америчко тле. Министарство мора да буде приправно да обезбеди подршку државним и локалним властима ако то затражи водећи федерални орган. Министарство одбране побољшава своје програме против тероризма и за заштиту снага. Такође, повећава инвестирање у хемијске и биолошке противмере, укључујући и личну заштиту свог особља. Штавише, Министарство одбране је установило тимове за помоћ цивилима у случају употребе оружја за масовно уништавање састављене од припадника Националне гарде и припадника снага за реаговање у случају биолошко-хемијских инцидената из састава поморскодесантних снага. Ти тимови су у приправности да пруже подршку, ако им се тако нареди. Да би се способност Министарства одбране за обезбеђење такве подршке повећала, у QDR-у тражи се селективно повећање готовости за резервну компоненту копнене војске.

Стална пролиферација балистичких и крстарећих ракета опасност је за територију Сједињених Држава, за америчке снаге у иностранству, на мору и у космосу, те за савезнике и пријатеље Сједињених Држава. Да би се супротставиле тој опасности, Сједињене Државе развијају, као приоритетне, системе противракетне одбране. Интегрисањем система противракетне одбране са другим одбрамбеним и офанзивним средствима очуваће се слобода акције Сједињених Држава, повећати одвраћање ометањем и ублажити ефекти напада уколико не успе одвраћање. Способност обезбеђивања система противракетне одбране у условима недозвољеног приступа или забране коришћења неког подручја биће изузетно важна за гарантовање сигурно-

сти пријатељима и савезницима, заштиту критичних подручја приступа и наношење пораза противнику. Министарство мора да буде правно да обезбеди краткорочне могућности за одбрану од претњи које се брзо појављују и од отпорних потенцијала који се развијају временом.

Министарство одбране је ревидирало тежиште и обновило програм противракетне одбране, прелазећи с приступа „националне“ противракетне одбране на једном положају на широко заснован подухват у области истраживања, развоја и тестирања ради распоређивања слојевитих система противракетне одбране. Те промене програма противракетне одбране омогућиће истраживање многих претходно нетестираних технологија и приступа који ће омогућити стварање система одбране способних за пресретање ракета разних домета и у разним фазама лета. Ти системи одбране помоћи ће да се заштите истурено распоређене снаге Сједињених Држава. Штавише, они ће обезбедити ограничену одбрану од ракетне опасности не само за амерички народ него и за пријатеље и савезнике Сједињених Држава.

2. Осигурати информационе системе у случају напада и водити успешне информационе операције. Информационим операцијама се обезбеђују начини да се брзо прикупе, обраде, дистрибуирају и заштите информације. Истовремено, то исто се онемогућује противницима. Такве операције обезбеђују да се утиче на перцепције, одбрани рачунарска мрежа и обављају задаци у нападу, води електронски рат и реализују друга заштитна дејства. Информационе операције су изванредно значајно појачање могућности за трансформисане снаге Сједињених Држава.

У QDR-у наглашава се захтев да Сједињене Државе задрже непревазиђену могућност вођења информационих операција, као и потреба да се појачају могућности Сједињених Држава у тим областима. Министарство одбране мора да развије и интегрисани приступ развоју потреба за интеграционим системима, за набављањем система и програмирањем за снаге сутрашњице. Способност за извођење информационих операција постала је централна надлежност Министарства одбране.

3. Пројектовати снаге Сједињених Држава и обезбеђивати их на удаљености и у условима недозвољеног приступа и забране коришћења подручја.

Стратегија одбране заснована је на претпоставци да снаге Сједињених Држава имају способност да пројектују моћ широм света. Сједињене Државе морају да задрже могућност да упућују добро наоружане и логистички обезбеђене снаге на критичне тачке на целој Земљиној кугли, чак у сусрет непријатељу који се супротставља, или на локације на којима не постоји или је пропала инфраструктура за подршку. Да би снаге Сједињених Држава оствариле предност у таквим

ситуацијама морају да буду способне да брзо стигну до нетрадиционалних тачака искрцавања, да заспу масовном ватром узбуњеног непријатеља и да маскирају своје покрете да би обмануле непријатеља и заобишле његове системе одбране. Сходно томе, Министарство одбране мора пажљиво да прати покушаје противника да развије могућности помоћу којих би могао да открије и нападне снаге Сједињених Држава док се приближавају подручјима сукоба или да угрожава важне луке и ваздухопловне базе нападима ракетама и *CBRNE* оружјем.

У *QDR*-у тежиште је на потреби за новим инвестицијама, које би омогућиле снагама Сједињених Држава да неутралишу претње, уз онемогућавање приступа и забрану коришћења подручја, и да ефикасно дејствују у критичним подручјима. Таквим инвестицијама ће се обухватити: обраћање пажње на све већу опасност од подморница, система ПВО, крстарећих ракета и мина; убрзање развоја снага за остварење циљева копнене војске (*Army Objective Force*); повећање пројекције моћи и могућности за форсиран улазак; неутралисање средстава за откривање на великим даљинама; омогућавање напада на великим даљинама и осигурање могућности снага Сједињених Држава да обезбеђују дејства у условима напада хемијским и биолошким оружјем.

4. *Сталним осматрањем, праћењем и брзим нападима онемогућити непријатељу да нађе уточиште.*

Да би се заштитили, непријатељи Сједињених Држава и њихови савезници ће вероватно тражити уточиште – на пример, удаљене терене, сакривене бункере или „штитове“ од цивила. Способност да нађу заштићене непријатељеве снаге, изведу удар на њих и, истовремено, ограниче колатералну штету повећаће моћ Сједињених Држава за одвраћање и пружити председнику више варијаната за реаговање уколико не успе одвраћање. Таквом могућношћу не би се само смањила вероватноћа агресије него би се и обезбедило да органи Националне команде одмах реагују у случају непријатељстава.

За остварење тог циља биће потребно инвестирање у мноштво интервидовских програма. Инвестирање у иницијативе на плану обавештајне активности, осматрања и извиђања (*ISR*) мора се повећати. Такође, мора се ставити тежиште на средства за прецизне ударе са великих даљина, са људском посадом или без ње, на иницијативе у вези с тим за нова убојна средства малог калибра и на способност за неутралисање утврђених и дубоко укопаних циљева.

Министарство одбране ће убрзати конверзију подморница *Trident* на подморнице с вођеним ракетама. Оно ће набавити беспилотне борбене летелице и беспилотне летелице за обавештајну активност, осматрање и извиђање, као што је *Global Hawk* (глобални соко). Такође, повећаће набавку оружја за прецизна дејства.

Снаге за специјалне операције (*Special Operation Forces – SOF*) треба да буду способне за обављање задатака тајним убацивањем у дуби-

ну на великим удаљеностима, као и да имају повећане могућности *C4ISR* да би остале у контакту са својим командантима и да би осигурале приступ обавештајним подацима у реалном времену у неколико облика. Тим могућностима обезбедиће се снагама за специјалне операције приступ додатним комуникацијама, обавештајним подацима и ватреним средствима за потребе обављања њиховог задатка дубоко у непријатељевом окружењу и помоћи да се смањи број губитака и повређених у снагама пријатеља. Тим могућностима ће се, такође, повећати стратегијска и оперативна агилност снага за специјална дејства.

5. *Повећати могућности и отпорност космичких система.* Пошто су многе активности које се спроводе у космосу изузетно важне за националну безбедност и економско благостање Америке, способност Сједињених Држава да приступе космосу и да га користе чини витални национални безбедносни интерес. За време кризе или сукоба потенцијални противници могу да прибегну дејству против америчких, савезничких и комерцијалних средстава у космосу као асиметричном начину да се супротставе или смање оперативну ефикасност америчке војске, обавештајне активности, економску и социјалну стабилност и националну вољу. Осигурање слободног приступа космосу и заштита националних безбедносних интереса Сједињених Држава у космосу чине приоритет за Министарство.

Задатак контроле космоса је да се осигура слобода акције у космосу за Сједињене Државе и њихове савезнике и, када се тако наложи, да се онемогући таква слобода акције противницима. Појачано тежиште ће бити стављено на космичко осматрање као основ контроле космоса. Министарство ће се залагати за модернизацију све старије инфраструктуре за осматрање из космоса, појачати структуре командовања и управљања и развити тај систем са нивоа каталогизације и праћења у систем који обезбеђује познавање ситуације у космосу.

Препознајући високотехнолошке мултипликаторе снага које обезбеђују космички системи, *QDR* појачава тежиште на развоју могућности за вођење космичких операција. Осигурање слободног приступа космосу и заштита америчких националних безбедносних интереса јесу кључни приоритети који морају да се одразе на будуће одлуке о инвестирању.

6. *Користити предности информационе технологије и иновационих концепција за развој интероперабилног здруженог C4ISR.* Информациона технологија ће обезбедити основу за рад на трансформацији оружаних снага Сједињених Држава за 21. век. Недавно америчко искуство на Косову нагласило је потребу за интероперабилним комуникационим системима великог капацитета који могу брзо да преносе информације путем безбедних канала података, отпорних на ометање, за потребе здружених јединица. У блиској будућности Сједињене Државе морају да развију и варијанте с превазиђеним садашњим и пројектованим ограничењима ширине фреквентног опсега.

Министарство мора да иде у корак са новим комуникационим конфигурацијама и да искористи њихове предности за максимално повећање предности Сједињених Држава у тој области.

Будуће операције неће бити само здружене него ће обухватати и резервне компоненте, цивилне стручњаке и друге савезне агенције и државне организације. Оне ће се, највероватније, изводити у коалицији с другим земљама. Успешност тих операција зависиће од способности Министарства одбране да размењује информације и да оствари и спољну и унутрашњу сарадњу. Интероперабилност, која омогућава здружене и комбиноване операције, јесте основни елемент у свим оперативним и системским архитектурама Министарства одбране. Она мора да обухвати способност да се превазиђу језичке и културне баријере. На основу искуства, склапање система да би се постигла интероперабилност увек је скупо, често не задовољи захтеве везане за задатак и ствара безбедносне проблеме. Бољи приступ је уграђивање интероперабилности на почетку конструисања нових система. Међутим, Министарство ће и даље настојати, тамо где је то рентабилно, да наслеђене системе доведе на стандарде интероперабилности.

На основу разматрања у *QDR*-у, финансирање ће бити усмерено на постизање могућности командовања, управљања, комуникација, рачунара, обавештајне активности, осматрања и извиђања (*Command, Control, Communication, Computer, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – C4ISR*). Неопходно је да се интегришу здружена и комбинована могућност система *C4ISR* да би се обезбедило да се прецизне и релевантне информације брзо прикупљају из разних извора и, затим, безбедно преносе до снага и њихових команданата. Побољшање комуникација мора да буде приоритет за конвенционалне снаге, снаге за специјалне операције и стратегијске снаге Сједињених Држава. Информациона технологија пружа америчким снагама потенцијал да здружене операције воде успешније, са мањим снагама и мањим бројем система оружја.

Да би остварило те оперативне циљеве, Министарство одбране мора да трансформише војну обуку. Промене које ће спровести да би трансформисало обуку упоредо са трансформацијом задатака и снага обухваћене су у три основна начела:

- зауставити пропадање инфраструктуре полигона за обуку Министарства одбране и осигурати да се полигони одржавају и да буду ефикасни и расположиви;

- ревидирати политике и процедуре опремања и логистике да би се тежиште ставило на обуку и правовремено увођење у употребу модерних, потпуно примерених система за обуку;

- користити технологије дистрибуираног учења ради реорганизовања појединачне обуке и обављања посла.

Министарство одбране се ангажовало да трансформише своје снаге за суочавање с изазовима будућности. Та трансформација ће бити спроведена на правремен и разборит начин. Разборитост нарочито диктира да се наслеђене снаге, изузетно значајне за способност Министарства одбране да неутралише садашње претње, одржавају док траје трансформација. Сходно томе, истовремено са стављањем тежишта на трансформацију, Министарство ће селективно обнављати наслеђене снаге. Тај подухват ће бити и изазов, јер је обнављање свих елемената снага Сједињених Држава од краја „хладног рата“ дуго одлагано. Док су снаге „стариле“ током деведесетих година 20. века, обављено је мало замена. Ако ресурси намењени за обнављање система оружја не буду значајно повећани, структура снага не само да ће и даље старити него ће, што је можда значајније, постати и оперативно и технолошки застарела.

Потреба да се снаге обнове очигледна је због све веће старости садашње структуре снага, нарочито тактичких ваздухоплова. У просеку, ваздухоплови ратног вадухопловства за постизање супериорности у ваздушном простору у употреби су готово 20 година, што је ниво без преседана. Вишенаменска флота ће такође даље старити, с тим што се процењује да ће просечну старост од 20 година достићи у наредној деценији. Ситуација са другим платформама такође је проблематична, мада није тако драматична као код тактичких ваздухоплова. Све у свему, постоји неопходна потреба за обнављањем наслеђених система заменом, селективном надградњом и продужењем века експлоатације.

Схватајући ту неопходност, Министарство планира да предузме селективну надградњу система као што су тенкови *Abrams*, бомбардери *B-1*, системи бродске самоодбране РМ и возила за амфибијске нападе да би се одржале могућности изузетно важне за обезбеђивање успеха у сваком сукобу у блиској будућности.

*

* *

Министарство одбране мора да превазиђе тенденције из прошлости да би подржало уравнотежен програм одбране који одржава готовост за блиску будућност без занемаривања дугорочних могућности снага. Да би подржало тај циљ, ангажовало се на утврђивању ефикасних решења и смањењу мање релевантних могућности ради ослобађања ресурса који би се реинвестирали у убрзавање напора Министарства у вези с трансформацијом. Војна министарства и војне агенције указале на знатне проверљиве уштеде да би биле реинвестирани у иницијативе високог приоритета везане за трансформацију.

У условима знатно повећаних захтева повезаних са ратом Америке против тероризма, претходне процене расположивих ресурса за одбрану нису више тачне. Пре напада у септембру 2001. Министарство одбране је планирало постепено повећавање трошкова одбране, праћено приближно одговарајућим повећањем расположивих ресурса реализованих кроз повећање унутрашње ефикасности. У овом критичном тренутку, Министарство одбране прави нове процене потребних финансијских средстава, упоредо с новонасталим војним захтевима. Истовремено, изузетно је важно да не попусте напори Министарства одбране на реализовању унутрашње ефикасности, јер ће сва повећана финансијска средства бити хитно потребна за задовољавање нових одбрамбених захтева нације.

Ревитализација структуре Министарства одбране

Потреба за трансформацијом војних могућности Америке обухвата више од стратегије и структуре снага. Трансформација се не односи само на оно што чини Министарство одбране него и на то како то чини. У истом периоду када се безбедносно окружење померило са структуре „хладног рата“ ка једној од многих и разноврсних претњи, из основа су се променили и могућности и продуктивност савремених послова. Министарство одбране није држало корак са променљивим пословним условима.

Трансформисане снаге Сједињених Држава морају да имају одговарајућу структуру подршке која је агилна, флексибилна и новаторска. То мора да буде структура у којој сваки специјализовани цивилни или војни припадник Министарства одбране може да искористи свој таленат за потребе одбране Америке (тамо где имају ресурсе, информације, инструменте, обуку и слободу да делују).

Трансформисање застареле структуре подршке Министарства одбране основни је корак у реализацији способнијих борбених снага.

– Министарство одбране одржава између 20 и 25 одсто више објеката инфраструктуре него што је потребно за подршку његових снага – уз годишње трошкове веће за три-четири милијарде долара.

– Финансијски системи Министарства одбране стари су неколико деценија и нису добро међусобно повезани, а процеси обрачуна и контроле далеко су од тога да задовољавају стандарде опште прихваћених принципа рачуноводства.

– Пословни процеси и прописи Министарства одбране изгледа да су изграђени тако да спрече сваку грешку. Због тога ти прописи често обесхрабрују упуштање у било какав ризик.

Инфраструктура која треба да се рационализује да би одговарала новој стварности, финансијски системи који ограничавају способност да се види и управља подухватом и процеси који обесхрабрују акцију и разуман ризик у раду обележја су сазрелог посла, који мора да се

трансформише. Мада је амерички бизнис учињен ефикаснијим избегавањем свега сувишног и прихваћени су нови пословни модели који ће реаговати на брзе промене на тржиштима и у технологијама, Министарство одбране заостаје за њим јер нема стратегију за премоштавање да би побољшало своју пословну праксу.

Да би поправило такву ситуацију и покренуло процес ревитализације, Министарство одбране је установило Више извршно веће (*Senior Executive Council – SEC*) на челу са замеником министра одбране, чији су чланови министри видова и подсекретар одбране за набавке, технологију и логистику. То веће ће водити Министарство одбране кроз тежак период промена. Министарство је формирало и комисију за спровођење војне пословне праксе која ће користити спољне стручњаке док Министарство повлачи потезе за побољшање своје пословне праксе.

Да би усмерило те напоре, Министарство одбране увешће програме за поправљање резултата у:

- области подстицања талената да ступе у војну и цивилну службу и остану у њој;
- области модернизовања пословних процеса и инфраструктуре Министарства одбране.

Подстицање талената да ступе у војну и цивилну службу и остану у њој

Оспособљени, талентовани и мотивисани људи чине основ мање, флексибилније структуре подршке. Побољшавање оспособљености постојеће радне снаге и регрутовање, задржавање, обучавање и образовање нових људи морају да имају приоритет. Многе профиле потребне Министарству одбране највише потражује и приватни сектор. Министарство мора да изгради нову компактну творевину са својим ратницима и онима који им обезбеђују подршку – целину која поштује службу, схвата њихове потребе и подстиче их да националну одбрану учине својом животном каријером.

За остварење тог императива у управљању биће потребни јак водећи кадар и новаторско размишљање о томе како привући, мотивисати и платити радну снагу. Биће потребна нова правила за запошљавање и руковођење особљем. Такође, биће потребна већа интеракција са приватним сектором да би се појачао проток људи и знања између та два сектора.

У вези с тим Министарство одбране ће развити план стратегијских људских ресурса за војни и цивилни састав. У том плану ће се утврдити инструменти неопходни за одређивање величине и облика војних и цивилних снага за обезбеђивање одговарајућег броја веома квалитетних професионалаца.

Схватајући промене демографске податке породица припадника Министарства одбране и промене које ће настати као последица овог прегледа, Министарство ће такође испитати постојећи квалитет живота и политику да би било сигурно да они иду у корак са савременим потребама. Потребно је и да влада испуни своје обавезе у финансирању квалитетних програма за обезбеђивање снага. Даље, Министарство ће се позабавити потребом да се управља темпом смењивања људства и побољша војни стамбени фонд.

Да би створило здравствени систем светске класе, Министарство одбране је покренуло свеобухватан преглед свих војних и видовских здравствених органа, активности управљања и програма, и појачало *TRICARE* систем да би осигурало боље управљање и одговорност. Координисани, интегрисани систем здравствене заштите, с одговарајућим ресурсима и побољшаном организационом структуром, осигураће расположивост медицинских потенцијала за активне снаге у ванредним ситуацијама. Здравствене власти добиће и чланови породица и пензионери да би се задовољиле потребе снага и очекивања ширих породица војних лица.

Потреба да се привуче, развије и задржи цивилно особље такође је важна. Многа побољшања у управљању људским ресурсима у приватном сектору нису уведена у цивилни персонални систем Министарства одбране. Што се тиче цивилног особља, приступ у вези с људским ресурсима укључиваће следеће:

- модернизоване технике регрутовања;
- флексибилније приступе проблемима плаћања;
- побољшану обуку и управљање знањем;
- инструменте планирања и управљања каријером.

Модернизовање пословних процеса и инфраструктуре Министарства одбране

Министарство одбране мора да трансформише своје пословне процесе и инфраструктуру да би повећало могућности и креативност запослених и ослободило ресурсе за потребе вођења рата и трансформације војних могућности.

Да би се то остварило, организациона структура Министарства одбране биће рационализована (учињена ефикаснијом) и ослобођена сувишних слојева у организационој хијерархији како би могла да искористи предности брзог протока података и информација. Као и у бизнису, потребно је да се елиминишу целокупне функције. Морају се пробијати границе да би се убрзале промене у целокупној организацији, промовисала сарадња, размењивале информације и најбоља практична искуства и институционализовале промене у целокупном Министарству. И у организационој структури и у војној култури Ми-

нистарство одбране мора да нађе начине да подстиче и награђује борбене снаге, као и особље за подршку иновација и преузимање ризика.

На плану подршке, задатак је да се уклоне слојеви који више нису корисни. Да би то постигло, Министарство ће иницирати следеће:

- рационализацију структуре у врху и смањење сувишних слојева у организациој хијерархији;

- усмеравање ресурса „у власништву“ Министарства на то да буду одлични у областима које директно доприносе вођењу рата;

- модернизовање приступа пословним информацијама у целокупном Министарству одбране;

- консолидацију и модернизацију основне инфраструктуре.

Рационализација структуре у врху и смањење сувишних слојева у организациој хијерархији. Министарство одбране ангажује се на смањењу свог целокупног штабног особља за 15 одсто у односу на основу из 1999. буџетске године, како је наведено у одељку 921(б) Националног закона о одобравању одбране за 2000. буџетску годину. Министарство тренутно израђује план у складу са тим циљем. С обзиром на новонастале потребе у вези с америчким ратом против тероризма, свака уштеда остварена таквим смањењима помогла би Министарству да задовољи приоритетније потребе.

Министарство мора, такође, да доведе у ред, консолидује или диференцира функције које се преклапају у кабинету министра одбране, видова и Здруженог генералштаба. Да би то учинило, Министарство одбране ће дати препоруке за отклањање вишкова.

Војна министарства такође процењују промене у структурама својих штабова да би повећала њихову способност да обављају извршне функције са мање особља.

Два важна институционална процеса – систем планирања, програмирања и финансирања (*planning, programming and budgeting system – PPBS*) и процес набавке – стварају знатну количину самонаметнутог државног посла у Министарству. Поједностављивање тих процеса биће у функцији рационализације целокупне организације. Министарство је већ предузело први корак спровођењем паралелног програма и ревизије буџета. Министарство одбране испитаће могућности за потпуно реконструисање начина планирања, програмирања и финансирања. Оно је већ почело да рационализује процес рада Војне комисије за набавке (*Defense Acquisition Board – DAB*), укључујући смањење финансијских средстава за студије и анализе на плану набавке за 10 одсто. Осим тога, укида се 31 од 72 саветодавне комисије за набавке.

Циљ свих тих иницијатива јесте смањење комплексности Министарства одбране која је утицала на повећање релативне величине врховне структуре. У ствари, циљ је да се током наредних пет година знатно повећа однос између „зуба“ и „репа“. Министарство ће успех мерити тако што ће поредити укупан број особља штаба са доларима потрошеним на штаб и особље штаба у односу на борбене снаге.

Усмеравање ресурса „у власништву“ Министарства на то да буду одлични у областима које директно доприносе вођењу рата. Министарство одбране требало би да задржи само оне функције које мора да обавља. Свака функција коју може да обезбеди приватни сектор није у суштини владина функција. Према традицији, „суштина“ се веома лабаво и непрецизно дефинише и сувише често користи као начин заштите постојећих аранжмана.

Током неколико последњих деценија, већина корпорација приватног сектора веома се одлучно удаљила од обезбеђивања већине властитих услуга. Уместо тога, концентрисале су напоре на суштинске функције и послове. Истовремено склопиле су савезе са снабдеваачима за мноштво производа и услуга који немају за њих суштински значај. Министарство је експериментисало са том пословном праксом с извесним успехом (на пример, попуна резерви из ваздушног простора, у покрету, на мору, или танкери са цивилном посадом, или исхрана и друге услуге у областима истуреног распореда). За одлучно спровођење тих напора на побољшању продуктивности потребна је већа промена културе Министарства.

Министарство ће проценити све своје функције да би одвојило суштинске и несуштинске функције на основу тога да ли је функција директно потребна за вођење рата. На основу тог прегледа функције ће бити подељене на три широке категорије:

- функције које су директно везане за вођење рата и које најбоље обавља савезна влада. У тим областима Министарство ће инвестирати у процес и технологију да би побољшало учинак;

- функције које су индиректно везане за могућност вођења рата које морају да буду заједничке јавном и приватном сектору. Министарство одбране ће настојати да у тим областима дефинише нове моделе партнерства јавног и приватног сектора ради побољшања учинка;

- функције које нису везане за вођење рата и које најбоље обавља приватни сектор. Министарство ће у тим областима настојати да приватизује целокупне функције или ангажује изворе изван војске за њихово обављање, или да дефинише нове механизме за партнерство са приватним фирмама или другим јавним агенцијама.

У Министарству су већ предузете мере да се ослободи несуштинских обавеза и да их обављају извори изван војске, укључујући и приватизацију војног стамбеног фонда и приватизацију општих услуга за војне објекте. Поред тога, Министарство одбране ће формирати мали тим који ће развити варијанте модела активности агенција или активности на терену, што ће омогућити Министарству да знатно јефтиније остварује све своје потребе.

Војне агенције. Војне агенције су служиле за консолидовање функција заједничких за све оружане видове. Тај процес је обезбедио боље, интегрисаније потребе и модернизовање пословне праксе Министарства. Да би побољшало пословну праксу војних агенција, Мини-

старство одбране ће иницирати преглед агенција ради одређивања њихове ефикасности. Биће развијени правци трансформације војних агенција на основу планираног доприноса агенција Министарству одбране ради постизања најзначајнијих раније наведених оперативних циљева.

Војни фонд обртног капитала. Министарство одбране ће израдити план за повећање ефикасности војног фонда обртног капитала. Фонд је створен као механизам за одређивање цена по којима војни видови добијају робу и услуге од војних агенција. Замисао према којој се за продукте плаћа јесте исправна. Међутим, механизам фонда подводи део елемената (на пример, очекиване трошкове мобилизације) под свој механизам одређивања цена који маскира мирнодопске трошкове излазних продуката.

Модернизовати приступ пословним информацијама у целокупном Министарству одбране. Садашња технологија омогућава прецизан, правовремен ток информација. Слањем тих информација надоле омогућиће се доношење одлука на правом нивоу и, за узврат, подржати рационализација организације и изbacивање сувишних слојева из организационе хијерархије. Министарство одбране мора информационе, комуникационе и друге управљачке технологије да одржава на нивоу најбољих, проверених расположивих технологија.

Пословне активности Министарства одбране обухватају финансијске и нефинансијске операције и системе. Нефинансијским пословним операцијама и системима подржавају се послови набавке, здравства, одржавања и снабдевања, као и персонални послови. Међутим, финансијске и нефинансијске операције и системи Министарства нису толико ефикасни да би дали најповољније информације за управљање послом. Да би се тај недостатак исправио, биће потребно мноштво иницијатива.

Биће израђен нацрт за целокупно Министарство (архитектура предузетог посла) којим ће се прописати како ће међусобно деловати финансијски и нефинансијски улазни системи и процеси управљања. Та архитектура ће усмеравати развој процеса и система на нивоу предузетог посла у целокупном Министарству одбране.

Редовне периодичне консултације са главним надзорним органом Сједињених Држава инициране су да би се постигли увид и подршка за побољшање финансијских процеса Министарства одбране. Министарство ће и даље сарађивати с Конгресом ради боље координације надзорне активности у управљању финансијама.

Консолидовање и модернизација основне инфраструктуре. Министарство одбране тренутно има 20–25 одсто већу структуру објекта него што је неопходно за потребе његових снага. Због ограничења буџета у протеклој деценији велики део те инфраструктуре почео је да стари преко прихватљивог нивоа. Долари који су се могли потрошити на веће приоритете у трансформацији користе се за одржавање инсталација које можда више неће бити потребне.

Да би се смањило траћење средстава и неефикасност, објекти се морају обновити тако да се могу користити за подршку у обављању интервидовских задатака. У јулу 2001. године Министарство је најавило „иницијативу за ефикасне објекте“ (*Efficient Facilities Initiative – EFI*) која ће омогућити војсци Сједињених Држава да објекте усклади са снагама, да се супротстави претњама и изазовима новог века и најмудрије искористи ограничен војни долар. При доношењу одлука о објектима, *EFI* осигурава да се приоритет даје ономе што је значајно за војску и усмерава снагу и креативност приватног сектора склапањем партнерства са локалним заједницама. Биће прегледани сви војни објекти, а препоруке ће се заснивати на војној вредности објеката и структури снага.

Сарадњу између председника, Конгреса и војних и локалних заједница подстаћи ће *EFI* ради обезбеђења најуспешније и најефикасније основне структуре за оружане снаге Америке. Она ће локалним заједницама дати значајну улогу у одређивању будуће употребе објеката у њиховој области. Локалним фирмама за обнову градње (под условом да добит буде реинвестирана) бесплатно ће пребацити затворене инсталације и склапати партнерства са локалним заједницама у вези с власништвом, коришћењем и одржавањем преосталих инсталација.

Консолидовањем објеката усмериће се финансијска средства на објекте који су заиста потребни и помоћи ће се да се стопа обнављања оних који остају приближи нивоу од 67 година којем тежи Министарство.

Сужење ланца снабдевања. Реформисањем процеса у ланцу снабдевања амерички послови достигли су, делимично, своју највећу ефикасност и уштеде тако што су укинуте неке фазе и смањени инвентарни и трошкови (очишћени су магацини и укинута дистрибуција и други процеси попуне, као „бескорисне“ фазе), Министарство је у последње време имало успеха у смањењу заједничких потрошних средстава и подстицању праксе попут директне испоруке продаваца. Међутим, Министарство и даље одржава велики инвентар који би могао знатно да се смањи применом бројних практичних послова у ланцу снабдевања. Ту би могли да се користе партнери у индустрији задужени за подршку система оружја или друге опреме у току времена експлоатације. Министарство одбране има знатне трошкове за функције које би могли да обављају продавци. Логистиком заснованом на оспособљености и савременим пословним системима могу да се елиминирају многе од тих „бескорисних“ фаза. Министарство одбране ће применити „логистику према оспособљености“ да би сузило ланац снабдевања и повећало готовост већих система оружја и опреме.

Смањење времена циклуса. Свако смањење циклуса доноси повећање ефикасности и смањење трошкова. Индустрија је смислила ка-

ко да сведе просечно време испоруке на период од 24 до 48 сати; државни купац би требало да добије то исто или боље од државног снабдевача. Нивелисањем у приватном сектору требало би да се одреди стандард за државне набављаче, без обзира на то да ли је реч о функцији обраде или плаћању рачуна, пребацивању неког дела из центра за снабдевање или складишта до јединице на терену или спровођењу трансформације од концепције до употребе.

Управљање ризицима

Управљање ризицима је централни елемент стратегије одбране. Оно обухвата уравнотеживање захтева садашњице са припремама за будућност према приоритетима стратегије. Оно подразумева гарантовање безбедности савезницима и пријатељима, одвраћање претњи које садрже присилу и агресију и, када је неопходно, наношење пораза противницима. Оно обухвата одржавање војних предности и развој нових војних надлежности, а истовремено и обесхрабривање будућих војних конкурената.

Током последњих 60 година Сједињене Државе су трошиле просечно осам одсто домаћег бруто производа (*Gross Domestic Product – GDP*) на одбрану; у 2001. години на одбрану је потрошено 2,9 одсто *GDP*. Тенденција да се смањи трошење у периодима без јасне или тачно дефинисане опасности има потенцијалан ефекат стварања ризика због избегавања или одгађања инвестиција у оружане снаге. Због тога, у приступу Министарства процењивању и ублажавању ризика мора да се обухвати процена могућности потребних за супротстављање садашњим и будућим претњама – целокупан спектар војних изазова.

Нови оквир ризика

Министарство је развило нов, широк приступ управљању ризицима. Нов оквир ризика обезбеђује да величина, облик, статус, обавезе и управљање естаблишмента одбране буду усклађени с остваривањем циљева одбрамбене политике наведених у овом извештају.

Тај оквир ризика састоји се од четири повезане димензије:

– управљање снагама – способност за регрутовање, задржавање, обучавање и опремање довољног броја квалитетних људи и обезбеђивање готовости снага, уз истовремено обављање многих оперативних задатака;

– оперативна димензија – способност за остваривање војних циљева у неком сукобу или другој ванредној ситуацији у блиској будућности;

– будући изазови – способност за инвестирање у нове могућности и развој нових оперативних концепција потребних за одвраћање или побеђивање средњорочних и дугорочних војних изазова;

– институционална димензија – способност за развој праксе и контроле у управљању којом се ефикасно користе ресурси и унапређује рад војног естаблишмента.

Тај оквир омогућава Министарству да размотри компромисе између фундаменталних циљева и ограничења фундаменталних ресурса и одражава искуства Министарства везана за покушај током последње деценије да се уравнотеже стратегија, структура снага и ресурси. Оцењивањем војног естаблишмента у те четири области Министарство директно обраћа пажњу на питања повезана са развојем и проценом оперативних снага, кључних могућности и развојне и индустријске инфраструктуре која их подржава.

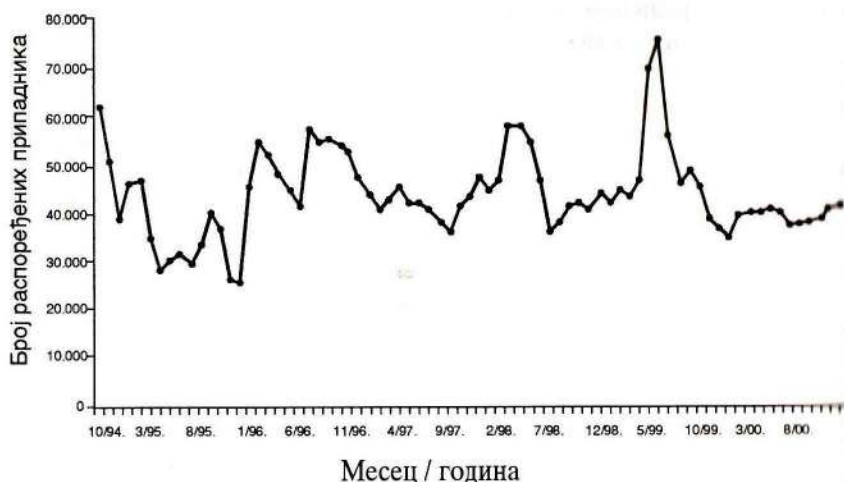
Ризици управљања снагама

Министарство одбране мора увек да буде у стању да обавља своје задатке. Оно мора да распоређује снаге да би гарантовало сигурност својим пријатељима и одвраћало потенцијалне противнике; мора да усваја нове могућности да би обесхрабрило потенцијалне непријатеље да угрожавају интересе Америке, и, ако је потребно, мора да порази непријатеље у борби. Због свих тих ризика, од припадника војних снага захтева се да ризикују своје животе у земљи и изван ње током дужих временских периода.

Међутим, Министарство не би требало да очекује од својих људи да толеришу тешкоће изазване неправедним и неодговарајућим напрезањима унутар снага, остарелом и непоузданом опремом, лошом оперативном праксом и инфраструктуром која се распада. Сходно томе, у овој стратегији се тражи изричито мерење и контрола ризика управљања снагама.

Као илустрација тога, на дијаграму је приказан број војног особља у активnoj служби распоређен у разним операцијама од новембра 1994. до децембра 2000. године. Видљива су велика варирања у броју састава распоређеног у том периоду, који се поклапа са знатним смањењем снага за распоређивање у активnoj служби. Поред тога, употреба резервних снага повећана је са осам милиона на 12 милиона радних дана годишње. Велики део оптерећења у то време није био распоређен на целокупне снаге, делом због веровања да је распоред привремен и да нису потребне сталне измене процедура цикличног распоређивања и истуреног присуства. Пре краја 1994. године, Министарство није чак ни прикупљало податке на здруженом нивоу о броју распоређеног састава. Министарство одбране мора боље да контролише ту збрку и да решава њене последице.

Састав активне службе распоређен у ванредним операцијама 1994–2000.

Напомена: дијаграм не обухвата истурено базиране снаге

Ангажовање војске Сједињених Држава у операцијама током деведесетих година 20. века открива знатне недостатке снага одређеног типа. Као одговор на те недостатке, Министарство је установило механизме за управљање снагама. То су Политика глобалног присуства војнопоморских снага (*Global Naval Forces Presence Policy – GNFP*), према којој се одређује мирнодопско присуство војнопоморских снага и средстава на свим ратиштима, и Политика глобалних војних снага (*Global Military Force Policy – GMFP*) према којој се управља захтевима за *LD/HD* снагама и средствима, као што су главне платформа за осматрање и извиђање. Министарство одбране настојаће да прошири те инструменте тако што ће развити политику здруженог присуства (*Joint Presence Policy*).

Ублажавање ризика управљања снагама: стандарди за темпо и базу цикличног распоређивања. Министарство одбране не може више да се ослања само на такве „успорене“ показатеље, као што су стопе задржавања или регрутовања, да бисмо открили персоналне проблеме; када ти показатељи укажу на проблем, већ је сувише касно. Министарство одбране не може ни да одгађа неопходно решавање све већег ризика управљања снагама због интензивног темпа цикличног смењивања људства.

Да би постигло те циљеве, Министарство одбране се ангажовало на развоју стандарда и ограничења реалног темпа да би јасно контролисало колико времена је његов састав распоређен изван своје матичне базе или стациониран изван Сједињених Држава. Ти стандарди ће помоћи Министарству да одржи темпо смењивања састава на прихва-

тљивим мирнодопским нивоима. Што је још важније, Министарство одбране је статус војних снага Сједињених Држава у прекоморским земљама учинило основним елементом обликовања снага. У QDR-у анализирани су односи између истурено стационарних и циклично смењиваних снага. Резултат тога је да Министарство одбране развија ефикасније начине да израчуна потребну „ротациону базу“ у разним типовима снага за подршку истуреним снагама. Министарство одбране спровешће и политику здруженог присуства да би осигурало да се све компоненте снага узму у разматрање у развоју захтева за присуство по основу ротирања састава. Усвајањем тих принципа за обликовање и управљање снагама требало би да се смањи ризик управљања снагама.

Оперативни ризици

У новом приступу Министарства одбране планирању снага схвати се потреба одређивања величине снага Сједињених Држава не само за најзахтевније краткорочне задатке у области вођења рата него и за скуп других вероватних ванредних ситуација у ближој будућности, укључујући ванредне ситуације малих размера. Сходно томе, сва мерења оперативног ризика одразиће целокупан обим могућности које снаге Сједињених Држава морају поседовати и задатака које морају обавити.

Важније компоненте снага конструисане су и процењиване у прошлости у односу на узан скуп војних мисија и повезаних задатака. Уз шири скуп мисија и задатака, у мерењу оперативног ризика узимаће се у разматрање и задаци за које су снаге биле намењене, као и задаци који су им сада одређени.

Ублажавање оперативних ризика: приоритети структуре снага, статус истуреног распореда и нова мерења готовости. У QDR-у развијен је шири приступ оперативном ризику који обухвата оцењивање способности Министарства да обавља следеће задатке:

- брани Сједињене Државе;
- одвраћа с истурених положаја у критичним подручјима;
- брзо наношење пораза агресору у истовременим већим сукобима;
- води ограничен број ванредних ситуација мањих размера.

Постављањем одбране Сједињених Држава на врх листе приоритета враћен јој је примат и омогућено Министарству да боље усредсредди, као приоритетне, своје напоре на ублажавање оперативног ризика.

За такав приступ неопходна је анализа ширег опсега ванредних ситуација, ради одређивања оперативног ризика, од традиционалне анализе Министарства. Мада увођење таквог приступа у управљање оперативним ризиком захтева знатно проширење претходног процеса Министарства одбране, он директно обраћа пажњу на значај оце-

њивања адекватности снага за шири опсег операција у ближој будућности. С тога ће Министарство предузети свеобухватну реорганизацију свог садашњег система извештавања о готовости. Нови систем ће омогућити мерење адекватности снага за обављање свих додељених задатака, а не само већих борбених операција. Такав систем ће помоћи Министарству и да идентификује – и трансформише – компоненте снага које су мање значајне за целокупан спектар мисија и задатака.

Планирање за шири обим ванредних ситуација утиче неповољно на недавно оцењивање које је спровело Министарство. То се нарочито односи на велику студију о величини и облицима превоза ваздушним и морским путем, као и претходно позиционираној опреми Министарства која је завршена у 2000. буџетској години, али се заснивала на претходној стратегији одбране. Због комбинације нових претњи и задатака, које ће разматрати краткорочно и средњорочно, од Министарства се захтева да поново детаљно процени те студије и да резултате прилагоди потреби.

Најзад, у новој стратегији се не ставља знак једнакости између ублажавања ризика и додатне структуре снага, већ се тражи да се оцене промене могућности, концепција операција и организационе структуре да би помогли да се смањи ризик. На пример, ванредне ситуације везане за противнике наоружане *CBRNE* оружјем, као и балистичким ракетама и артиљеријом за њихово ношење на циљ, чине велики ризик за америчку и савезничке војске без обзира на величину снага нагомиланих за дејство против њих. У тим случајевима, ублажавање ризика више зависи од одлука донетих у вези са трагањем за офанзивним и одбрамбеним системима и развојем нових концепција операција које ће се супротставити тим претњама него од повећања структуре снага.

Ризици везани за будуће изазове

Упркос напрезањима америчких војних снага током протекле деценије, војска Сједињених Држава савршено је изводила своје операције. Па ипак, Сједињене Државе не могу своје недавне успехе да узму здраво за готово или да погрешно претпоставе да у будућности ниједна друга нација или група неће настојати да изазове Сједињене Државе. Напади у септембру 2001. показују да су ризици будућих изазова стална карактеристика међународног система.

Мада Сједињене Државе не могу са сигурношћу да предвиде који ће им противници бити претња у будућности, врсте војних могућности које ће бити коришћене као изазов за америчке интересе и америчке војне снаге могу да се утврде и разумеју. Као и у септембарским терористичким нападима на Њујорк и Вашингтон, будући противници ће настојати да избегну снаге Сједињених Држава и да за на-

пад искористе слабости Сједињених Држава, примењујући асиметричне приступе, као што су тероризам, информационе операције и напади балистичким и крстарећим ракетама. Председник је наложио Министарству да се трансформише да би могло да се суочи са новим изазовима. Као што је поменуто раније, Министарство одбране идентификовало је изузетно значајне оперативне циљеве да би усредредило трансформацију Министарства на таква приоритетна подручја.

Оцењивање будућег ризика везаног за изазове обезбеђује одговарајућу способност за суочавање с изазовима трансформације описаним у претходном тексту за средњорочни и дугорочни период. Такође, схвата се да ће се жељене могућности и задаци оружаних снага временом променити и обезбеђује мост ка будућности помаком од парадигме засноване на претњи ка парадигми заснованој на могућностима. То обезбеђује начин за праћење како Министарство одбране уравнотежује потребе да се сачува дугорочна војна надмоћ и решавају краткорочни приоритети.

Ризик у вези с будућим изазовима не односи се само на могуће будуће претње, него и на способност да се суочи с критичним изазовима у трансформацији. На пример, одлука да се не уведе нове технологије због тога што тренутно не постоји претња повлачи следећи ризик: ако се уведу раније, за извесно време обезбеђује се војна предност, а могу и да се обесхрабре сви будући противници да остваре сличне могућности.

Ублажавање ризика везаних за будуће изазове: експериментисање, истраживање и развој и селективна набавка. Да би остварило своје стратегијске циљеве, Министарство одбране мора да крене у дугорочну трансформацију могућности америчке војске. То захтева инвестирање у експлицитно трагање за новим и побољшаним могућностима, које могу да буду изведене из новаторских оперативних концепција, савршенијих система, нових организационих аранжмана и побољшане обуке. Да би постигло те циљеве, Министарство одбране ће проширити експериментални рад под вођством Команде здружених снага. Експериментисаће са новим снагама и организацијама – укључујући нове организације здружених наменских снага – ради суочавања с раније утврђеним новим изазовима. Што је посебно значајно, установљавање здруженог националног центра за обуку, космичког пробног полигона, и здружених „супротстављених снага“ за обуку планирано је ради ублажавања ризика везаних за будуће изазове помоћу ширег експериментисања.

То усредсређивање на експериментисање биће допуњено и новим тежиштем, које Министарство одбране ставља на развој концепција – тј. на нове начине употребе постојећих и предложених снага. Једна од предности преласка на организације сталних наменских снага јесте способност да се обезбеди више прилика за здружене и комбиноване

експерименте и вежбе, који би служили за откривање постојећих слабости и кориштење нових прилика.

Министарство одбране схвата значај стабилног инвестирања у науку и технологију ради идентификовања нових војних технологија. Министарство одбране планира да стабилизује инвестирање у науку и технологију на три одсто од војног буџета за период од 2003. до 2007. буџетске године.

Такође, Министарство планира да смањи време потребно за увођење нових концепција и система у снаге на терену. Време између конструисања и распоређивања већих система удвостручило се од 1975. године. Кашњење се делом може приписати обичају да се одлуке доносе од програма до програма, а не од области задатака до области задатака. Та пракса води ка простој замени постојећих оружја новим, а не ка широј трансформацији на нивоу система. Новим приступом Министарства одбране убрзаће се и интегрисати процеси одлучивања, јер Министарство планира да доноси одлуке о селективној набавци унутар оквира трансформације описаног у овом извештају. Према томе, Министарство ће смањити ризик везан за будуће изазове оцењивањем доприноса комбинације опција у свакој области трансформације.

Министарство се већ ангажовало на многим иницијативама везаним за трансформацију, као што је наведено у делу Стварање војске Сједињених Држава за 21. век. Иницијативе у области противтероризма, противракетне одбране, усавршених система оружја и информационих операција примери су програма који су у току и којима треба да се смањи ризик везан за будуће изазове.

Институционални ризици

Циљ последње димензије ризика јесте да се најбоље искористе ресурси Министарства у свакодневним операцијама војног естаблишмента. Званично се позабавивши институционалним ризиком, Министарство има за циљ да трошкове за одбрану користи максимално ефикасно да би дугорочно одржало подршку јавности за потребе одбране нације. Да би Министарство одбране било ефикасно, потребно је да се војни естаблишмент трансформише – обављање интерних послова, пословање с индустријским снабдевачима и сарадња са Конгресом. Тренутно руководеће личности Министарства одбране управљају према одредбама које им не дозвољавају слободу неопходну за трансформацију снага. Министарство одбране схвата да мора изричито смањити институционалне ризике да би боље управљало војним естаблишментом.

Ублажавање институционалног ризика: промене у оперативној пракси Министарства одбране. Један од основних циљева смањивања

институционалног ризика јесте обнова виталности естаблишмента одбране. Посебно озбиљно треба испитати системе војног и цивилног састава. Према томе, Министарство одбране ће развити план стратегијских људских ресурса да би се лакше одредили величина и облик састава Министарства за нову стратегију. У оквиру тог плана неће се само истраживати начини на које се обезбеђује да састав Министарства одбране има неопходне значајне способности, него ће се испитати и уравнотеженост састава и рада између активне, резервне и цивилне радне снаге.

Министарство одбране ће радити на остваривању трансформације у пословној пракси, с посебним тежиштем на управљању финансијама. Оно ће развити нову архитектуру за управљање финансијама која ће усмеравати модернизацију те праксе.

Такође, Министарство се посветило знатној рационализацији и надградњи своје инфраструктуре. Потребан је још један круг смањивања да би смањило непотребну инфраструктуру. Министарство одбране је усвојило циљ за остваривање стопе обнове од 67 година за 80 одсто постојеће инфраструктуре до 2010. године, како је одређено у Иницијативи за ефикасне објекте. Сада је стопа обнове, просечно, 192 године.

Поред наведених дугорочних иницијатива, Министарство предузима мере да одмах смањи институционални ризик. Важна промена у управљању јесте установљавање Вишег извршног већа (*Senior Executive Council – SEC*), које ће спровести свеобухватну ревизију војних агенција. Поред тога, Министарство је већ започело рационализацију процеса повезаних са Војном комисијом за набавке (*Defense Acquisition Board – DAB*) и системом за планирање, програмирање и финансирање (*Planning, Programming, and Budgeting System – PPBS*), као што је описано у претходној глави.

Ублажавање ризика у целокупном спектру

Те четири димензије ризика не могу да се оцењују ни решавају самостално. Као што је раније поменуто, повећан краткорочни ризик у једној области, као што је ризик у управљању снагама, највероватније би утицао на неку другу област, као, на пример, оперативни ризик. Одржавање равнотеже између те четири димензије, са стратегијом као покретачем, суштински је важно, а та равнотежа мора да се одржава и, где је то потребно, временом прилагођава.

Усвајање овог оквира ризика није крај, него сам почетак рада Министарства на оцењивању и решавању ризика. Министарство одбране радило је на решавању ризика у прошлости, али специфичним одређивањем овог новог оквира управљања ризицом под утицајем стратегије, Министарство је отпочело да развија инструмент за упра-

вљање који ће омогућити веће усредсређивање на спровођење програма одбране према QDR-у. Министарство одбране већ је предузело мере за ублажавање ризика о којима је већ било речи у тексту да би смањило ризик у областима о којима је много писано. Веће ангажовање на мерењу и уравнотежавању ризика применом тог оквира захтева обимне ревизије система за мерење готовости и развој нових механизма за решавање других ризика. Када буду примењени, ти механизми ће обезбедити потребно оцењивање у свим димензијама ризика.

Изјава председавајућег Здруженог генералштаба

Увод. У четворогодишњем прегледу одбране (QDR) из 2001. године требало је решити два тешка задатка. Прво, требало се позабавити значајним проблемима у вези са способношћу снага да заштите и нагласе интересе Сједињених Држава широм света у опасном и променљивом безбедносном окружењу у блиској будућности. Друго, требало је да се обезбеди спровођење циља америчког председника у вези с трансформацијом здружених снага да би могле да се суоче са будућим безбедносним изазовима. Према мом мишљењу, стратегија одбране и програмске препоруке садржане у извештају о QDR важан су корак ка обављању та два задатка и, истовремено, уравнотежују пратеће краткорочне, средњорочне и дугорочне ризике.

Током последње деценије наш одговор на стратегијско окружење је поставио војсци Сједињених Држава широк опсег захтева. Повећан број задатака и захтева, комбинован са смањењем структуре и набавки, напрегнули су елементе снага и довели до неравнотеже између стратегије, структуре снага и ресурса. У таквим условима, 11. септембра 2001. непријатељи Сједињених Држава демонстрирали су способност да изводе неконвенционалне нападе великих размера на матичну територију Сједињених Држава. Асиметрични напад на суверенитет Сједињених Држава постао је реалност. Мада QDR одређује широк правац трансформације ради задовољавања захтева одбране у будућности, остаје потреба за свеобухватнијим планом, који ће одржавати слабу равнотежу између стратегије и ресурса.

Оцена Четворогодишњег прегледа одбране. По мом мишљењу, стратегија одбране наведена у QDR 2001 – ако временом буде усклађена са ресурсима – адекватно ће се позабавити садашњим и новим изазовима стратегијског окружења. Према циљевима стратегије јасно је да ће војска и даље генерисати снаге за обављање широког опсега задатака у догледној будућности. Што је посебно значајно, QDR тражи да снаге буду у могућности да одговоре на веће истовремене кризе и да победе противнике или онемогуће њихова дејства у више региона. По мом мишљењу, одржавање веродостојног војног потенцијала који ће моћи да одговори на више криза у свету фундаментално је значајно за водећу глобалну улогу Америке.

Широк опсег војних захтева утврђених у *QDR* основ је за одређивање величине и структуре снага. Препоруке садржане у прегледу је-су полазиште за одређивање како да се најбоље организују, попуне људима, обуче и опреме „тоталне снаге“. Кратак поглед на структуру снага показује да су садашње снаге способне да остваре нову стратегију одбране с умереним ризиком. Међутим, мора се направити знатно шири анализа вођења рата кроз више сценарија да би се потврдила ова почетна оцена.

Пре свега, мора се одржавати крајња јачина снага довољна да задовољи стратегијске захтеве оперативног темпа (*OPTEMPO*) и темпа циклочног распоређивања састава (ротирање људства) – (*PERSTEMPO*) или ће наша највећа војна имовина – квалитетни људи – бити изложена ризику. Верујем да ће одржавање крајње јачине и структуре снага способних да реализују нову стратегију одбране уз умерен ризик бити приличан изазов. Оружани видови морају да уравнотеже ограничене ресурсе између знатне трансформације према *QDR*-у и приоритета у погледу квалитета живота и конкурентских захтева везаних за операције и одржавање, обнављање и модернизацију, који почињу са буџетима за 2003. буџетску годину. Посебно су проблематични системи оружја који нагло старе. Мада смо успели да повећамо годишњи износ за трошкове набавке на ниво од 60 милијарди долара, неке процене указују на то да је за одржавање садашње структуре снага и заустављање проблема старења потребно од 100 до 110 милијарди долара. Ако се тај захтев буде решавао пребацивањем средстава са рачуна за операције, повећаће се краткорочни и, евентуално, средњорочни војни ризик.

У *QDR*-у постављени су приоритети и утврђени главни циљеви за трансформацију оружаних снага Сједињених Држава да би се суочиле с будућим изазовима. Траже се нове оперативне концепције, савремене технолошке могућности и веће тежиште на здруженим организацијама, експериментисању и обуци. Међутим, ако треба остварити заиста велико побољшање будуће здружене оперативне ефикасности, потребно је више од тога. Прво, стратегије трансформације целокупног Министарства одбране, заједничка визија организације и заједнички план трансформације суштински су важни за усмеравање, интегрисање и синхронизовање напора оружаних видова. Друго, потребна нам је реформа основних институционалних процеса планирања, програмирања, финансирања и набавке. Та два захтева су међусобно зависна. Даље, током целокупног периода трансформације биће нам потребне снаге које ће испуњавати потребе нације. За задовољавање тих потреба и даље ћемо се ослањати на снаге какве су сада када почињемо кампању против тероризма. Морамо узимати у обзир дејство какво би енергична трансформација и експериментисање могли да имају на краткорочну и средњорочну способност снага да оба-

вљају стварне мирнодопске и ратне задатке. Јединице у процесу трансформације, као и јединице ангажоване у експериментима, можда неће бити на располагању или спремне да реагују на кризе у оквиру тражених оперативних временских рокова. То никако не значи да би због тога требало успорити трансформацију; не смемо дозволити да садашње потребе превладавају над неопходношћу да се припремимо за будућност.

У *QDR*-у наводи се да је за америчку војску одбрана матичне територије Сједињених Држава највећи приоритет. Дана 11. септембра 2001. то је болно потврђено. Сједињене Државе морају одвраћати и предупредивати агресију, и бранити се од агресије усмерене против америчке територије, суверенитета, становништва и изузетно важне инфраструктуре и решавати последице такве агресије и других унутрашњих ванредних ситуација. За одбрану матичне територије Сједињених Држава потребна је свеобухватна стратегија која почиње утврђивањем одговорности за интегрисање свих активности у вези с тим. Иницијатива председника Буша на установљавању Уреда за безбедност матичне територије пропраћена је и у Министарству одбране. За почетак, једна интегрисана радна група Министарства одбране и Уреда за безбедност утврдиће улоге и задатке Министарства одбране на плану безбедности матичне територије и испитати импликације у погледу ресурса. Потребна је даља анализа и интеракција у оквиру Уреда за безбедност матичне територије да би се ојачале везе између савезних, државних и локалних органа за борбу против тероризма у Сједињеним Државама. Та анализа води ка важним променама плана јединствене команде.

Потребан је у неколико области додатан рад који превазилази *QDR*. Прво, улога резервних компонената – веома важних за остварење стратегије – захтева пажњу и водиће ка одлукама о готовости резерве и националне гарде, трансформацији и цивилној подршци, као и основама крајње јачине и структуре снага.

Логистичке могућности – укључујући стратегијску мобилност, обезбеђивање, као и оправку и реструктурирање наше инфраструктуре – и даље су предмет непосредне бриге. Може се спровести свеобухватна анализа и установити одговарајући приоритет ресурса. Што се тиче стратегијског транспорта, морамо енергично створити барем само могућности које се траже у студији о потребама транспорта 2005. године. Даље, морамо убрзати обнову, модернизацију и замену наших објеката значајних за обављање задатака, као и за квалитет живота, истовремено с тражењем овлашћења за уклањање сувишне инфраструктуре. Те краткорочне, средњорочне и дугорочне логистичке потребе имају значајне импликације за све нивое ризика и мора им се посветити одговарајућа пажња.

Људи остају наша најзначајнија вредност. За трансформисање система људских ресурса Министарства одбране *QDR* је добро полазиште. Мада сада имамо високообучену стручну војну и цивилну радну снагу, потребно је да и даље финансирамо иницијативе у вези с квалитетом живота, као што су здравствена заштита, паритет плата и бољи стамбени фонд, да бисмо одржали квалитетне снаге потребне за будућност. Потребне су додатне анализе да би се одредило како ћемо регрутовати и задржавати снаге.

Процена ризика. Аналитички инструменти, као што су ратне вежбе са „динамичним ангажовањем и позитивним усклађивањем“, указују на то да *QDR* смањује неравнотежу између стратегије и структуре и да се, као резултат, добија умерен краткорочан ризик за садашње снаге које реализују ревидирану стратегију. Ова процена обухвата веома захтеван сценарио према којем америчке снаге одговарају на две веће истовремене кризе у различитим регионима, у којима наносе одлучујући пораз једном противнику и, истовремено, онемогућавају другог противника.

Временом ће се показати потпуне импликације *QDR*-а. Способност снага да уведу у употребу трансформисане могућности и да, истовремено, и даље штите и истичу америчке интересе по целом свету у ближој и средње далекој будућности биће прецизније оцењена када буду развијени здружени и видовски планови трансформације. Најзад, утицај структуре снага, буџета и инфраструктуре постаће јаснији када видови буду комплетно израдили буџете за 2003. буџетску годину и меморандуме програмских циљева.

Резиме. Видови, борбени команданти и Здружени генералштаб сарађивали су с Уредом Министарства одбране да би осигурали да се овај *QDR* заснива на стратегијским захтевима. У *QDR*-у дата је визија како ће наше снаге бити употребљене сада и убудуће. Даље, *QDR* усмерава Министарство одбране ка равнотежи у две основне димензије: између стратегије и структуре снага, и између захтева садашњице и захтева сутрашњице. Одржавање те равнотеже изузетно је значајно да би се осигурало да оружане снаге Сједињених Држава задрже надмоћност сада и далеко у 21. веку.⁵

⁵ Хенри Х. Шелтон, председавајући Здруженог генералштаба.

Друштвене промене и војне реформе у страним оружаним снагама

УДК: 355.1.001.73 : 316.42

Мр Небојша Николић, мајор

Оружане снаге нису апсолутно изолована целина једног друштва, па промене у друштву, као њиховом логичном окружењу, некад утичу на промене унутар њих.

За праћење ефеката војних реформи једне земље веома је значајно сагледавање сличних искустава других земаља. Аутор је у раду приказао војне реформе у последњој деценији 20. века у Аргентини, Бугарској, Грчкој и Мађарској, као неким од земаља у којима су се, у наведеном периоду, десиле велике друштвене промене.

Увод

Последњих година веома су актуелне промене у веома различитим друштвеним областима и разним државама света, пре свега у земљама источне Европе, укључујући и нашу земљу. Те промене су уследиле после претходног вишедеценијског изостанка великих и, поготову, корених промена унутар тих друштава, али и због промена у међународним односима. Такво стање се неминовно одражава и на оружане снаге (ОС).

Међутим, док земље (и оружане снаге тих земаља) источне Европе „откривају“ феномен промена после више деценија, то се не може рећи и за државе и њихове војске на западу. Потребе за извесним променама, прилагођавањима, преформацијама и рационализацијама увек су постојале у војскама водећих западних држава, и то до те мере да се и у њиховој терминологији налази израз „непрекидност промена“. Наиме, оружане снаге водећих западних земаља стално (годишње) имале су прецизно одређен и стриктно ограничен војни буџет, али су, истовремено, њихова државна руководства захтевала развијање ОС које могу ефикасно да се употребе и далеко од матичне државне територије. Стога су ОС тих земаља стално, поред осталог, разматрале, пројектовале и спроводиле војне реформе различитог обима и дубине. Ти војно-реформски процеси нису били једноставни, пратили су их разни проблеми и често су дуго трајали. Дакле, „непрекидност промена“ оружаних снага стална је категорија, која у садашње време само постаје динамичнија.

Због велике сложености, значаја, дуготрајности, специфичности и бројних последица реформи оружаних снага, потребно је да се у реализацији тог задатка, поред осталог, искористе и искуства других земаља и њихових оружаних снага. На тај начин се постиже увид у:

- узроке и пројектоване правце реформи;
- проблематику везану за оперативну реализацију реформи;
- превентивну припрему (психолошка, едукативна) људства оружаних снага за реформу.

Војна реорганизација у Аргентини

И поред географске удаљености и разлика у величини територије, геостратегијском положају, окружењу итд., реформе аргентинске војске су интересантне због следећег:

- временски, реформе су започете у првој половини осамдесетих година, па у вези с њима постоји веће искуство;
- једна од најдиректнијих последица промене друштвено-политичког устројства су управо војне реформе;
- војска Аргентине била је у периоду пре промена једна од највећих у региону;
- војска је интензивно коришћена у решавању унутрашњих криза у земљи;
- у периоду реформи Аргентина је водила рат са Великом Британијом (Фокландски рат);

Најзначајнија друштвено-политичка промена у Аргентини, која је била и непосредни узрок за каснију реорганизацију војске и система одбране у целини, био је пренос власти са војне хунте на цивилну владу 1983. године. Једна од првих последица било је драстично смањење војног буџета, на око две трећине дотадашњих средстава. Војска је изгубила поверење јавности и поред крвавих победа против герилских јединица у земљи, а председник државе, као командант оружаних снага, померио је питања везана за област одбране на дно листе владиних задатака. Такво стање се задржало годинама.

У другој половини деведесетих година политичари су почели да се суочавају с чињеницом да су смањене војне могућности Аргентине као и да аргентински суседи – Бразил и Чиле, улажу велике напоре у модернизацију и повећање војних потенцијала. Због тога је група аргентинских конгресмена, свесна могућих последица по земљу, израдила план реорганизације војске и предочила га током 1996. године конгресном комитету за одбрану. После интензивних расправа, у које су били укључени и политички и војни званичници, план је добио подршку Конгреса, а током 1997. године и подршку других значајних државних структура.

Планом реорганизације војске, у основи, предвиђено је, као главна смерница, повећање могућности војске за остварење циљева наци-

оналне одбране, укључујући и подршку међународној безбедности и мировним операцијама. На основу тог плана, аргентинске оружане снаге су први пут добиле мандат од политичких структура власти за ангажовање у мисијама изван националних граница.

Заједно са дугорочним захтевом који се односи на спремност за одговор на угрожавање безбедности земље споља, новим законом о националној одбрани и Законом о унутрашњој безбедности обухваћени су сви потенцијални начини ангажовања војске. *Законом о унутрашњој безбедности*, начелно, забрањена је употреба војске против домаћих елемената. За те потребе предвиђена је употреба безбедносних и полицијских снага, али је дозвољено војсци да пружа ограничену подршку тим структурама, као што је, на пример, логистичка подршка. Употреба војске у оружаним акцијама законом је забрањена чак и за операције против нарко-организација и домаћих наоружаних група.

Оружане снаге, према новој организацији, биће усмерене на класичне војне операције, подршку међународним мировним мисијама, логистичку и другу ограничену подршку полицији. Такође, стратегијским планирањем предвиђено је да регионални одбрамбени споразуми утичу на структуру оружаних снага. Новим законом су предвиђене мање оружане снаге, али са већим могућностима, и бољи стандард војног персонала.

Национална територија биће подељена на стратегијске области, а свака област имаће здружену војну команду. Резултат ће бити скраћење ланца командовања у односу на претходно стање. Оперативне јединице у свакој области биће груписане ради рационалног коришћења објеката за смештај, полигона за обуку и опреме и објеката за одржавање. У миру ће се оружане снаге састојати од две групе јединица: снага у готовости за дејства и резервних снага, а нагласак ће бити на борбеној спремности, уместо на величини снага.

Војни систем образовања интегрисаће се с националним (цивилни) системом ради бољег коришћења постојећих капацитета, избегавања преклапања и опште интеграције националних образовних институција.

Први пут у историји оружане снаге ће имати вишегодишњи буџет. Законом је предвиђено годишње повећање буџета за око три одсто у односу на буџет из претходне године, и то у периоду од четири године (од 1999. до 2003. године).

Приликом разматрања опремања војске, Здружени генералштаб предлагаће министру одбране која војна опрема и средства треба задржати, која треба да се модификују а која треба да буду замењена. Сва нова војна опрема чија се набавка планира из иностраних извора, мора да има пратећу технологију и пратећу опрему за обуку и увежбавање. Домаћа индустрија војне опреме и наоружања биће продата приватном сектору и биће добродошле стране инвестиције. Финансијски фондови за модернизацију и набавку нове опреме делом ће се по-

пунити од средстава добијених продајом дела војних објеката, имовине и опреме. Остатак средстава за те фондове обезбедиће се из буџета.

Предвиђено је праћење динамике реализације планиране реорганизације војске. У вези с тим, Министарство одбране има задатак да три месеца после ступања на снагу новог закона, извести Комитет за одбрану Конгреса, о напретку у реорганизацији војске. Након године од доношења закона министар одбране има обавезу да: саопшти план за нову организацију војске; дефинише захтеве за резервну компоненту оружаних снага; употпуни дугорочне планове везане за војни буџет; дефинише план мобилизације и сачини преглед свих средстава и опреме који се могу продати. После три године министар одбране мора дати најбољи могући план за интегрисање војног и националног (цивилни) образовног система; завршити пројекат за рачунарску мрежу оружаних снага и искомбиновати применљиве законске одредбе из претходног војног кадровског система са захтевима у новом закону. Законодавац је предвидео да се кроз пет година поново размотре одређене одредбе новог закона.

Упркос финансијским разлозима везаним за рационализацију оружаних снага, неопходно смањење је узроковало потресе на свим нивоима војне структуре. Због брзине којом се рационализација мора обавити, кадровски стручњаци сумњају да програми за прекид службе на добровољној основи официра од каријере могу да дају очекиване резултате. Такође, сматрају да би подстицањем на добровољни прекид војне службе тих официра вероватно дошло до тога да прекид службе траже углавном специјалисти и техничари, који би одласком из војне службе најмање изгубили.

Војна реформа у Бугарској

Односи између друштва и војске

Седамдесетих година војска је постала толико везана за Комунистичку партију да је питање односа између друштва и војске постало замагљено и беспредметно. Око 85 одсто официра свих чинова били су чланови Партије. Преосталих 15 одсто није било у Партији, али су скоро сви били у организацији комунистичке омладине која је имала основне ћелије у свим јединицама оружаних снага.

Према бившем систему регулисања питања националне безбедности Бугарске, Државни савет, као најмоћнија државна институција, формално је контролисао националну безбедност кроз Државни комитет за одбрану. Тај комитет, који је управљао свим владиним структурама које су се бавиле питањем националне безбедности и имао овлаштења да поставља и смењује чланове највиших војних команди, био је само оверивач одлука Политбироа.

После пада Живкова, 1989. године, врх државног апарата је реформисан тако што је Државни савет замењен институцијом председника. Председник Желев, раних деведесетих година, покушао је да контролише формулисање националне безбедности кроз свој војни кабинет, који је, као помоћна институција, придодат председничком кабинету с наменом за „специјалне војнотехничке мере“. Војни кабинет су чинили главни ађутант и по један официр из сва три вида војске. Та институција није била део оружаних снага и служила је као место за информисање и саветовање председника као врховног команданта оружаних снага.

У оквиру измена организације, током 1991. године, формирано је и Саветодавно веће за националну безбедност, под окриљем председника, које је требало да обезбеди извршну контролу над институцијама за националну безбедност. У то веће, које је имало саветодавну улогу, били су укључени начелник Генералштаба и министри одговарајућих министарстава. Веће је требало да обједини ставове из извршне и законодавне области. Истовремено, због недостатка званичних надлежности Саветодавно веће за националну безбедност није могло да буде ефикасно, што се огледало у сталном кашњењу с усвајањем нове доктрине безбедности. Учињен је покушај, 1994. године, да се повећа ефикасност рада тог већа тако што је Национална скупштина дала Саветодавном већу одређена овлаштења и проширила његову структуру. Поред председника, као председавајућег, то веће су, према статуту, чинили: председник владе, министар одбране, министар унутрашњих послова, министар спољних послова, министар финансија, председавајући Националне скупштине, начелник Генералштаба и шефови посланичких клубова Скупштине. Пошто је тако постигнут консензус између креатора политике који треба да дефинишу нову националну доктрину безбедности, Саветодавно веће за националну безбедност имало је обавезу да разматра мноштво различитих задатака. Према закону, то веће није део председничког кабинета да би се обезбедио уравнотежен форум за дискусије и саветовање.

Упркос почетним намерама Националне скупштине, мало је учињено у вези с нејасноћама и двосмисленошћу у процесу доношења одлука о националној безбедности. Саветодавно веће за националну безбедност, које се састајало само повремено, није имало овлаштења и једино је могло да „припрема мишљења и препоруке“. Даље, због тога што су укључени представници различитих парламентарних група, дошло је до фракционаштва у раду већа, што је додатно расплинуло његов утицај.

У првој половини деведесетих година дошло је до размимоилажења између министра одбране и Генералштаба. Врх старог војног естаблишмента био је угрожен од отворено антикомунистички расположених министара одбране. Надлежности министра одбране и начелника Генералштаба биле су нејасне (начелник Генералштаба

формално је морао да потпише сва наређења заједно са министром одбране да би били ефикаснији), и то је био један од разлога за сталне конфликте. Недефинисаност врховне надлежне институције за доношење одлука и пратећи вакуум у области регулисања националне безбедности допринели су да у лето 1994. начелник Генералштаба дође у отворени сукоб с министром одбране због намере да пензионисне неколико стотина старијих официра. Начелник Генералштаба је повучен с дужности са још неколицином официра из виших команди којима је прекинута служба. У вези с тим, чак су и неке велике јединице биле у стању приправности за евентуално ангажовање, а следећег дана Влада је поднела оставку.

У следећој владиној администрацији напетост се смањила, донекле и због тога што су се нови министар одбране (пензионисани адмирал) и нови начелник Генералштаба добро познавали. Нови начелник Генералштаба такође је тежио да избегне политичке расправе. Његово тежиште је било на професионализацији војске, мада су проблемима и даље постојали, као, на пример, неслагања око покушаја министра одбране да изведе кадровске промене у главној инспекцији војске. Још неповољнија ситуација везана је за чињеницу да око половина чланова Генералштаба није имала одговарајуће војно образовање за дужности на којима се налазила и то стање се задржало до краја 1998. године.

Због економских и политичких притисака следећих година је поново претила опасност да се распламсају притајене напетости и ситуација је била неизвесна. Према оценама западних аналитичара, високе војне команде су чак до 1998. године биле под контролом старе официрске гарде, што је сматрано препреком за корените промене. Због тога су западни аналитичари покушали да нађу узроке и формирају колективни портрет бугарског војног руководства до те године. Многи генерали су потицали из сиромашних сељачких породица и имали су неке предрасуде из прошлости. Мада су биографски подаци војног особља ретко презентовани, неки објављени подаци су познати. Већина тих лица, старости педесетак година, рођени су, одрасли и школовани у време јаког утицаја комунистичке идеологије. Од почетних официрских дужности па навише, мишљење партијског комитета и органа војне безбедности (који су били потчињени тајној полицији, а не војној команди), било је пресудно за њихово даље напредовање. И поред деполитизације оружаних снага (политичка активност у војсци законски је забрањена 1990. године), официри који су се надали постављењима на вишим нивоима, остали су активни чланови Комунистичке партије и, истовремено, није било официра изнад чина мајора који није био члан партије. Многа од тих лица потичу из крајева у којима је пре рата био јачи комунистички покрет. Комбинација тих чинилаца (врх војног естаблишмента) и непостојање јасне и јаке политичке институције за доношење одлука у вези с

питањем националне безбедности пресудно су онемогућавали планирање и спровођење ефикасне војне реформе.

Војни систем образовања

У Бугарској војсци систем образовања има три главна нивоа. Будући подофицири иду у подофицирску средњу школу, која је обично у оквиру виших војних школа (академије), које чине следећи ниво. Школовање у њима траје четири-пет година, и по завршетку школе питомци добијају чин поручника, а у многим случајевима и одговарајући цивилни инжењерски степен. Те школе се налазе у неколико градова (Софија, Варна, Велико Трново, Шуман, Д. Митрополија). У поморској и ваздухопловној академији школују се и цивилни студенти за потребе трговачке флоте и цивилног аеротранспорта. После најмање три године службе (тј. у већини случајева после обављања дужности командира вода и командира чете), млади официри могу да конкуришу за пријем на трећи ниво школовања, односно на Војну академију у Софији. Без завршетка те војне академије официр не може да достигне више чинове од потпуковника, или да командује јединицом већом од батаљона. У прошлости су најбољи официри, од чина мајора па навише, обично упућивани на одговарајуће војне академије у Совјетском Савезу, а после њиховог завршетка командовали су јединицама ранга пука, и вишим. Та пракса је сада прекинута. Старији официри који се разматрају за промоцију у генерале морају да прођу генералштабне курсеве у трајању од једне до три године на Војној академији у Софији, или да похађају академије у иностранству. Док је у прошлости официр једино могао да похађа совјетску генералштабну академију или Војну академију Фрунзе, где су сви официри из Варшавског пакта слати да студирају стратегију и тактику за командне нивое изнад нивоа дивизије, сада се официри упућују на војне академије на Западу (Сједињене Америчке Државе, Уједињено Краљевство Велике Британије, Немачка, Француска и Италија). После завршетка трогодишњег курса на академији официри се обично враћају у своје матичне јединице. Тада преузимају веће одговорности, као команданти батаљона или виших јединица, а најчешће дужности у командама пукова или дивизија.

Историјат тока војних реформи

Прича о војној реформи у Бугарској започета је непосредно после промене политичког система. Током 1990. године партијске ћелије у касарнама стављене су изван закона, а касније је новопостављени председник Желев иницирао усвајање закона о деполитизацији којим је забрањено лицима на служби у војсци учлањивање у било коју партију. Први министар одбране, после 1920. године, уложио је велики

напор и политички углед у реформи. Чињеница да је цивил постављен за министра била је револуционарна промена, а тај министар је значајно реформисао и Министарство одбране, одвајајући га од Генералштаба.

За свега неколико месеци персонал Министарства је смањен за 40 одсто, што је омогућено пре свега укидањем главне политичке администрације, војне контраобавештајне службе (пребачено у Министарство унутрашњих послова) и још неких делова администрације. По први пут је успостављена старосна граница за војна лица и многи старији официри су пензионисани. Бројно стање људства у Генералштабу смањено је са 1.400 на 800 лица. Неке од тих мера касније су оцењене као преурањене. Други по реду министар одбране (од маја 1992. године) превише је инсистирао на безусловном обнављању старе царске војске, што је био захтев који је једино водио ка даљим конфликтима са високим војним командама. Ти конфликти су настављени и са следећим министром одбране, који је био прилично ексцентричан и придавао је велики значај војним парадама и церемонијама.

Упркос увек актуелним проблемима у односима са високом војном командом, Влада је остала привржена идеји о војним реформама што је јасно наглашено и 1998. године, када је Бугарска изразила жељу за пријемом у Северноатлантски савез. Ту изјаву су касније пратиле и одговарајуће персоналне промене у Генералштабу: пре свега, постављен је нови начелник Генералштаба. Тај је случај био преседан и по томе што је ваздухопловни генерал први пут у бугарској историји постављен за начелника Генералштаба. Према одређеним изворима, то је потврђивало оријентације Бугарске на усвајање неких војних решења Запада, где постоји правило ротације на вишим формацијским местима између видова, родова и служби оружаних снага.

Према разним прорачунима, војна реформа у Бугарској требало је да се заврши до 2000. године, уз смањење броја припадника оружаних снага на 90.000 лица. Осим тога, планирана је и измена организације јединица, при чему је предвиђено да бригаде замене совјетски тип дивизија и да се три армије трансформишу у корпусе. Стара поставка одбране у оквиру Варшавског пакта такође је промењена, односно смањен је број јединица дуж граница са Турском и Грчком. Уместо тога, тежиште је на развоју малих, високопокретних снага за брзо реаговање, оспособљених за ангажовање на интернационалним кризним жариштима или за учешће у међународним мировним мисијама. На вишим нивоима војне хијерархије, организација команди видова била би реорганизована и формирао би се главни штаб. Тако би команданти свих видова оружаних снага упоредо имали звање начелника главног штаба, а надлежности би се односиле само на њихов вид.

Касних деведесетих година политика министра одбране сводила се на један циљ – интеграцију у Северноатлантски пакт. Предвиђено је предузимање конкретних мера за побољшање оперативне компа-

тибилности између Бугарске и снага НАТО-а, као и трансформација војног система образовања да би се досегли стандарди савеза. Измена начелника Генералштаба је сигнал да Бугарска, упркос економским невољама, наставља у правцу војних реформи несмањеном снагом. Војни савет Генералштаба објавио је 1998. године да ће нова структура команди бугарске војске бити заснована на моделу Северноатлантског савеза. Једна од основних промена јесте и професионализација војске.

Упркос искреном залагању Владе, војна реформа у Бугарској сучава се са многим препрекама. То је нарочито очигледно у поређењу с Румунијом, која је обавила сличне реформе у својој значајно већој војној организацији у периоду од 1991. до 1994. године. Бугарско војно руководство показало је одсуство ентузијазма према променама.

До касних деведесетих година Бугарска се ухватила у коштац са пословима везаним за војне реформе али са малим резултатима. Козметичке персоналне и институционалне промене мало су допринеле решавању стално актуелних проблема у центру реформи, пре свега лоше дефинисаног процеса одлучивања о националној безбедности и непопустљивости високих војних команди.

Преструктурирање мађарских оружаних снага

Мађарска влада је средином 1999. године дефинисала резолуцију за коначно решавање десетогодишњег проблема преструктурирања мађарских оружаних снага (МОС). Главни циљ те резолуције јесте да се оружаним снагама обезбеде могућности за испуњење обавеза које произлазе из чланства у Северноатлантском савезу. Реформом су предвиђене бројне промене у свим сегментима војне организације, па постоји и извесна сумња да ће све моћи да се обаве.

Током последњих десет година МОС имале су неколико узастопних реформи, које нису довољно ефикасно спроведене. У том периоду оружане снаге су значајно смањиле своју резерву и ресурсе, али је дошло и до великог одлива искусног кадра. Проблем је у томе што није успостављена модерна организациона и командна структура, упоредо са смањењем величине оружаних снага. Јер, официри у вишим војним круговима сада сваку промену прате са забринутотошћу и не верују у напредак и модернизацију.

Мађарске оружане снаге су имале око 150.000 људи у 1989. години, а крајем 1996. године око 63.000 лица (без људства у Министарству одбране и њему потчињених организација и истраживачких института). Кадровска структура била је следећа: 9.000 официра, 9.000 подофицира, 30.000 војника и 15.000 цивилних лица. Једна од неповољних последица тих великих кадровских смањења јесте непропорционалност, како по специјалностима, тако и по чиновима. На пример, према новој организацији предвиђено је око 250 пуковничких

места, а стварни број пуковника је много већи (имају више од 500 пуковника). Претходна велика смањења оружаних снага углавном су се односила на оперативне јединице, а мање на врх војне организације. Следећи неповољан чинилац био је стални финансијски проблем, те реформе никад нису до краја спроведене. Неке студије које се односе на претходне реформе показују да су могућности мађарских оружаних снага испод очекивања Северноатлантског савеза. Последица досадашњих смањења оружаних снага јесте и ограничавање могућности оружаних снага да испуне своје основне обавезе у вези с одбраном земље, тако да без додатних ресурса немају капацитета ни да одговоре војним изазовима актуелног међународног безбедносног окружења. Наиме, током међународног ангажовања у вези с кризом на Косову и Метохији показало се да мађарска влада нема ниједну ефективну војну јединицу за задатке брзог ангажовања у оквиру међународних снага.

Пресек садашње ситуације

Мађарска, према ставу из политике националне безбедности, утврђене 1998. године, нема „идентификованих непријатеља“, односно не разматра ниједну земљу као актуелни или потенцијални извор угрожавања њене безбедности. Истовремено, узети су у обзир сви процеси и развоји догађаја који су у супротности с интересима и вредностима Мађарске и могу да буду опасни по њену безбедност. Те опасности су се, током последње декаде, појављивале не у самој земљи већ у непосредном регионалном окружењу.

Према броју становника, Мађарска се налази на 14. месту у оквиру земаља чланица НАТО-а, а према укупном броју војника на 13. месту, док је по трошковима за одбрану на 17. месту, иза ње су само Луксембург и Исланд. Међутим, и у остале две нове централно-европске чланице НАТО-а – Пољској и Чешкој, ситуација у вези с финансирањем потреба одбране земље није много боља. Мађарска издвајања за одбрану износе 66 америчких долара по становнику, у Пољској – 74, а у Чешкој 96 долара. По војнику Мађарска троши око 11.945 долара, САД троше око 188.000, а Француска око 115.000 долара. Без обзира на тако ниске вредности релативних издвајања за војску, то је за Мађарску ипак узлазна тенденција јер је, на пример, за 1996. годину издвајање за војску износило око 500 долара по становнику, односно, око 8.000 долара по војнику. У вези с проблематиком трошкова одбране, велики проблем је њихова структура, а с тим проблемом се суочавају и друге земље чланице НАТО-а. Наиме, око половине средстава за одбрану троши се за финансирање персонала. Следеће велике ставке у војном буџету су набавке горива за авионе и возила и трошкови најнеопходнијег одржавања техничких средстава. Средства из буџета која преостану веома су мала за финансирање других активности, на пример, за истраживања и развој.

Поред обавеза према НАТО-у, за Мађарску је важно и питање односа с Европском унијом, која планира да до 2003. године креира сопствене потенцијале за управљање кризама и тако смањи заостајање у односу на Сједињене Државе. Како је стратегијски циљ Мађарске да се прикључи Европској унији, то намеће нове потенцијалне обавезе у вези с одбраном, односно с учешћем Мађарске у формирању европских заједничких одбрамбених капацитета.

Систем војног образовања

У оквиру реформе оружаних снага предузета је и реформа војног образовног система. Тако је виша ратна академија проширена, обједињавањем са самосталним војним техничким академијама и ваздухопловном академијом, под новим називом Универзитет националне одбране. Та институција је формално отворена и за цивилне студенте народне одбране.

Редовном обуком свих официра и подофицира обухваћен је и петодневни курс „НАТО“-а. Такође, обавезни су, као и раније (пре деведесетих година), курсеви страних језика. На пример, годишње курсеве страних језика у оружаним снагама похађа од 600 до 800 полазника (официри и подофицири), а више од 50 одсто полазника учи енглески језик.

Планови за будућност

Мађарска је испунила постављене услове за улазак у Северноатлантски савез. Трошкови за одбрану постепено су повећавани претходних година, а за 2001. годину планирано је да износи 1,81 одсто бруто националног производа. Међутим, деветина тих средстава предвиђена је за граничне јединице и цивилну одбрану, тако да стварни део трошкова за одбрану није требало да пређе 1,41 одсто бруто националног производа. Даљих повећања издатака за одбрану, у односу на бруто национални производ, вероватно неће бити, али се, с обзиром на планирани економски раст мађарске привреде, очекује реално повећавање буџета одбране за четири до пет одсто сваке године. Према плановима, та сума ће се користити за остварење циљева везаних за чланство у Северноатлантски савез.

Најзначајнија одлука Мађарске владе јесте разматрање свих аспеката одбране и модернизације оружаних снага кроз десетогодишњи план. На основу тог плана, од мађарских оружаних снага се очекује да из процеса реформи изађу као мања, али војно значајна, модерна и добро обучена оружана сила, способна да заштити државну територију и ваздушни простор и да буде гарант безбедности Мађарске, њеног територијалног интегритета, политичке независности и

демократског уређења. Истовремено, мађарске оружане снаге биће способне да испуне своју улогу у оквиру НАТО-а и спремне да учествују у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација, НАТО-а и Конференције за европску безбедност и сарадњу.

Процес реструктурирања, који ће се обавити кроз три узастопне фазе, биће заснован на: логичком редоследу операција; националним и интернационалним приоритетима; испуњењу обавеза према НАТО-у у задатим роковима и очекивана расположивост неопходних ресурса, укључујући уштеде и њихово преусмеравање на реструктурирање.

Прва фаза реструктурирања треба да се оствари до краја 2003. године, а подразумева: креирање нове организационе структуре (укључујући дислокацију јединица и планирани број људства); успостављање система будућих уштеда; побољшање радних и животних услова војног персонала и повећање привлачности и статуса војног позива. У тој фази већи део средстава биће утрошен на програме за побољшање квалитета живота и модернизацију војних база, које би у будућности требало да имају велики значај. Мањи део средстава биће намењен за побољшање готовости, обуке и набавку војне опреме.

У другој фази (до 2006. године) приоритети су: наставак реализације програма за побољшање услова живота и рада припадника ОС; повећање нивоа готовости и обучености и набавка најнеопходније војне опреме.

У трећој фази, главни циљ биће техничка модернизација мађарских оружаних снага. Већи део средстава биће усмерен за набавку војне опреме, а мањи део средстава за програме обуке и готовости.

Основа за нову организациону структуру Министарства одбране (укључујући и оружане снаге) биће: остварење захтева за бољим управљањем борбеним јединицама; нормалнија бројна сразмера између командног и потчињеног особља и смањење броја помоћних структура и бројног стања људства у тим структурама. Планирано је смањење људства у оружаним снагама са садашњих 52.000 на 37.500 људи. Све одбрамбене структуре (Генералштаб и оружане снаге, администрација и помоћне структуре) биће потчињене Министарству одбране.

Језгро оружаних снага чини Копнена војска, која ће бити ефикаснија, и економски рационалне ваздухопловне снаге. Према степеноу готовости и попуњености људством, јединице видова биће подељене на: снаге за реаговање; главне одбрамбене снаге и резерву и снаге за територијалну одбрану. Снаге за реаговање биће способне да трезвено обаве наменске задатке како унутар, тако и изван граница Мађарске. Главне одбрамбене снаге користиле би се, пре свега, у Мађарској, у блиској сарадњи с локално распоређеним савезничким снагама, а степен њихове готовости и попуњености људством треба да буде усклађен са њиховом улогом. Резерва и снаге територијалне одбране

требало би да буду спремне за обављање својих задатака након мобилизације и заједничког увежбавања.

Мирнодопска попуна оружаних снага радикално ће се побољшати и биће испуњени услови који важе за снаге Северноатлантског пакта. Попуњеност Копнене војске људством повећаће се са 22 на 63 одсто, попуњеност ваздухопловних снага са 47 на 95 одсто, а оружаних снага у целини са 30 на 50 одсто попуњености. Генералштаб ће бити интегрисан у Министарство одбране као војни стручни орган за планирање, организацију и процес припремања одлука. Министар одбране управљаће оружаним снагама преко начелника Генералштаба.

Садашње команде дивизија ће се расформирати, што ће командну структуру учинити еластичнијом. Команда Копнене војске и Команда Ваздухопловства обављаће оперативне командне функције. Централне логистичке и војне организације за подршку и службе биће потчињене Команди за логистику и подршку. Ради оперативног функционисања војног врха, успоставиће се још у миру центар за здружене операције на заштићеном командном месту Генералштаба. Током кризних ситуација, штаб овог центра постепено ће се повећавати људством из Генералштаба. Основна јединица будуће организације Копнене војске биће батаљонска борбена група.

Као чланица НАТО-а, Мађарска треба да поседује одређени контингент готових снага за стављање на располагање том савезу. Једна од могућих варијаната структура тог контингента (до 12.000 људи) јесте:

- батаљон механизоване пешадије, оклопни батаљон и инжењеријски батаљон;

- батаљон механизоване пешадије и две чете за брзо реаговање;

- тим за логистичку подршку (за мировне операције типа ИФОР и СФОР);

- по један сквадрон борбених и транспортних хеликоптера;

- један или евентуално два хеликоптера за спасавање и извлачење.

Спајањем јединица по „основним гарнизонима“ омогућиће се економски ефикасније функционисање мањих војних целина. Због тога ће ОСМ повићи своје ефективе са 23 локације и поседоваће 73 касарне и друга објекта на 36 различитих локација. Процењује се да ће дислоцирање јединица коштати око пет милиона америчких долара, али да ће уштеде на основу тих дислоцирања износити око 13 милиона долара.

У вези с војним персоналом, нарочита пажња усмериће се на обезбеђење неопходне равнотеже у броју официра и подофицира да би се спречило осипање кадра због старосне структуре и структуре по чиновима, као и ради регулисања пријема и отпуста лица из војне службе. Тако ће се укинути садашња пракса да тек одшколовани кадар напушта војску пре уговором прописаног рока, уз симболично плаћање трошкова школовања. С аспекта избора и задржавања кадра, нови систем биће сврсисходнији и чиниће основу за напредовање,

распоређивање на дужности и учешће у образовању и обуци. Унапређивања ће се везати за формацијске дужности и биће заснована на такмичарском принципу, уз узимање у обзир оба чиниоца – и квалитета појединаца и стварних потреба оружаних снага, тако да ће се бирати најпогоднија и најспремнија лица. Због тога се промовише општи принцип: „на више (усавршавање) или напоље (из војске)“, тако да ће се одлуке о пензионисању доносити према временском ограничењу за службу лица на формацијским местима, годинама старости и перспективама за даље напредовање у каријери.

Преструктурирање ОСМ узроковаће смањење мирнодопског састава за око 15.000 лица, односно са 52.000 лица, у 2000. години, на 37.500 лица на служби у оружаним снагама. То смањење ће се реализовати у току прве две године реформе, уз примену пакета компензационих мера за олакшање преласка тих људи на цивилни режим.

На концепт техничке модернизације оружаних снага Мађарске утичу два основна чиниоца: тренутно стање технике и ниво будућих издвајања за трошкове одбране, као и захтеви у вези с важећим стандардима НАТО-а који одређују смер техничке модернизације. С аспекта компатибилности с НАТО-ом, највећи проблеми су следећи:

- недовољно развијена информатичка опрема и инфраструктура;
- превазиђена средства везе и радарска опрема;
- низак ниво и недостатак компатибилности система за ваздушни слобраћај, навигацију и обележавање;
- застарели возни парк;
- недовољне могућности за електронско ратовање;
- некомпатибилност већег дела опреме.

За реализацију задатака везаних за војну реформу постоје два основна начина: повећање војног буџета и уштеде на основу процеса реструктурирања. Без обзира на наведене проблеме и песимизам због садашње техничке опремљености мађарске војске, треба узимати у обзир чињеницу да је Мађарска ипак предузела значајне активности у вези с опремањем Копнене војске (1996. године) увођењем 200 нових оклопних транспортера (типа БТР) из Русије и 100 тенкова (типа Т-72с) из Белорусије. Мада су те набавке, с финансијског аспекта, биле веома повољне (враћање дугова из ранијих периода, ниже цене од тржишних, и слично), министар одбране је због њих, ипак, жестоко критикован у Парламенту. Већи део новонабављених средстава (пре свега, оклопни транспортери) распоређен је јединицама у граничном подручју ради побољшања њихових могућности за обезбеђење граница, пре свега према Југославији (због познатих догађаја и тадашње ситуације у региону). И поред тих великих набавки наоружања, Мађарска не прелази лимите постављене уговорима о регионалној контроли наоружања.

У вези с дугорочном техничком модернизацијом ратног ваздухопловства, Мађарска је опредељена за набавку нових авиона. У разма-

трање су узете понуде неколико великих светских произвођача (амерички Локид-Мартин, са F-16, француски Дасо, с „Миражом“ и шведски SAAB, с „Грипеном“). За избор најбоље понуде постоје веома комплексни критеријуми (не само перформансе авиона). Најбоље услове нуди шведски произвођач, који обећава ангажовање и мађарске привреде и економије у том великом послу. Његови мотиви за давање повољних услова набавке засновани су и на чињеници да њихов авион није проверен у реалном ратном сукобу, као и на мишљењу да ће то помоћи да продре на војна тржишта и других земаља региона којима, пре или касније, предстоји обнављање ратних ваздухопловстава.

Одбрамбена стратегија Грчке

Грчка, као најразвијенија и најстабилнија земља региона, у протеклом периоду није имала великих друштвених промена као наведене земље. Међутим, постоје следећи чиниоци на основу којих се може уврстити међу њих:

- Грчка следи оријентацију водећих западних земаља на „континуитет промена“;
- изложена је латентној могућности угрожавања од стране Турске (по принципу „свршеног чина“, као у случају Кипра);
- налази се у веома нестабилном окружењу (Балкан);
- лоцирана је у нашем региону;
- по величини територије и броју становника припада истој групи земаља којој и наша земља.

Концепт безбедности Грчке

Најновији преглед стратегије одбране Грчке (из 2000. године) усмерен је на трансформацију и модернизацију националних оружанских снага ради оспособљавања да одговоре на угрожавања која се очекују у новом глобалном и регионалном стратегијском окружењу у наредних петнаест година. Наиме, Грчка се налази у центру „нестабилног троугла“, који чине Балкан, Кавказ и источни Медитеран. Такође, на веома је добром месту за контролу поморских путева, па је њена улога изузетно значајна за поморске операције у Медитерану. Према томе, биће стратегијски важна за Запад најмање првих десет година 21. века, као што је Немачка била значајна током „хладног рата“. С политичког аспекта, Грчка је једина земља у региону која је истовремено члан Европске уније, НАТО-а и ОЕБС-а и која се залаже да се не мења постојеће стање у међудржавним односима.

Грчко министарство одбране дубоко је уверено да турска претња, нестабилно окружење на Балкану и грчке обавезе према НАТО-у,

Европској унији, Уједињеним нацијама и ОЕБС-у чине главни оквир у којем ће функционисати њене оружане снаге у наредних 15 година. Војне претње из Албаније и бивше југословенске републике Македоније не сматрају се озбиљним с обзиром на опште стање у тим земљама. Албански иредентизам може да провоцира сецесионистичке тенденције у БЈР Македонији, али тај потенцијални проблем могао би да се реши дипломатијом и мировним мисијама. Грчка граница с Бугарском релативно је сигурна, пошто конфигурација терена онемогућава сваку агресију. Бугарска неће бити у стању да угрози Грчку током првих пет до десет година 21. века, а таква могућност искључена је и због жеље те државе да се прикључи НАТО-у и Европској унији.

Копнена граница између Грчке и Турске много је угроњенија због природе терена и његове релативне изолованости од остатка државе. Међутим, река Еврос је препрека за сваког могућег агресора. Одбрана егејских острва узрокује објективне тешкоће, јер их је веома много и распршена су дуж турске обале и на југу земље. Процењује се да је Турска способна да истовремено угрози два-три мања и, вероватно, једно веће острво. Ако би се то десило, следећи корак било би пресецање унутрашњих пловних путева ради изолације снага базираних на острвима. Сматра се да би у случају таквог сукоба дошло до стране интервенције ради спречавања ширења конфликта, али Грчка тада не би била у предности, јер би се вероватно задржало затечено стање (то доказује случај Кипра).

Према новим безбедносним приоритетима, измењени одбрамбени задаци грчких оружаных снага су:

- копнена, ваздушна и поморска одбрана против сваке спољне претње;
- чување државних граница на копну, мору и у ваздушном простору;
- спровођење доктрине „заједничке одбране простора“ с Кипром;
- заштита етничких Грка изван националних граница;
- смањење нестабилности на северним границама;
- готовост за обавезе према НАТО-у и европским снагама за брзо деловање;
- обезбеђење морских пролаза у источном Медитерану;
- учешће у регионалним и интернационалним мировним операцијама.

Нова политика националне одбране Грчке заснована је на обједињеним стратегијским доктринама „Одвраћање“ и „Еластични одговор“. „Одвраћање“ се односи на способност оружаных снага да учине неприхватљивом цену агресије против Грчке, а „Еластични одговор“ на њихову способност да одговоре на агресију на било којем нивоу. Основне одреднице те доктрине су:

- „стратегиска флексибилност“, што подразумева брзу концентрацију, развој и употребу оружаных снага када год је неопходно осу-

јетити намере непријатеља. То је једини начин на који грчке оружане снаге могу да изводе вишеструке операције у сложеном окружењу јединствене одбрамбене области (на пример, Егеј и Кипар);

– „регионално присуство“, што значи способност оружаных снага да се укључе у догађања на Балкану и источном Медитерану. На тај начин се повећава престиж државе, доприноси регионалној стабилности, ковању пријатељских веза са суседним нацијама обезбеђењем помоћи итд.

Неколико нових оперативних концепата, које већ остварују главне западне силе, такође је усвојено, а то су:

– „супериорни маневар“, као вишедимензионална имплементација информационих могућности, укључујући способност ангажовања (и еластичност при употреби), као и непосредно развијање копнених, ваздушних и поморских снага за специфичне оперативне задатке;

– „информационо ограничавање“, односно способност за прикупљање и обраду информација и спречавање непријатеља да чини то исто;

– „прецизност нападних дејстава“, тј. способност веома прецизног одређивања циља дејства, обезбеђење његовог праћења, извођење прецизног напада, контрола степена успешности напада и, ако је потребно, понављање акције;

– „одлучне операције“, односно развијање јаких и ефикасних снага на простору операција;

– „интегрисана логистика“, што подразумева напредне методе управљања логистиком за сва три вида да би се обезбедили економичност, стандардизација средстава и материјала и брзо реаговање у кризним ситуацијама.

Планираном новом организацијом оружаных снага предвиђено је смањење тренутно бројних малих јединица и формација, што ће резултирати значајним уштедама. Промене које су одобрене још 1997. године већ су започете, али треба да се убрзају. Нова организација требало би да се заврши до 2003. године.

За Грчку је важно и одржавање ефективних резервних снага, пошто још постоји ризик од општијег сукоба. Међутим, одржавање у стању сталне готовости свих снага ради одговора на могућа угрожавања финансијски је недопустиво. Због тога постоји потреба за новом политиком у вези са саставом, организацијом и обуком резерве, тако да комбиновање резерве и редовне војске буде флексибилан и ефикасан процес. Планираним смањењима редовне војске и успостављањем снага за брзо реаговање, повећава се улога резерве војске. Њено држање на високом нивоу спремности појачаће борбену спремност војске у целини. Те резервне снаге могу да задовоље потребу за специфичним задацима и на основу њих, истовремено, може да се смањи незапосленост, пре свега, у пограничним областима земље.

Интеграција је способност три вида да дејствују заједнички и тако повећају кумулативну снагу. Снаге које изводе интервидовске операције биће под командом интегрисаног (интервидовски) штаба и имаће већу операциону снагу него у миру. Здружене формације и штабови биће састављени према захтевима конкретног војишта. Први корак у том правцу јесте успостављање снага за брзо реаговање, које ће бити мале, флексибилне и са великом ватреном моћи. У оквиру промена предвиђене су и следеће конкретне мере:

- редефинисање места и улоге врховног команданта оружаних снага да би линија командовања била иста и у миру и у рату;
- конкретизација нове здружене доктрине на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу;
- доношење нових директива и концепата за здружену логистику, обавештајне послове, психолошке операције, електронско ратовање и разне друге аспекте.

Проблематика везана за људство оружаних снага односи се, првенствено, на побољшане радне услове и обезбеђење дефинисаног нивоа обучености. Због тога ће се повећати број професионалаца и побољшати ниво њихових квалификација, посебно за лица примљена на основу петогодишњих уговора.

Циљ Министарства одбране јесте дугорочна стабилизација трoшкова одбране, уз истовремено повећавање ефикасности оружаних снага. Програми увођења наоружања засновани су на планираној будућој структури оружаних снага, новим оперативним доктринама и, изнад свега, на вишенаменском карактеру. Приоритет ће имати „паметна“ оружја. Колико год је могуће, смањиће се зависност од страних извора и повећати подршка националној одбрамбеној индустрији и заједничким улагањима. Грчка одбрамбена индустрија мора да функционише као полуга домаћег раста и произвођач технологија које ће се проширити на националну економију. Програми набавке морају да се планирају правовремено, тако да грчка индустрија има довољно времена да у њима учествује.

Кореним променама у војној области (нарочито у природи вођења рата) из основа се мења карактер војних операција. Према концепту одбрамбене иницијативе НАТО-а постављени су Грчкој специфични задаци које мора да обави у тој области, посебно да покаже већу компактност унутар својих оружаних снага и, где је могуће, између грчких и савезничких снага. Министарство одбране Грчке, суочено с новим изазовима и постојећим безбедносним проблемима у региону, озбиљно је разматрало револуционарне промене у војној области у свом прегледу стратегијске одбране. У вези с тим, главни ставови су:

- способност оперативног развоја се најбоље повећава инвестирањем у ваздушни и поморски транспорт и реорганизацијом снага у мање, брже покретне јединице, опремљене лакшим али убојнијим средствима;

– издржљивост зависи како од напредних технологија, тако и од одговарајућих логистичких напора;

– за ефективно ангажовање неопходни су разноврсни савремени системи наоружања, пројектили високе прецизности, уређаји за праћење и извиђање у свим временским условима, јуришни хеликоптери и „невидљиви“ авиони. Основни захтев је да ти системи буду компатибилни са свим видовима оружаних снага;

– способност преживљавања на бојишту зависи од способности да се заштите снаге у случају употребе оружја за масовно уништавање;

– унапређени систем командовања је основни чинилац за повећање грчких војних могућности.

Један од главних проблема у оружаним снагама јесте како довољно брзо да се уграде технолошке иновације да би се обезбедиле нове борбене могућности (екстремна прецизност, тачност, ефективност и сигурност за сопствене трупе). Очекује се да ће се тај проблем решити у високообразовним установама Грчке.

Закључак

На основу наведеног, могу се извести следеће заједничке карактеристике које се односе на узрок војних реформи и пројектоване правце, ток и проблематику везану за реформе:

– афирмисан је формални однос надређености и практичног утицаја цивилне власти (преко министарстава одбране) на оружане снаге;

– у креирању војних реформи полази се од претходно јасно дефинисаних циљева националне политике одбране и безбедности државе;

– уколико не постоје јасни циљеви националне политике и нису реално планиране реформе настају велики проблеми и реформа се непотпуно реализује;

– у дефинисању националне политике одбране посебно је важан став о потреби различитог учешћа у међународним војним мисијама, пре свега у матичном региону, као и став о потреби учешћа у регионалним безбедносним међународним интеграцијама;

– планирају се и припремају посебне снаге (мањег обима) за учешће у међународним мисијама;

– реформе се планирају и одвијају у условима сталних ограничења финансијских средстава;

– један од основних параметара реформи јесте смањење људства, јединица и гарнизона;

– техничка и организациона модернизација оружаних снага (већа мобилност, убојитост, аутономност јединица) јесте приоритет који се поштује и, према одређеној динамици, уграђује у токове реформи;

– постоји тежња ка стандардизацији војне опреме према критеријумима водећих западних земаља и НАТО-а;

– државе које су чланице НАТО-а и оне које томе теже усвајају и стандарде везане за организацију јединица;

– пројектују се и стварају контингенти снага за брзо реаговање, као најспремнији и најубојитији део војске;

– постоји тежња да се скрати командни ланац (од генералштаба до оперативних јединица) и ланац одлучивања (од председника до генералштаба);

– у попуни људством усмерење је на повећање дела професионалних војника, као и на скраћење трајања војног рока за регруте;

– од почетка реформи постоји изражен одлив професионалног кадра, пре свега стручног и млађих годишта, па се планира повећање стандарда војног персонала као саставног дела реформи;

– планира се рационализација и, у вези с тим, интеграција војног образовног система са цивилним образовним системом, као и школовање официра у страним земљама, пре свега у водећим западним земљама;

– војне реформе су дуготрајан (вишегодишњи) процес.

На крају, може се закључити да су велике друштвене промене главни узрок великих реформи оружаних снага и да, дугорочно, реформисању војске треба приступати с аспекта „непрекидности промена“, односно као увек потенцијално актуелном процесу, сходно новим изазовима било које врсте.

Литература:

1. Sebastian Gorka, „Hungary reinvents its defence force“, „Jane’s intelligence review“, стр. 197–200, мај 1997.
2. Laszlo Szabo, Gyulo Bene, „On the way to a modern force“, „Military technology“, стр. 69–71, децембар 2000.
3. „Greece details strategic defence review“, „Military technology“, стр. 49–61, децембар 2000.
4. Ken Gause, Stephan E. Nikolov, „Bulgaria focuses up to military reform“, „Jane’s intelligence review“, стр. 401–406, септембар 1997.
5. Jose C. d’Odorico, „Argentina’s Military Reorganization“, „Armed forces journal“, стр. 18–19, јул 1998.

Критички поглед на патриотизам и космополитизам у савременом свету*

Проф. др Биљана Трeбјешанин

Књига *За љубав домовине* резултат је расправе подстакнуте огледом Марте Нусбаум¹ *Патриотизам и космополитизам*. Тај оглед и двадесет девет одговора на њега, први пут су, како стоји у предговору књиге, објављени 1994. године у „Boston Review“. У књигу, која је објављена 1996. године, укључени су, поред предговора Џошуа Коена², и споменути оглед Марте Нусбаум (први део), једанаест од већ објављених одговора, од којих су неки проширени, пет нових, први пут објављених у њој (други део) и одговор Марте Нусбаум (трећи део).

Реч је, дакле, о књизи полемичког карактера у којој су супротстављени једно космополитско морално гледиште и гледишта ненаклоњена космополитизму услед његовог третирања као извора угрожавања ограничених групних припадности, идентитета и посебности националних традиција. Таква концепција сама по себи чини књигу занимљивом, а томе додатно доприноси и брижљив избор текстова, којима је обезбеђена разноврсност приступа, становишта и аргументације.

Текстови уврштени у књигу обједињују филозофску расправу и јавну дискусију, осветљавајући како сложеност питања о којима се расправља, тако и значај трагања за одговорима на њих. Савремене

* Приказ књиге: Марта К. Нусбаум, Џошуа Коен, *За љубав домовине. Расправа о границама патриотизма*, Београд, Библиотека XX век, Чигоја штампа, 1999.

¹ Марта К. Нусбаум (Martha C. Nussbaum) професор је права и етике на Универзитету у Чикагу и аутор бројних књига, од којих су најпознатије: *Фрагилност доброте – срећа и етика у грчкој трагедији и филозофији* (*The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy*), 1986; *Терапија чежње. Теорија и пракса у хеленистичкој етици* (*The Therapy of Desire. Theory and Practice in Hellenistic Ethics*), 1990; *Поетска правда. Књижевна имагинација и јавни живот* (*Poetic Justice. Literary Imagination and Public Life*), 1995; *Пол и друштвена правда* (*Sex and Social Justice*), 1996.

² Џошуа Коен (Joshua Cohen) професор је политичких наука на Масачусетском институту за технологију (МИТ) и уредник „Boston Review“.

реинтерпретације космополитизма и патриотизма отварају и значајна морална и практична питања, каква су: питање протекционизма, имиграције, људских права, стране интервенције, помоћи у развоју, циљевима образовања, и слична. Критичко пропитивање космополитизма и патриотизма, укључено у те реинтерпретације, чини основу како за адекватније разумевање и оцену политичке, економске, социјалне и образовне праксе у савременом свету, тако и за њихово теоријско усмеравање. Оно би, стога, требало да постане трајни процес у различитим срединама. Та књига је и прилог том пропитивању и добар подстицај за даља и другачија пропитивања.

Књига почиње огледом „Патриотизам и космополитизам“ Марте Нусбаум. У њему се ауторка залаже за неговање старог идеала космополите – човека чија приврженост првенствено и примарно припада свеколикој „светској заједници људских бића“ а чија начела практичног мишљења чине универзалне људске вредности правде, једнакости и разума, односно, једнако поштовање вредности свих равноправних, иако различитих чланова те заједнице. На тај начин се, према њеном мишљењу, много боље може служити и патриотским моралним идеалима него у случају наглашавања патриотског националног поноса које је морално опасно и штетно и за саме патриотске циљеве. Национално самодefинисање она сматра defинисањем себе „на основу морално ирелевантне карактеристике“. Дакле, суштински нас одређује то што смо људска бића, док је националност ствар случајности рођења. Позивајући се на учење стоика о космополитизму, Марта Нусбаум истиче да космополитски став не захтева укидање локалних и националних облика политичког организовања и привржености, нити стварање светске државе, већ, пре свега, промену у нашим главама и срцима, односно, придавање већег значаја моралној заједници свих људских бића, уместо подизања националних баријера и искључивања других из наших моралних обавеза. Управо стога, она наводи четири разлога за свој став да светско образовање, пре него демократско или национално, треба ставити у средиште грађанског образовања. Ти разлози су следећи:

1. Кроз космополитско образовање, под којим се подразумева много боље познавање других нација и држава и схватање проблема које са њима делимо, помаже да научимо више о себи, да лакше учествујемо оно што је у нашим поступцима локално и небитно и да избегнемо опасност да свој модел живота прогласимо за једини, нормалан и природан за све.

2. Напредујемо решавајући проблеме који захтевају међународну сарадњу јер судбине нација су тесно испреpletене с обзиром на основне услове живота (екологија, залихе хране, насељеност итд.).

3. Признајемо реалне моралне обавезе према свету које би на други начин остале изван нашег интересовања, јер учимо да чинећи од-

ређене изборе у политици или економији најозбиљније узимамо у обзир право других људских бића на живот, слободу и трагање за срећом.

4. Конзистентније и кохерентније расуђујемо ослобођени магичног утицаја државних граница, које чине да су нам људи једне нације блиски када су унутар ње, а незанимљиви када су изван.

У свом одговору на оглед Марте Нусбаум Кваме Ентони Апаја, професор афроамеричких студија на Харвард универзитету, залаже се за *космополитски патриотизам*, односно за *космополитизам с кореном* и усклађен с либералним принципима. То значи да бити космополитски патриота значи бити „привржен свом дому и његовим културним посебностима, али и пун љубави према другим, различитим местима која су дом других, различитих људи“. Такав патриотизам подразумева циркулацију људи између различитих места по сопственом избору, а не само из нужде, али и истовремено прихватање грађанске одговорности за неговање културе и политике сопствених домова, чиме се избегава унификација, односно, омогућује разноврсност, до које је космополитима толико стало. Када је реч о одређивању домена моралног интересовања и обавезе, Апаја сматра да адекватну сферу моралног интересовања чини држава, па и уже заједнице унутар ње, дакле заједнице уже од „људског хоризонта“, и то зато што људи боље живе у мањим јединицама. Као космополити, закључује он, „треба да бранимо права других да живе у демократским државама са богатим могућностима повезивања и унутар граница и изван њих и да буду њихови патриотски грађани“. Коначно, либерални патриотизам подразумева критички однос према држави којој се приписује чисто инструментална функција, а не безусловна лојалност. Истински патриота задржава право да поставља одређене стандарде држави и заједници у којој живи, као и да у њихово име има моралне аспирације и да те аспирације буду либералне.

Бенџамин Р. Барбер, професор и директор Витмановог центра за културу и политику демократије на Ритгрес универзитету, изричито се залаже за *патриотизам уместо апстрактног космополитизма*. Према његовом суду, патриотизам произилази из човекове дубоко усађене потребе за припадношћу и има кључну хуманизаторску улогу у „свету уговора, тржишта и правних лица који човека лишавају сопствених корена“. Право питање за њега, отуда, није како се решити патриотизма и национализма, већ како их учинити безопасним. Адекватан одговор он види у *грађанском патриотизму*, који се клони искључивања али излази у сусрет потреби за „парохијалним идентитетом“. Он каже, приближно следеће: ако су племенске традиционалне заједнице опасне, онда треба да нађемо оне облике егалитарних, демократских, волунтаристичких заједница које отклањају опасности садржане у племенском облику заједнице. Парохијализам је најбезбеднији пут ка космополитизму јер је космополитизам лишен конкретности контрапродуктиван. Дакле, треба „запалити искру љубави према општем, уживајући у посебном“.

Сисела Бок, истакнути члан харвардског Центра за проучавање популације и развоја, у свом прилогу расправи наглашава да су и универзално и уже становиште егзистенцијално значајнији и да ниједно од њих не може бити одбачено као етички ирелевантно. Али, према њеном мишљењу, у моралном развоју предност има кретање од унутрашњости ка спољашњости, јер деца лишена културно укореееног образовања често тешко могу да доживе ма какву приврженост свету, сопственој заједници или породици, тако да постоји опасност да се свугде осећају као изгнаници и да немају одговорности ни према коме осим према себи. Ако не научимо да разумемо јединственост култура, почев од особености сопствене, вероватно нећемо умети да ценимо ни људску различитост, ни заједничку људскост, које су кључне тачке космополитског става. „Хранљиве материје културе“ треба, међутим, деца понудити без присиле, учења напамет и индоктринације, како бисмо „ослободили њихов поглед да се отисне даље од света који их непосредно окружује“.

Џудит Батлер, професор реторике и компаративне књижевности на Беркли универзитету, бави се у свом прилогу питањем теоријског статуса универзалности. Она полази од става да и у случају да прихватимо универзалне перспективе, значење универзалног је различито у различитим културама. Специфичне културне артикулације универзалног дејствују против његове претензије на транскултурални статус. Гледано из перспективе историјске променљивости, универзално је, у садашњем тренутку, можда само делимично артикулисано и ми, можда, још не знамо које облике оно може да узме. Њено питање, отуда, гласи: како да реформулишемо универзално ако узимамо у обзир само привремене и парохилјалне верзије универзалности које су данас утврђене у међународном праву? А њен одговор гласи да треба ширити и осамостаљивати сам појам универзалности и третирати универзално као постулирани идеал с отвореним крајем. Указивање на парохилјални и ексклузивистички карактер постојеће историјске артикулације универзалног јесте део тог пројекта.

Ричард Фолк, професор политичке науке на Принстон универзитету, у свом прилогу „Преиспитивање космополитизма“ нуди две врсте предлога за измирење патриотизма и космополитизма у савременим условима, у којима традиционални патриотизам води ка непродуктивном избегавању изазова глобализације, а економски глобализам, као негативна варијанта космополитизма, води ка одвајању од етичког контекста, који је суштински за идеју космополитизма. Први предлог се састоји у преобликовању образовања, етичких стремљења и политичке лојалности (патриотизам) на начин на који се избегава избор између патриотизма и космополитизма као између две супротстављене крајности. Други предлог се састоји у залагању за *космополитску демократију*, која значи одвајање демократске праксе од њене традиционалне повезаности са појединачним друштвом/државом.

Глобалне конференције организоване у окриљу Уједињених нација о положају жена, развоју, екологији, пример су, према његовом мишљењу, тог иновативног демократског етоса, који повлачи динамичније облике интеракције између народа и структура власти у којима су и интернационална партиципација и локалитет постављени на начин супротан традиционалним доменима демократске праксе, која је усмерена на изборне ритуале и представничке институције. Реч је, заправо, о *глобализацији одоздо* која произлази из виталних интереса народа, за разлику од *глобализације одозго*, којом управљају економски интереси, лишени етичких обавеза. Преобликовани патриотизам и космополитизам, у том случају, повезује заједничка посвећеност обнављању услова за настанак хумане државе, хуманог региона и, коначно, за настанак „достојног инклузивног глобализма“.

Натан Глејзер, професор у пензији образовања и социологије на Харвард универзитету, преиспитујући границе лојалности поставља практично питање о томе колико се реално могу растегнути границе обавеза и лојалности. Одговор је да без сумње није лоше знати више о другим земљама, али да државне границе имају одређено значење и значај и у личном и у политичком животу, као што имају и практичну корисност. „Космополитска политичка лојалност је појам који је тешко пребацити у стварност“. О томе сведоче међународни уговори и аранжмани којима се ограничава понашање држава у корист добробити читавог човечанства (на пример, о заштити животне средине, избеглицама, положају жена), чија ефикасност увек зависи од тога хоће ли их прихватити суверене државе, а по правилу, они се нарушавају чак и кад је реч најстаријим споразумима, попут оног о употреби силе и врсти наоружања. У идеалном случају може се замислити да ће космополитска схватања бити све шире прихватана, али уз истовремено преношење многих моћи и функција на ниже нивое, што према ауторовом мишљењу већина људи и жели. У процесу промена нужно је посредовање институције која има легитимитет и моћ, а то је национална држава. Нема другог начина да се примене они аспекти космополитизма који су нам привлачни. Осим тога, питање је да ли би непосредно космополитски свет, и да је могућ, био бољи од овога који имамо.

Ејми Гутман, професор политике на Принстон универзитету, у свом прилогу образлаже став да децу треба учити да поштују достојанство сваког појединца и дати им „моћ демократског грађанина“. Та два услова она сматра основним за постизање правде у свету посредством успостављања праведних демократија. Да је Марта Нусбаум космополитизму дала неки конкретни садржај, уместо што је остала на нивоу „апстрактних крилатица“, он би, без сумње, имао облик демократског хуманизма, сматра ауторка, јер се управо он залаже за образовање које подстиче грађане да размишљају о правди за своје суграђане и сународнике, као и за друге људе, припаднике других друштава. С друге стране, управо као демократски грађани можемо

да унапређујемо правду у целом свету јер су демократски грађани ти који имају на располагању институционална средства која немају усамљени појединци или они који су само грађани света. Дакле, бити грађанин демократске заједнице није у супротности с идејом космополитизма, па је важно да школе напусте „морално погрешну и практично опасну идеју да човек треба да бира између тога да буде грађанин сопственог друштва или грађанин света“.

Гертруда Химелфарб, професор у пензији Универзитета града Њујорка, критикује концепцију космополитизма коју заступа Марта Нусбаум тврдећи да је он утопијски јер није узета у обзир реална ситуација и ослања се на нереалне претпоставке о заједништву циљева, тежњи и вредности, као и на нереални оптимизам. „Космополитизам има лепу, узвишену ауру, али он је илузија и, као све илузије, опасан је“, каже она. Грађанин света има мало смисла изван контекста државе. Што се тиче недостатака националних држава западног типа, они се могу бар делимично избећи у одвиру демократске државне заједнице и поузданог правног система.

Мајкл В. Меконел, професор правног факултета Чикаго универзитета, такође се залаже за неговање ужих привржености које сматра приметком ширих. Људска приврженост почиње близу дома и одатле се њени кругови шире, ослањајући се увек на ближе и природније везе. Ученици који не маре за постигнућа сопствене културе највероватније неће наћи много вредности ни у постигнућима других, сматра аутор. Ако учимо децу да буду грађани света, она по свој прилици неће постати ни патриоти ни космополити, већ „љубитељи апстракције и идеологије, нетолерантни према несавршеним појединцима и културама којих има широм света“. У сваком случају, нећемо више волети оне који су нам даљи ако мање волимо оне који су нам ближи. Решење културних криза нашег времена не треба тражити у апстракцијама попут космополитизма, већ у обнављању ужих моралних заједница различите врсте.

Роберт Пински, песник и предавач на Бостон универзитету, у свом литерарно насловљеном прилогу „Ерос против есперанта“, оштро и у ироничном тону критикује космополитизам који заступа Марта Нусбаум, износећи тврдњу да је реч о замени космополитизма универзализмом, који је апстракција, а не историјска концепција. Та грешка личи на бркање историјског језика, какав је енглески, са конструкцијом каква је есперанто. Такав поглед на свет би, према њему, био истинит само „кад се људи не би руководили емоцијама“. „Ми заиста делимо један једини свет и потојеће изворе, али се према тим чињеницама не можемо односити тако што ћемо, као да дајемо резолуцију Уједињених нација, да објавимо да смо заједница“. Поред тога, Пински сматра арогантном идеју да се нечија парохијалност исправља космополитизмом према нашој мери који је само једна од варија-

ната космополитизма, а на такав начин заступан и сам постаје својеврсни пароксијализам.

Хилари Патнам, професор филозофије на Харвард универзитету, већ у наслову поставља питање морамо ли да бирамо између патриотизма и универзалног ума. Наравно, њен одговор је негативан с обзиром на то да су они узајамно зависни. Не желимо свет без страсних уверења, каже она, већ пре свет у којем људи признају да њихово право на страсна уверења не подразумева право да та уверења намећу другима. Универзална концепција врлог живота не постоји, а универзалне максиме праведности су виртуелно празне.

Елејн Скери, професор енглеског језика на Харвард универзитету, полази од чињенице да је наше понашање према другим људима одређено начином на који их замишљамо (представљамо), а да је наша моћ замишљања других ограничена. Отуда, није добро ослањати се на добру вољу и великодушно замишљање других као на механизам заштите од повређивања других и средство за остварење једнакости већ је неопходан и друштвени уговор, односно устав и закони. Њих, пак, нема без државе. Искуство нам говори да је често лакше добити одобрење за неки чин агресије од међународне институције какве су Уједињене нације, него од државне, као што је, на пример, амерички конгрес. У сваком случају, и космополитским вредностима је потребна подршка устава и закона. „Законске одредбе не могу јемчити да ћемо заиста и поступати у складу са њима, али бар претварају једну тежњу у објективни захтев, постављају стандарде активностима и обезбеђују механизам којим се становништво може натерати да поштује сопствена обећања“.

Амартја Сен, професор економије и филозофије на Харвард универзитету, добитник Нобелове награде за економију 1988. године, у свом прилогу полемички разматра неке закључке које из огледа Марте Нусбаум изводе Сисела Бок, Хилари Патнам, Гертруда Химелфарб и Мајкл Валзар, а који се тичу улоге локалних идентитета, дефиниције патриотизма као лојалности ономе што је најбоље у сопственој традицији, затим оних који се тичу државе, вредности и западног света.

Према њеном мишљењу, веровање да човекова примарна приврженост припада вредностима грађанина света не подразумева неосетљивост за друге идентитете. Као грађани света не одричемо се локалних идентитета, само на сва жива бића гледамо као на своје суграђане. Проблем настаје онда кад *примарно* почне да значи *једино*, што код Марте Нусбаум није случај. Предност, пак, њеног космополитског залагања је у томе што се тако нико не искључује из моралне обавезе. Реч је, пре свега, о признавању већег значаја нечему што је неоправдано занемарено. Исто тако, укључивање свих у подручје етичког интересовања, што је основни елемент идеје о грађанину света, не подразумева борбу против вредних елемената сопствене тради-

ције. Потребно је правити разлику између залагања Марте Нусбаум за идеју о грађанину света и залагања за одбацивање неких облика патриотизма које изискује додатна образложења. Када је реч о питању може ли човек да буде грађанин света ако не постоји светска држава, ауторка сматра да правни језик искључује ту могућност, а ипак, бројни појмови какви су „људска права“, „либерални социјални програми“ и други, добро функционишу иако немају правни статус у ужем смислу. У вези с универзалним прихватањем вредности права, правде и љубави, ауторка подсећа да Марта Нусбаум не тврди да њих сви људи прихватају, већ само да имају разлога да их поштују. Исто тако, није оправдано да се те вредности сматрају западним, као што није оправдано ни прављење оштре разлике између западних и незападних вредности.

Чарлс Тејлор, професор политичке науке и филозофије на универзитету Мек Гил, мисли, као и већина других учесника у расправи, да у модерном свету не можемо без патриотизма. Друштва каква тежимо да створимо, сматра он, „слободна, демократска, вољна да до одређеног степена врше равноправну расподелу, захтевају од својих грађана снажну идентификацију. У цивилној хуманистичкој традицији увек је напомињано да слободна друштва, која нужно зависе од спонтане подршке својих чланова, имају потребу за снажним осећањем привржености које је Монтескје називао *веру*“. У либералним и демократским друштвима, тај захтев је и већи. „Потребни су нам и патриотизам и космополитизам зато што су модерне демократске државе крајње захтевни заједнички подухвати у владању собом“. Немамо другог избора него да се боримо за онај патриотизам који је отворен за универзалну солидарност, а против других, затворених, врста патриотизма.

Имануел Велерстеин, директор Центра Фернана Бродела на Бингамтон универзитету, наглашава да „образовање не треба да нас учи да смо грађани света, већ да живимо у одређеним нишама у нејасном свету и да непристрасан и глобалан став, на једној страни, и одбрана сопствених уских интереса, на другој, нису у спротности већ се допуњују на сложене начине. Неки спојеви су пожељни, неки нису. Неки су пожељни овде, али не и у неком другом времену. Тек када то научимо моћи ћемо интелектуално да се ухватимо у коштац са сопственом друштвеном стварношћу“.

Мајкл Валзер, професор филозофије на Принстон универзитету, заступа став да су и патриотизам који искључује шире лојалности и космополитизам који занемарује уже лојалности опасни јер изазивају иморално понашање.

У свом одговору на приговоре упућене њеним ставовима, Марта Нусбаум поново разматра те ставове с обзиром на критичке примедбе. Наравно, она не одустаје од идеје о грађанину света и сматра да је основни чин којим се постаје грађанин света сазнање о заједничким

невољама које може да „надахне наше срце за људскост“ изван и изнад захтева нације, религије, па и породице. При том, она се позива на примере људи који су у Другом светском рату спасавали Јевреје. Међутим, она сада наглашава значај друштва „које нас охрабрује да имагинацијом закорачимо у живот других“, односно, каже да треба да настојимо да конституишемо друштва која ће промовисати ту норму уз помоћ легалних и институционалних структура. Морамо да култивишемо улогу грађанина света у својим срцима и главама, као и у *законским кодовима*, односно, она сада мисли да ћемо „мање добро поступати ако своју улогу грађанина света препустимо ђудима наших свакодневних размишљања него ако институционализујемо своје најбоље идеје“.

У образовању треба неговати чињеничке и имагинативне предумове за признавање људскости и странцу и другоме. За шта год да смо везани, сматра Марта Нусбаум, „треба да признамо, без обзира на личну и друштвену цену, да је свако људско биће у моралном погледу равно сваком другом. Када то признамо, онда територија, националност, етницитет, религија, класа, раса и пол постају морално ирелевантни, односно, ирелевантни за статус једнакости“. Једнака вредност људских бића треба да буде регулатор и политичких тежњи и акција. На питање шта може да значи термин грађанин света ако не постоји светска држава, Марта Нусбаум одговара да човек увек може да нађе начин да помогне уколико размишља као члан овог виртуелног комонвелта, а наводи и практичне могућности да се буде грађанин света (на пример, невладине организације). Космополитизам, међутим, наглашава ауторка, не захтева од нас да посвећујемо једнаку пажњу свим деловима света. Такође, космополита посвећује више пажње ономе што му је ближе, али основни разлог што тако чини није његово уверење да је то ближе (локално) боље по себи, већ да је то једини реалан начин да се чини добро. Кључно питање за грађанина света јесте како да промовишемо различитост без хијерархије. Коначно, одговарајући на приговор да уже, парохијалне, везаности претходе ширим вредностима у моралном развоју, Марта Нусбаум каже: „Много пре него што упозна и саму идеју нације, па чак и посебне религије, дете упознаје глад и усамљеност. Много пре него што упозна патриотизам, вероватно је упознало смрт. Много пре него што се умеша идеологија, дете је научило нешто о људскости“. Дакле, различите идеологије касније прекривају та примарна искуства и удаљавају нас од људскости и идеје о грађанину света.

Књига *За љубав домовине* која се овим одговором завршава, свакако може да унесе нову боју и свежину у наша размишљања о патриотизму, која су на нашим просторима постала истрошена услед стереотипног, рутинског упражњавања.

The involvement of the Yugoslav Army in the Ground Safety Zone deployment effort

by Lieutenant General Momčilo Momčilović

The article analyzes the involvement of the Yugoslav Army troops within the Joint Security Forces effort in 2001. The goal of establishing these forces was to provide lasting peace and security, an adequate response to terrorist actions, and the conduct of antiterrorist actions and operations in the municipalities of Preševo, Bujanovac and Medveđa.

The coordination of the Yugoslav political, military, and police components, the cooperation with military and civilian components of the Kosovo and Metohija international forces, and the accomplishment of the military portion of the mission, all have made a significant shift from the former method of the military-political involvement. Besides, the assets of the Yugoslav Army and the Ministry of Interior proved significant for dealing with the challenges of terrorism. A reasonable political approach to the problems of terrorism and the appointment of the instruments of force to accomplish the task were a prerequisite for the demonstration of these capabilities.

The author points out that, in less than three months, the Joint Security Forces, cooperating closely with KFOR, successfully accomplished the operation of entering the Ground Safety Zone by sectors, phases and stages, having had no casualties. Besides, the members of the Joint Security Forces proved to be a safe barrier against the escalation of extremism and terrorism from Kosovo and Metohija to the area of Pčinja and Jablanica districts.

Models of civilian democratic control of the military

by Colonel Slobodan Todorčić, Ph.D., Professor

The paper discusses the theoretical and historical aspects of the models of the civil-military relations and the civilian control of the military. It emphasizes the importance of these issues, relative to great changes in international relations upon the termination of the Cold War, and upon the democratic changes brought about in the Federal Republic of Yugoslavia in October of 2000, re-

spectively. However, the traditional model of the civilian control of the military (a characteristic of European monarchies of the 17th and 18th centuries) is not of importance for the current situation, nor are the other historically known models of civil-military relations, that is, of the civilian control exercised through politization and ideologization of the military, because it is not actually a democratic control. Contemporary theoretical and research considerations in the area of civil-military relations are based on the ideas of Samuel Huntington and Morris Janowitz. While Huntington's concept involves a strict division of effort between soldiers and politicians, Janowitz advocates a coordination of military and political factors, that is, their integration. They both, however, support military professionalism and a civilian democratic control, but suggest different ways of their implementation.

Correlation between emotional response and attitudes towards offering resistance to an aggression

by Professor Ljubomir Kasagić, Ph.D., Col. Jan Marček, Ph.D., Prof., and Col. Zoran Kilibarda, Ph.D., Prof.

The paper deals with establishing the connections and relations between the emotional response and the attitudes towards offering resistance to an aggression. In view of the fact that the attitudes comprise cognitive, emotional, and active components, it might well be assumed that there existed a correlation between the mode and the intensity of emotional response and attitudes towards resisting the aggression. The research was done on a representative sample of 4,572 inhabitants of Serbia, eleven months after the NATO aggression against the Federal Republic of Yugoslavia. The structure of the emotional response in the aggression environments and the structure of the attitudes were established through the application of the factor analysis. To establish the correlation between these two groups of variables, the canonical correlation analysis was used, while the regression analysis was applied to determine the feasibility of predicting the attitudes towards offering resistance to the aggression on the basis of the emotional responses.

The results of the canonical correlation analysis confirmed the assumption. Namely, it turned out that the emotional response was a major factor in shaping the attitudes towards the aggression, i.e., that the emotions with a latent underlying factor of "unrestrained behavior" (aggressiveness) generated attitudes that "resolute and all-encompassing resistance to the aggression should be offered". The results also demonstrate that, on the basis of the established emotions, the attitudes of citizens towards offering resistance can be predicted at a certain degree of reliability, with the emotions of unrestrained behavior (hate, detestation, spite, defiance, and anger) having the best predictive value.

Theoretical and operational determination of engineer operations

by Colonel Branko Bošković, B.A.

Applying lexical-semantic and logical-methodological procedures, the paper discusses basic issues relative to the theoretical and operational determination of engineer operations as a new content of combat operations in our military doctrine.

The author analyzes our former doctrinal solutions related to the engineer contents in armed combat and, based on an analysis of the meaning, features and scope, derives a definition of the term "engineer operations".

A so-called specialization procedure being applied, the term "engineer operations" is operationalized, and the engineer contents of combat operations are systematized on the basis of the criteria of their natural function.

Military reforms in foreign armed forces

by Major Nebojša Nikolić, B.Sc.

Armed forces are not absolutely isolated wholes of societies and, therefore, the changes in a society, as their logic environment, sometimes cause changes within them as well.

To follow the effects of military reforms in a country, it is very important to comprehend similar experiences of other countries. In his paper, the author reviews military reforms over the last decade of the 20th century in Argentina, Bulgaria, Greece and Hungary, as well as in some of the countries that underwent major social changes during the said period.

Engagement de l'Armée de Yougoslavie dans la prise de Zone de sécurité terrestre

Momcilo Momcilovic, Général de Division

Dans cet article on fait analyse de l'engagement de l'Armée de Yougoslavie dans le cadre des Forces unies de sécurité en 2001. Le but de formation de ces forces a été renforcement de la paix durable, réaction adéquate contre le terrorisme et la réalisation des opération antiterroristes à l'interieure des communes de Bujanovac, Preshevo et Medvedje.

Par la coordination des structures politiques, militaires et celles de police, par la coopération avec les structures militaires et politiques des forces multinationales se trouvant à Kosovo et Metohija et par la réalisation de partie militaire de la mission, on a fait une différence importante par rapport avec l'engagement militaire et politique jusqu'à ce moment-là. On a montré aussi les capacités importantes de l'Armée de Yougoslavie et de la police yougoslave durant la résolution du problème de terrorisme.

Supposition pour la démonstration de ces capacités est une approche politique raisonnable des problèmes posés par le terrorisme et par la détermination des missions de la force.

Auteur souligne que les Forces unies de sécurité ont, durant trois mois, appliquant une coopération étroite avec les forces de la KFOR, réalise avec succès une opération de prise de Zone de sécurité terrestre secteur par secteur, phase par phase, sans aucune perte.

Sauf cela, les gens des Forces unies de sécurité ont montré qu'ils représentent un barrage sûre contre le terrorisme et son élargissement vers l'espace des régions de Pcinja et de Jablanica.

Modèles du controle démocratique de l'armée

Dr Slobodan Todoric, Colonel

Dans cet article on étudie les modèles des rapports civilo-militaires du point de vue théorique et historique. On accentue l'importance de ces problèmes, en tenant compte des changements énormes dans les rapports internationaux après la fin de la „guerre froide“, c'est-à-dire après les changements démocratiques en Yougoslavie réalisés en octobre 2000. Cependant, le modèle traditionnel du controle de l'armée (caractéristique pour les monarchies eu-

ropéennes des XVII et XVIII siècles) n'a pas l'importance pour la situation actuelle, ainsi que les autres modèles connus dans l'histoire ou les types de contrôle réalisés par politisation et idéologie de l'armée car ce n'est pas le contrôle démocratique. Les recherches modernes du problème sont fondées sur les idées de Samuel Huntington et Maurice Yanovitz. Tandis que le concept de Huntington comprend une répartition stricte de travail entre les militaires et les politiciens, Yanovitz prône les actions coordonnées des faits militaires et politiques ou leur intégration. L'un et l'autre, cependant, agitent pour le professionnalisme militaire et pour le contrôle civil démocratique de l'armée, mais ils proposent les différents façons de réalisation.

Liens mutuels entre la réalisation émotionnelle et points de vue concernant la résistance à l'agression

Dr Ljubomir Kasagic, dr Jan Marcek,
Colonel et dr Zoran Kilibarda, Colonel

L'objectif de recherche dans ce travail se trouvait dans le fait de détermination des liens et des rapports entre réactions émotionnelles et points de vue concernant la résistance à l'agression. Étant donné que les points de vue contiennent les composants différents, il est réel de supposer qu'une certaine liaison entre les réactions et les points de vue concernant la résistance à l'agression existe. Les recherches sont faites dans un milieu de 4.572 habitants de la Serbie, onze mois après la fin de l'agression de l'OTAN contre la Yougoslavie. Structure de réactions est déterminée par l'application de l'analyse des faits. La liaison entre deux groupes des variables est faite par l'analyse corrélatrice, tandis que les possibilités de pronostic ont été faites à l'aide des analyses régressives.

Par les résultats de l'analyse canonique corrélatrice on a affirmé la supposition donnée. On a montré que l'émotion est un fait significatif dans la formation de point de vue concernant l'agression, c'est-à-dire l'émotion dont la base est une „agressivité“ génère le point de vue comprenant „résistance énergétique et globale“ à l'agression. Les résultats montrent aussi la prévision des réactions des citoyens dont les caractéristiques sont émotions (haine, bouderie, mépris, obstination, rage).

Détermination théorique et opérationnelle des actions du génie

Mr Branko Boskovic, Colonel

Dans ce travail, en appliquant les processus lexico-sémantiques et méthodologiques, on discute les questions de base liées aux actions du génie comme les nouveaux contenus du combat dans notre doctrine militaire.

Auteur fait l'analyse de notre résolution doctrinale liée au génie et construit la définition du terme „actions du génie“.

En appliquant soit-disant le processus de spécialisation, on a opérationnalisé le terme „actions de génie“ à la base de criterium de leur fonction naturelle.

Reformes militaires dans les armées étrangères

Mr Nebojsa Nikolic, Commandant

Les forces armées ne sont pas absolument isolées de la société et les changements dans la société, parfois font une influence sur les changements à l'intérieure d'elles.

Pour suivre les effets des réformes militaires d'un pays il est très important de voir les expériences des pays étrangers. Auteur montre les réformes militaires dans la dernière décennie du XX siècle en Argentine, Bulgarie, Grèce et Hongrie en les montrant comme les pays dont les armées ont subies de grands changements à cause des changements dans leurs sociétés.

Einsatz der Armee Jugoslawiens bei der Einnahme der Land-Sicherheitszone

Generaloberstleutnant Momčilo Momčilović

In diesem Artikel wird der Einsatz der Armee Jugoslawiens in der Verbundenen Sicherheitskräfte während 2001 analysiert. Die Ziele der Zusammenstellung dieser Kräfte waren die Gewährleistung eines dauerhaften Friedens und der Sicherheit, eine adäquate Reaktion auf die terroristischen Aktivitäten und die Durchführung der antiterroristischen Aktionen und Operationen im Gebiet von Preševo, Bujanovac und Medveđa.

Die Koordination von jugoslawischen politischen, militärischen und polizeilichen Strukturen, die Zusammenarbeit mit den Militär- und Zivilstrukturen der internationalen Kräfte in Kosowo-und-Metohija und die Realisation des militärischen Teils der Aufgaben stellen eine Abweichung von der bisherigen Art des militärisch-politischen Einsetzens dar. Die Kapazitäten der Armee Jugoslawiens und des Innenministeriums haben sich in der Lösung des Terrorismusproblems als bedeutungsvoll erwiesen. Die Voraussetzungen dafür waren eine rationale Herangehensweise in der Lösung des Problems des Terrorismus und der Bestimmung der Aufgaben der Machtinstrumente.

Es wird vom Autor hervorgehoben, daß die Verbundenen Sicherheitskräfte in knapp drei Monaten und einer engen Zusammenarbeit mit KFOR die Operation des Einnehmens der Land-Sicherheitszone in allen Sektoren, Phasen und Etappen sehr erfolgreich und ohne Verluste durchgeführt hätten. Außerdem hätten die Angehörigen der Verbundenen Sicherheitskräfte gezeigt, ein sicherer Damm gegen die Ausbreitung des Extremismus und Terrorismus aus Kosowo-und-Metohija über das Gebiet der Landkreise Pčinja und Jablanica zu sein.

Die Modelle der zivilen und demokratischen Kontrolle der Armee

Oberst Prof. Dr. Slobodan Todorčić

In dieser Arbeit werden die Modelle der zivil-militärischen Beziehungen und die Zivilkontrolle der Armee vom theoretischen und geschichtlichen Standpunkt aus erörtert. Es wird auch die Bedeutung dieses Problemfelds in bezug auf die großen Veränderungen in den internationalen Verhältnissen nach

dem Ende des kalten Kriegs und der demokratischen Wende in Jugoslawien im Oktober 2000 betont. Das traditionelle, für die europäischen Monarchien im 17. und 18. Jahrhundert charakteristische Modell der Zivilkontrolle der Armee hat aber für die derzeitige Situation keine Bedeutung. Das gilt auch für die anderen herkömmlichen Modelle der zivil-militärischen Beziehungen, da eine durch Politisierung und Ideologisierung der Armee ausgeübte Kontrolle tatsächlich keine demokratische Kontrolle ist. Heutiges Theorie- und Forschungsdenken im Gebiet der zivil-militärischen Beziehungen beruht auf den Ideen von Samuel Huntington und Moris Janowitz. Während Huntington eine strenge Aufgabenverteilung zwischen den Soldaten und Politikern vertritt, setzt sich Janowitz für eine abgestimmte Wirkung der militärischen und politischen Faktoren bzw. eine Integration ein. Beide fordern den Militärprofessionalismus und die demokratische Zivilkontrolle, aber schlagen die verschiedenen Realisationsweisen dafür.

Die Verbindung zwischen den Emotionalreaktionen und den Einstellungen zum Widerstand gegen die Aggression

Prof. Dr. Ljubomir Kasagić, Oberst Prof. Dr. Jan Marček und Oberst Prof. Dr. Zoran Kilibarda

Der Gegenstand der Forschung in dieser Arbeit war die Ermittlung der Verbindungen und Beziehungen zwischen den Emotionalreaktionen und den Einstellungen zum Widerstand gegen den Aggressor. Da diese Einstellungen die Erkenntnis-, Emotional- und Handlungskomponente enthalten, war es real anzunehmen, daß zwischen der Art und Intensität der Emotionalreaktionen und den Einstellungen zum Widerstand gegen die Aggression eine Verbindung bestehe. Die Erforschung wurde 11 Monate nach der NATO-Aggression gegen Jugoslawien und in einer repräsentativen Auswahl von 4572 Personen in Serbien durchgeführt. Die Struktur der Emotionalreaktionen in der Situation der Aggression und die Einstellungsstruktur wurden durch die Anwendung der Faktorenanalyse ermittelt. Für die Bestimmung der Verbindung zwischen dieser zwei Gruppen der Variablen wurde die kanonische Korrelationsanalyse und für die Wahrscheinlichkeit der Vorhersagung der Einstellungen zum Widerstand gegen die Aggression auf Grund der Emotionalreaktionen die Regressionsanalyse benutzt.

Die Ergebnisse der kanonischen Korrelationsanalyse bestätigen die Forschungsannahme. Es zeigte sich, daß die Emotionalreaktionen ein bedeutender Faktor in der Entstehung der Einstellungen zur Aggression sind bzw. daß die Emotionen, in deren latentem Grundfaktor "ungezügelt" (aggressiv) liegt, die Einstellungen "entscheidend und allumfassend den Widerstand gegen die Aggression leisten" hervorbringen. Die Ergebnisse zeigen auch, daß die Einstellungen der Bürger zum Widerstandsleisten mit gewissem Zuverlässigkeitsgrad auf Grund der ermittelten Emotionen vorhergesagt werden könnten. Der höchste Vorhersagewert haben dabei die unverzügten Emotionen: Haß, Verachtung, Trotz und Wut.

Die theoretische und operationale Bestimmung der Pioniertruppenhandlungen

Oberst M. A. Branko Bošković

Durch die Anwendung der lexisch-semantischen und logisch-methodologischen Verfahren werden in dieser Arbeit die Grundfragen der theoretischen und operationalen Bestimmung der Pioniertruppenhandlungen als neuen Inhalts der Kampfhandlungen in jugoslawischen Militärdoktrin erörtert.

Der Autor hat alle bisherigen jugoslawischen Doktrinlösungen in bezug auf die Pioniertruppen im bewaffneten Kampf untersucht und auf Grund der Bedeutungs-, Inhalt- und Umfangsanalyse eine Definition des Begriffs "Pioniertruppenhandlungen" gegeben.

Durch die Anwendung des sog. Spezialisierungsverfahrens wurde der Begriff "Pioniertruppenhandlungen" operationalisiert. Es wurden auch die Pioniertruppeninhalte in den Kampfhandlungen auf Grund des Kriteriums ihrer natürlichen Funktion systematisiert.

Die Militärreformen in den ausländischen Streitkräften

Major M. A. Nebojša Nikolić

Die Streitkräfte sind keine absolut isolierten Gesellschaftsteile, so daß die Änderungen in der Gesellschaft als ihrer natürlichen Umgebung manchmal die Änderungen in der Struktur der Streitkräfte bewirken.

Für die Beobachtung der Militärreformen in einer Staat ist es sehr wichtig, die ähnlichen Erfahrungen aus anderen Ländern in Betracht zu ziehen. In dieser Arbeit stellt Autor die Militärreformen dar, die während des letzten Jahrzehnts des 20. Jahrhunderts in Argentinien, Bulgarien, Griechenland und Ungarn erfolgten, sowie in einigen anderen Ländern, die in diesem Zeitraum große Gesellschaftsänderungen erlebt hatten.

Привлечение Войска Югославии при занятии Сухопутной зоны безопасности

Момчило Момчилович, генерал-полковник

В статье анализу подвергается привлечение Войска Югославии в составе Объединенных сил безопасности в 2001 году. Целью создания этих сил являлось обеспечение прочного мира и безопасности, соответствующее реагирование на террористические акции и операции в общинах Прешево, Буяновац и Медведжа.

Благодаря координации политических, военных и полицейских структур от югославской стороны, сотрудничеству с военными и гражданскими структурами международных сил в Косове и Метохии и реализации военной части задачи, сделано значительное отклонение от имевшегося до этого времени способа военно-политического привлечения. Также оказались значительными мощности Войска Югославии и сил Министерства внутренних дел в решении проблемы терроризма. Предпосылкой для проявления этих мощностей был разумный политических подход к проблемам терроризма и определение задач инструментальной силы.

Автором подчеркивается факт, что Объединенными силами безопасности в течение неполных трех месяцев удалось в тесном сотрудничестве с КФОР-ом вполне успешно провести операцию занятия Сухопутной зоны безопасности по секторам, фазам и этапам, причем - без потерь. Наряду с этим, личный состав Объединенных сил безопасности проявил себя надежным оплотом расширению экстремизма и терроризма с территории Косова и Метохии на пространство Пчиньского и Ябланичского округов.

Модели демократического контроля армии

Проф. д-р Слободан Тодорич, полковник

В работе рассматриваются модели гражданско-военных отношений и гражданского контроля армии с теоретического и исторического аспектов. Подчеркивается значение этой проблематики, учитывая при этом большие изменения в международных отношениях, имевших место

после окончания "холодной войны", вернее, после демократических перемен в СР Югославии, осуществленных в октябре 2000 г. Однако, традиционная модель гражданского контроля армии (характерная для европейских монархий XVII и XVIII веков) не имеет значения для актуальной ситуации, также как и другие модели гражданско-военных отношений, известные до сих пор в истории, т.е. такие гражданские контроли, которые осуществляются при помощи политизации и идеологизации армии, ибо они на самом деле не являются демократическим контролем. Современная теоретическая и исследовательская мысль в области гражданско-военных отношений покоится на идеях Самьюэля Хантингтона и Мориса Яновица. С одной стороны, по концепции Хантингтона подразумевается строгое разделение труда между военными и политиками, а с другой, Яновиц отстаивает согласованную деятельность военных и политических факторов, т. е. их интеграцию. И тот и другой, однако, являются сторонниками военного профессионализма и гражданского демократического контроля, но предлагают различные пути их реализации.

Связь эмоционального реагирования и положений об оказании сопротивления агрессии

Проф. д-р Любомир Касагич, проф. д-р Ян Марчек, полковник и проф. д-р Зоран Килибарда, полковник

Предметом исследования настоящей работы является определение связей и взаимоотношений эмоционального реагирования и положений об оказании сопротивления агрессору. Будучи положения содержат познавательную, эмоциональную и деятельную составляющие, оказалась реальной предпосылка существования связи между способом и интенсивностью эмоционального реагирования и положений о сопротивлении агрессии. Исследования проводились на представительном образце, составляющем 4572 жителя Сербии, одиннадцать месяцев после окончания агрессии НАТО на СР Югославию. Структура эмоционального реагирования в условиях агрессии и структура положений определялись при помощи факторского анализа. Для определения связи между этими двумя переменными использовался канонический корреляционный анализ, а для определения возможности прогноза положений о сопротивлении агрессии на основании эмоциональных реакций использовался регрессионный анализ.

Результатами канонического корреляционного анализа подтверждены указанные предпосылки. На самом деле оказалось, что эмоциональное реагирование является значительным фактором формирования положений об агрессии, т. е. эмоции, в латентной основе которых находится фактор "необузданность" (агрессивность), генерируют положения о том, что надо "оказать решительное и всеобъемлющее сопротивление" агрессии. Результаты также показывают, что на основании

обнаруженных эмоций можно с определенной степенью надежности предвидеть положения граждан об оказании сопротивления, при чем самым большим предикативным значением обладают эмоции необузданности (ненависть, презрение, упрямство, ярость).

Теоретическое и операционное определение инженерных действий

Канд. наук Бранко Бошкович, полковник

В работе, применяя лексико-семантические и логико-методологические приемы, автор рассматривает основные вопросы, связанные с теоретическим и операционным определением инженерных действий как новым содержанием боевых действий в нашей военной доктрине.

На основании анализа имевшихся до сих пор у нас доктринарных решений, связанных с инженерным содержанием в вооруженной борьбе, также на основании анализа значения, содержания и объема, автором уточняется определение понятия "инженерных действий".

Применением т. н. поступка специализации, операционализируется понятие "инженерных действий" и систематизируются инженерные содержания в боевых действиях на основании критериев их природной функции.

Военные реформы в заграничных вооруженных силах

Канд. наук Небойша Николич, майор

Вооруженные силы не являются абсолютно изолированными частями общества, так что изменения в обществе, как их логическом окружении, иногда влияют на изменения внутри них.

Для эффективного проведения военных реформ одной страны большое значение имеет ознакомление с опытом других стран. Автором в работе показываются военные реформы в последнем десятилетии XX века в Аргентине, Болгарии, Греции и Венгрии, как в некоторых из стран, в которых в указанном периоде имели место большие общественные перемены.

Позив на сарадњу

Један од најсложенијих захтева унутар промена које су покренуте процесом транзиције југословенског друштва јесте реформа безбедносног сектора. Будући да је тај сектор бремент историјским и актуелним тешкоћама и непознаницама, оригиналним теоријски и стручни радови у „Војном делу“ треба да допринесу њиховом разјашњавању и разумевању целине проблема одбране у демократској држави и безбедносном окружењу.

Аналитички приступ у расветљавању проблема безбедности у свету и региону, посебно с аспекта безбедности Савезне Републике Југославије, треба да буде отворен за нова поимања специфичних проблема рата и ратне вештине и тиме понуди нова сазнања теоријском фонду ратне вештине и војне науке.

Позивамо вас да сходно времену које је за нама и захтевима који се постављају пред реформу безбедносног сектора у СР Југославији, својим текстовима у Војном делу допринесете расветљавању тих значајних друштвених и војних питања.

Рукопис, обима до два ауторска табака, доставља се редакцији у два примерка, одштампан са двоструким проредом на формату А₄, и дискета са текстом уређеним у Word у rtf формату, с фонтом Cir Times New Roman, величина слова 12. Шеме, табеле, графикони и други прилози треба да буду припремљени за штампу у Ворду или Корелу.

Рукопис треба да садржи резиме (обима до једне стране), увод, текст, закључак и списак коришћене литературе. Научна апаратура (цитати, напомене, библиографија) треба да садрже:

– за књиге презиме и име аутора, назив дела, назив издавача и место издавања, годину издања и страницу;

– за часописе: назив часописа, број, годину изласка и страницу почетка чланка.

Уз рукопис аутор треба да достави следеће податке: име, средње слово и презиме, научни степен (академик, доктор), односно, академски степен (магистар) и професионално звање; потпун назив организације у којој је запослен; кућну адресу са бројевима телефона (кућни и на радном месту); број жиро-рачуна и адресу становања. Рукописи се не враћају. Аутор је дужан да обавести Редакцију ако је чланак раније објављен у другом часопису, зборник или књизи.

Објављена ауторска дела и стручне рецензије хоноришу се према важећим прописима у Војсци Југославије.

Редакција

Ликовно-графички уредник
Божидар Мркоња

Језички редактор
Нада Драгишић

Преводиоци:

на енглески
Душанка Пивљанин

на француски
Милан В. Петковић

на немачки
Александар Сенић

на руски
Зоран Стевановић

Коректор
Бојана Узелац

Тираж 1.200 примерака

Штампа: ВОЈНА ШТАМПАРИЈА – БЕОГРАД, Генерала Жданова 40 б

На основу мишљења Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије,
бр. 413-00-1203/2001-01, од 12. 09. 2001. године, часопис је ослобођен пореза на промет.

УДК – Центар за војнонаучну документацију и информације (ЦВНДИ)

Војноиздавачки завод, Балканска 53, 11002 Београд
Телефони: (011) 3612-506 и локал: 23-495
Телефакс: (011) 3612-506

НАРУЏБЕНИЦА

Претплаћујемо се на часописе за 2002. годину:

_____ примерака

1. „Војно дело“

(општевојни теоријски часопис)

Годишња претплата 720,00 динара.

Приликом уплате позвати се на број: 051/963 _____

2. „Нови гласник“

(војностручни интервидовски часопис) излази двомесечно.

Годишња претплата 960,00 динара.

Приликом уплате позвати се на број: 053/963 _____

3. „Војнотехнички гласник“

(стручни и научни часопис ВЈ)

Годишња претплата 560,00 динара.

Приликом уплате позвати се на број: 054/963 _____

Број примерака издања које се наручује уписати у наруџбеницу и послати на адресу: ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД, Балканска 53, 11002 Београд.

За претплате физичких лица не достављамо фактуре. Поручиоци уплаћују износ претплате на жиро-рачун број 40818-637-9-6319 РЦ СМО Топчидер – за ВИЗ (са позивом на број за сваки часопис) и шаљу примерак уплатнице уз наруџбеницу.

Купац _____ тел. _____

Место _____ ул. _____ бр. _____

Потпис наручиоца

М. П. _____

Претплатне цене важе до 31. марта 2002. године.